

Nuoren pärjääminen läheisen alkoholin käytön varjossa

Tiina Outila

Jenni Puhakka

Pro gradu -tutkielma 2015

Sosiaalityön koulutusohjelma

Lapin yliopisto

Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Nuoren pärjääminen läheisen alkoholin käytön varjossa

Tekijä: Jenni Puhakka, Tiina Outila

Koulutusohjelma/oppiaine: Sosiaalityö

Työn laji: Pro gradu -työ x Sivulaudaturtyö __ Lisensiaatintyö __

Sivumäärä: 90 + liitteet

Vuosi: 2015

Tiivistelmä:

Pro gradu -tutkielmassa kuvataan suomalaisten 8. ja 9. luokkalaisten nuorten käsityksiä siitä, esiintyykö heidän lähipiirissä liiallista ja heidän kannaltaan haitallista alkoholin käyttöä. Tutkielman tavoitteena on selvittää, mitkä tekijät näyttäytyvät riskitekijöinä nuoren pärjäämiselle tilanteessa, jossa nuoren elämää varjostaa läheisen liiallinen ja nuoren kannalta haitallinen alkoholin käyttö. Tutkimuksen käsitteellisenä viitekehyksenä on nuorten pärjääminen. Tutkimuksen aineisto saatiin Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tekemästä Kouluterveyskyselystä ja tutkimuksessa ovat mukana kaikki vuoden 2013 Kouluterveyskyselyyn osallistuneet nuoret, jotka olivat vastanneet läheisen alkoholin käyttöä koskevaan kysymykseen. Tutkimusaineisto analysoitiin SPSS-ohjelmalla käyttämällä ristiintaulukointia ja logistista regressioanalyysia. Tutkielmassa pohditaan myös tutkimuksen tekemiseen liittyviä eettisiä kysymyksiä.

Ristiintaulukoinnin avulla kuvataan nuoren pärjäämättömyyden mahdollisten riskitekijöiden esiintymistä nuoren läheisen alkoholin käytön ja siitä aiheutuneen haitan mukaisissa vastaajaryhmissä. Ensimmäisen ryhmän muodostavat nuoret, joiden mukaan kukaan nuorelle läheinen henkilö ei käytä liikaa alkoholia. Toisen ryhmän muodostavat nuoret, joiden mukaan joku nuorelle läheinen henkilö käyttää liikaa alkoholia, mutta nuori ei koe siitä aiheutuvan haittaa omaan elämäänsä. Kolmanteen ryhmään kuuluvat nuoret kokevat läheisen henkilön alkoholin käytön sekä liialliseksi että omaan elämäänsä haittaa aiheuttavaksi. Kaikkien pärjäämättömyyden riskitekijöiden esiintyminen on yleisintä ryhmässä, jossa nuoret kokevat läheisen henkilön alkoholin käytön sekä liialliseksi että omaan elämäänsä haittaa aiheuttavaksi.

Logistisen regressioanalyysin avulla pyrittiin löytämään nuoren pärjäämättömyyden mahdollisista riskitekijöistä ne, jolla voidaan osoittaa olevan tilastollista merkitsevyyttä nuoren pärjäämättömyydelle tilanteessa, jossa nuori kokee hänelle läheisen henkilön liiallisesta alkoholin käytöstä johtuvia haittoja elämässään. Nuorten pärjäämättömyyttä selittävinä tekijöinä haittaa läheisen alkoholin käytöstä kokeneiden nuorten ryhmässä painottuvat nuoreen itseensä liittyvät tekijät. Koulu-uupumus on mallin mukaan voimakkain nuorta pärjäämättömyydelle altistava tekijä. Perheeseen liittyvät tekijät näyttävät merkitsevän nuoren pärjäämisen kannalta vähemmän kuin muut tekijät.

Avainsanat: nuoret, pärjääminen, pärjäämättömyys, läheisen päihteiden käyttö

Muita tietoja:

Suostun tutkimuksen luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi x

Suostun tutkimuksen luovuttamiseen Lapin maakuntakirjastossa käytettäväksi x

(vain Lappia koskevat)

Sisällys

1 Johdanto	1
2 Elämänhallinta, pärjääminen ja pärjäämättömyys nuoruusiässä	5
2.1 Elämänhallinnasta pärjäämiseen	5
2.2 ...ja edelleen pärjäämättömyyteen	8
2.3 Pärjäämättömyys käsitteenä tässä tutkielmassa	11
3 Kasvuympäristön merkitys, riskit ja suojaavat tekijät.....	17
3.1 Vanhemmuuden erityisyys lapsen kannalta	17
3.2 Riskit ja suojaavat tekijät	21
4 Nuoren pärjäämättömyyden mahdolliset riskitekijät	26
4.1 Nuoreen itseensä liittyvät tekijät	26
4.2 Perheeseen liittyvät tekijät	28
4.3 Sosiaalisiin olosuhteisiin liittyvät tekijät.....	30
4.4 Elämänolosuhteiden kokemukselliset tekijät	33
4.5 Yhteenveto	36
5 Tutkimuksen toteuttaminen.....	38
5.1 Aineisto, tutkimustehtävä ja -kysymykset.....	38
5.2 Tutkimusmenetelmät	40
5.3 Tutkielman eettisyys	44
6 Aineiston ryhmittely ja pärjäämättömyys vastaajaryhmittäin	50
6.1 Läheisen alkoholin käyttö ja siitä aiheutunut haitta	50
6.2 Pärjäämättömyys vastaajaryhmissä.....	53
7 Mahdolliset pärjäämättömyyden riskitekijät vastaajaryhmittäin.....	55
7.1 Nuoreen itseensä liittyvät riskit.....	55
7.2 Perheeseen liittyvät riskit	58
7.3 Sosiaalisiin olosuhteisiin liittyvät riskit	61
7.4 Elämänolosuhteiden kokemukselliset riskit	65
8 Läheisen alkoholin käytöstä haittaa kokevat nuoret.....	69
8.1 Pärjäämättömyyden riskikartoitus logistisella regressioanalyysillä	69
8.2 Pärjäämättömyyteen altistavat tekijät.....	73
9 Pohdinta.....	78
Lähteet.....	83
Liitteet	91

Kuvioluettelo

Kuvio 1. Pärjäämättömyyden osatekijät ja rakentuminen.....	15
Kuvio 2. Nuoreen liittyvät mahdolliset riskitekijät (%) nuoren lähipiirin alkoholin käytön ja siitä aiheutuvan haitan mukaisissa ryhmissä.....	55
Kuvio 3. Perheeseen liittyvät mahdolliset riskitekijät (%) nuoren lähipiirin alkoholin käytön ja siitä aiheutuvan haitan mukaisissa ryhmissä	58
Kuvio 4. Sosiaalisiin olosuhteisiin liittyvät riskitekijät (%) nuoren lähipiirin alkoholin käytön ja siitä aiheutuvan haitan mukaisissa ryhmissä	61
Kuvio 5. Elämän olosuhteiden kokemuksellisiin tekijöihin liittyvät mahdolliset riskitekijät (%) nuoren lähipiirin alkoholin käytön ja siitä aiheutuvan haitan mukaisissa ryhmissä.....	65
Kuvio 6. Pärjäämättömyyden riskitekijät läheisen liiallisen alkoholin käytön aiheuttaessa haittaa nuoren elämään	74

Taulukkoluetelo

Taulukko 1. Nuoren pärjäämättömyyden mahdollisia riskitekijöitä kuvaavien tekijöiden luokittelu (mukaillen Kypärä ja Mäki 2000; Garmezy 1983)	37
Taulukko 2. Vastaajaryhmien jakautuminen luokka-asteen ja sukupuolen mukaan.....	52
Taulukko 3. Pärjäämättömyys nuoren läheisen alkoholin käytön ja siitä aiheutuneen haitan mukaisissa ryhmissä.....	53
Taulukko 4. Nuoren pärjäämättömyyttä ennustavat tekijät logistisen regressioanalyysin mukaan läheisen alkoholin käytön aiheuttaessa haittaa nuoren elämään.....	70

1 Johdanto

Suomessa ei ole vuosisataista alkoholin käyttökulttuuria kuten useissa muissa länsimaissa. Suuri osa maamme vanhimmaasta väestöstä on kasvanut suhteellisen raittiissa perheympäristössä. Nykyisin läheisten ihmisten alkoholin käyttötavat aiheuttavat monissa suomalaisissa hämmennystä alkoholin käytön ja siihen liittyvien haittojen lisääntyessä. Niin alkoholista riippuvaisten kuin alkoholin suurkuluttajienkin määrä on Suomessa kasvanut. (Haavio-Mannila 2003, 7.) Terveiden ja hyvinvoinninlaitoksen keräämän valtakunnallisen Kouluterveyskyselyaineiston kautta kuvataan säännöllisesti suomalaisten nuorten juomatavoissa tapahtuneita muutoksia.

Suomalaisten nuorten alkoholin käyttöä on tutkittu ja tutkitaan paljon. Suurimmassa osassa tutkimuksista pääpaino on kvantitatiivisessa nuorten alkoholin käyttöä kuvaavassa tutkimuksessa (Salasuo ja Tigerstedt 2007, 9). Alaikäisten suhtautuminen humalajuomiseen on muuttunut kielteisemmäksi. Kirsimarja Raitasalo ja Jenni Simonen (2011) toteavat, että suurin tekijä nuorten kasvaneen raittiuden takana liittyy nuorisokulttuurin arvo muutoksiin. Nuorten keskuudessa raittiutta perustellaan pääasiassa arvomaailmaan ja itsekontrollin korostamiseen liittyvillä syillä. Juominen ja etenkin humalajuominen käsitetään ”typeränä toimintana” ja mokailulta ja kasvojen menettämiseltä halutaan välttyä. Alaikäisten vähenevä juominen ei kuitenkaan välttämättä ennusta vähenevää alkoholin käyttöä tulevilla nuorilla aikuisilla. (Mt. 26–27.) Vaikka raittiutta hyveenä pitävät arvot ovat nostamassa päätään nuorisokulttuurissa, ei silmiä pidä sulkea siltä tosiasialta, että osa nuorista päätyy edelleen käyttämään päihteitä hyvin varhain (kts. Raitasalo ym. 2012).

Teuvo Peltoniemi (2003a, 164) toteaa määritellessään päihdeperheet kansanterveydelliseksi ongelmaksi, että: ”Sinänsä oikeutettu huoli varhaisnuorten päihteidenkäytöstä vie huomiota paljon suuremmasta ongelmasta; siitä, että me aikuiset aiheutamme haittoja lapsillemme omalla juomisellamme.” A-klinikkasäätiön yli 20 vuoden ajan toteuttamassa Lasinen lapsuus -tutkimuksessa on pitkäjänteisesti selvitetty lapsuudenkodissaan liiallista päihteiden käyttöä kokeneiden suomalaisten määrää. Vuonna 2009 toteutuneen arvion mukaa lähes joka neljännessä suomalaisperheessä on käytetty lasten näkökulmasta liikaa alkoholia. (Roine ym. 2010, 11.) Peltoniemi (2003a, 167) tuo esiin, kuinka yleisesti ei ole ymmärretty, kuinka paljon kodin päihteiden käyttö heijastuu lasten tunne-elämään, elämänvalintoihin ja myöhempään päihteiden käyttöön.

Yläasteajalla on todettu olevan keskeinen merkitys nuoren myöhemmän syrjäytymisketjuhityksen näkökulmasta (Nyyssölä ja Pajala 1999; Jahnukainen 1999; Mannila 1993; Takala 1992; Virtanen 1995). Tämän pro gradu -tutkielman tarkoituksena on suunnata katse nuorten pärjäämiseen läheisen alkoholin käytön varjossa. Tutkielmassa kuvataan vuoden 2013 Kouluterveyskyselyaineiston kautta suomalaisten 8. ja 9. luokkalaisten nuorten käsitteitä siitä, esiintyykö heidän lähipiirissä liiallista ja heidän kannaltaan haitallista alkoholin käyttöä. Tutkielman tavoitteena on selvittää, mitkä tekijät näyttäytyvät riskitekijöinä nuoren pärjäämiselle tilanteessa, jossa nuoren elämää varjostaa läheisen liiallinen ja nuoren kannalta haitallinen alkoholin käyttö.

Tutkielman toisessa luvussa tarkastelemme elämänhallintaa ja elämässä pärjäämistä sekä yleisellä tasolla että erityisesti siitä näkökulmasta, millaisia haasteita nuoruuteen ikäkautena liittyy. Tutkielman keskeinen käsite on pärjäämisen vastakohta eli pärjäämättömyys. Tutkielman teoriaosassa tuodaan esiin, miten pärjäämättömyyden käsite tässä tutkielmassa määrittyy aiemman tutkimuksen ja Kouluterveyskyselyaineiston pohjalta. Pärjäämättömyys määrittyy tutkielmassa varsin äärimmäisen ilmiön kautta. Pärjäämättömiksi määrittyvillä nuorilla on vastaamishetkellä ongelmia usealla elämänalueella.

Kolmannessa luvussa tarkastelemme perheen ja kasvuympäristön merkitystä sekä niiden sisältämiä suojaavia ja riskitekijöitä lapsen ja nuoren kehityksen kannalta. Riskien ja suojaavien tekijöiden yleisen tarkastelun jälkeen luvussa 4 keskiössä ovat nuoruusikään liitetyt mahdolliset pärjäämättömyyden riskitekijät. Tutkielman analyysin kannalta luvussa keskeisintä on nuoren pärjäämättömyyden mahdollisten riskitekijöiden luokittelu. Luokittelu mukailee Norman Garmenzyn (1985) sekä Niina Kypärän ja Marjo Mäen (2000) vastaavantyyppistä luokitusta. Mahdolliset pärjäämisen riskitekijät on luokiteltu tutkielmassa neljään ryhmään, joita ovat nuoreen itseensä, hänen perheeseensä ja sosiaalisiin olosuhteisiin liittyvät sekä elämänolosuhteiden kokemukselliset tekijät.

Viidennessä luvussa kuvaamme tutkielman aineiston, tutkimustehtävän ja -kysymykset. Tarkastelun kohteena olevat pärjäämättömyyden mahdolliset riskitekijät eivät edusta kattavasti kaikkia nuoren pärjäämättömyyteen vaikuttavia riskejä. Kuitenkin erityisen merkityksellisen elämänalueen havaitseminen on nähdäksemme mahdollista. Ensimmäisenä tutkimustehtävänä on kuvata nuoren pärjäämättömyyden mahdollisten riskitekijöiden

esiintymistä nuoren läheisen alkoholin käytön ja siitä aiheutuneen haitan mukaisissa vastaajaryhmissä. Ensimmäisen ryhmän muodostavat nuoret, joiden mukaan kukaan nuorelle läheinen henkilö ei käytä liikaa alkoholia. Toisen ryhmän muodostavat nuoret, joiden mukaan joku nuorelle läheinen henkilö käyttää liikaa alkoholia, mutta nuori ei koe siitä aiheutuvan haittaa omaan elämäänsä. Kolmanteen ryhmään kuuluvat nuoret kokevat heille läheisen henkilön alkoholin käytön sekä liialliseksi että omaan elämäänsä haittaa aiheuttavaksi. Toisena tutkimustehtävänä on kartoittaa nuoren pärjäämättömyyden riskitekijöitä tilanteessa, jossa nuori kokee hänelle läheisen henkilön liiallisesta alkoholin käytöstä johtuvia haittoja elämässään.

Luvussa 5 tuomme esiin myös tutkielmassa käytetyt analyysimenetelmät, joita ovat riskiintaulukointi ja logistinen regressioanalyysi. Lisäksi pohdimme tutkimuksen eettisyyttä ja tutkielmaan liittyviä erityiskysymyksiä kuten valmiin aineiston käyttöä. Sosiaalitieteellinen tutkimus, jonka pyrkimyksenä on kuvata tai selittää sosiaalisesti rakentuneen todellisuuden ilmiöitä, on perusvireeltään monitieteellistä. Monitieteellisessä tutkimuksessa eettiset pohdinnat tulevat usein tarkastelun kohteeksi tutkijan valintojen ja terminologian kautta. Tutkielmamme lähdeaineistossa painottuu joiltain osin psykologian tieteenalan kirjallisuus. Vaikka tieteellisen kirjoittamisen peruseriaatteet ovat universaaleja kaikilla tieteenaloilla, ilmenee eri tieteenaloilla julkaistuissa teksteissä terminologian ja käsitteistön tasolla sävyeroja. Sosiaalitieteellisiin teksteihin asiasisältöjä toisilta tieteenaloilta lainattaessa on eettisestä näkökulmasta olennaista tarkastella kriittisesti muiden tieteenalojen termien ja käsitteiden sopivuutta sosiaalityön tarkastelun välineeksi.

Tutkimustulokset esittelemme luvuissa 6, 7 ja 8. Kuudennessa luvussa tarkastelemme, onko luokittelemiemme mahdollisten pärjäämättömyyden riskitekijöiden esiintymisen suhteen eroja vastaajaryhmien välillä. Tuomme esiin pärjäämättömiksi määrittelemiemme nuorten osuudet kussakin vastaajaryhmässä. Seitsemännessä luvussa tarkastelemme pärjäämättömyyden mahdollisten riskitekijöiden esiintymistä eri vastaajaryhmissä. Kahdeksannessa luvussa esittelemme logistisen regressioanalyysin tulokset. Riskitekijöiden tunnistamisesta voi olla etua mietittäessä nuorten pärjäämistä tukevia keinoja ja sitä, miten ennaltaehkäistä läheisen liiallisen alkoholin käytön riskiolosuhteissa kasvavan nuoren negatiivista elämäntilannetta.

Lopuksi pohdimme tutkimustuloksiamme muun muassa siinä valossa, miten niitä voitaisiin hyödyntää käytännön sosiaalityön tasolla. Riskitekijöiden tunteminen ja kehityskulun

ennakoiminen ovat mielenterveyden häiriöiden ennaltaehkäisyyn tähtäävien hankkeiden suunnittelun lähtökohtana (Laajasalo ja Pirkkola 2012, 11). Nuorten pärjäämättömyyden riskitekijöiden tunteminen on tärkeää, jotta kehityskulun ennakoiminen olisi mahdollista ja käytännön työtä voitaisiin edelleen kehittää siten, että sillä voitaisiin saada aikaan todellisia hyviä vaikutuksia nuorten ja perheiden elämässä. Voidaan esimerkiksi pohtia, millaiseen ja millä tavalla vaikuttamaan pyrkivään yhtäältä ennaltaehkäisevään ja toisaalta korjaavaan työhön läheisen alkoholin käytön varjossa elävien lasten ja nuorten kanssa kannattaisi panostaa, jotta lapset ja nuoret hyötyisivät tuesta mahdollisimman paljon. Onko hyödyllistä panostaa esimerkiksi perhetyöhön, yksilötyöhön, positiivisia kokemuksia synnyttävään toiminnalliseen työskentelyyn vai pyrkiä vaikuttamaan perheen ulkopuoliseen sosiaaliseen ympäristöön?

2 Elämänhallinta, pärjääminen ja pärjäämättömyys nuoruusiässä

2.1 Elämänhallinnasta pärjäämiseen

Stressitutkimusta voidaan pitää elämänhallintaa ja selviytymistä koskevan ajattelun perustana. Psykososiaalisessa stressissä keskeistä on yksilön ja hänen elämäntilanteensa vuorovaikutus. Stressin ennaltaehkäisy näkökulmasta keskiössä on yleinen elämänhallinta ja sellaiset elämäntapahtumat ja muutokset, jotka vaativat aktiivista sopeutumista. Stressitila muodostuu, kun elämänolosuhteiden ja tavoitteiden välille muodostuu ristiriitaa, tai jos yksilö kokee epäsuhtaa häneen kohdistuvien vaatimusten ja hänellä käytössä olevien resurssien välillä. (Aromaa 1996, 14; Järvikoski 1996, 37.)

Sosiaalipsykologian alueella elämänhallinnan tunnetta on tutkittu paljon ja sitä on todettu voitavan tarkastella yleisenä elämänstrategiana, jonka avulla ihminen pyrkii selviytymään erilaisista tilanteista. Elämänhallinnan käsitteen lähikäsitteitä ovat henkilökohtaisen hallinnan ja pystyvyyden käsite, sisukkuuden käsite, sisäisen kontrollin käsite, kohe-renssin tunteen käsite sekä itseluottamus ja optimistisuus, joilla tutkimusten mukaan on terveyttä ylläpitävä ja stressitilanteiden haittavaikutuksia puskuvoiva vaikutus. Elämänhallinnan käsitettä koskevassa pohdinnassa Aini Jaari (2004) tulee lopputulokseen, jonka mukaan elämänhallinnan käsite on melko lähellä käsitteitä itsetunto ja minäkuva. (Jaari 2004, 77; Järvikoski 1994, 24.)

Elämänhallintaa lähellä on myös selviytymisen käsite. Lastensuojeluasiakkaiden ja nuorten toimeentulotukiasiakkaiden syrjäytymisprosessissa selviytyjiksi on kuvattu niitä nuoria, joilla ei ole elämänhallintaan liittyviä ongelmia eikä erityistä tarvetta yhteiskunnan tuki- ja palvelujärjestelmän asiakkuuteen. Siirtyminen elämänhallinnasta kohti syrjäytymistä merkitsee nuorten kanssa toimivien ammattilaisten ammatillisen orientaation siirtymistä voimavarakeskeisyydestä kohti ongelmakeskeistä kontrollia. (Lämsä 1998, 13–21.) Selviytyvyys on ymmärretty kompleksisena vuorovaikutuksellisenä prosessina, joka kuvaa yksilön kyvykkyyttä navigoida terveyttä ja hyvinvointia ylläpitävien resurssien äärelle sekä perheen, yhteisön ja kulttuurin mahdollisuutta tarjota näitä resursseja (Ungar 2004 ja 2008).

Ulkoisen ja sisäisesti koettu selviytyminen ovat osin yhteydessä toisiinsa, mutta ne eivät liity saumattomasti yhteen. Ulkoisesti selviytyjäksi määritelty ihminen voi kokea itse olevansa selviytymätön ja päin vastoin. (Itäpuisto 2001, 21–25.) Maritta Itäpuiston väitöskirjatutkimuksessa selviytymisen subjektiivinen tulkinta tulee selkeästi esille yhden kirjoittajan kertoessa päihdeongelmien lisäksi olleensa monesti vankilassa ja mielisairaloissa mutta tulkitsevansa itsensä näistä kokemuksista huolimatta selviytyjäksi (Itäpuisto 2005, 55). Käsitteenä sosiaalisella selviytymisellä kuvataan yleensä henkilön kykyä selviytyä ikävaiheelle keskeisistä kehitystehtävistä ja kykyä sopeutua yhteiskunnan normeihin (Rönkä 1999, 10). Nuorten ollessa tarkastelun kohteena koulu muodostuu yhdeksi keskeiseksi normatiiviseksi instituutioksi, jossa selviytyminen kuvaa nuoren kykyä sopeutua ikävaiheelle ominaisiin kehitystehtäviin.

Nuoruuden ikävaihe voidaan jakaa psyykkisen kehityksen näkökulmasta neljään vaiheeseen, joita ovat esi- (10–12 vuotta), varhais- (12–14 vuotta), varsinais- (14–16 vuotta) ja myöhäisnuoruus (16–20 vuotta). Kehitysvaiheet ovat päällekkäisiä ja niiden ikärajat erittäin yksilöllisiä. Varhaisnuoruusaikana psyykkinen murros näkyy ulospäin: nuori kokeilee vanhemmista etääntymistä, arvostelee heitä ja etsii kodin ulkopuolisia ihmissuhteita sekä kokeilee erilaisia rooleja ikätovereidensa kanssa. Varsinaisnuoruusajalle tyypillistä on edelleen pyrkiä tunnetasolla irrottautumaan kodin vaikutuspiiristä ja suuntautuminen ikätovereiden piiriin. (Vuorinen 2004, 202.)

Elämänhallinnan käsitteen on todettu arkipäiväistyneen suomalaisessa kielenkäytössä siten, että sen yleisyydestä ja monimerkityksellisyydestä on suoranaista haittaa sen käytölle tutkimusta ohjaavana käsitteenä (Järvikoski 1994, 99). Myös nuoruus ikä kautena asettaa omat haasteensa elämänhallinnan käsitteelle. Nuoruusiän kehitykseen liittyy ilmiöitä, joiden normaaliutta on vaikea arvioida nuoruuteen kuuluvan psyykkisen kypsymättömyyden vuoksi. Jopa psykoottistasoisten mielenterveyden häiriöiden havaitseminen nuoruusiässä voi olla ongelmallista, sillä sairauksien varhaisiin muotoihin liittyvät oireet ovat senkaltaisia, että niihin voi sekoittua normaaliin nuoruusiän kehitykseen liittyviä piirteitä (Laukkanen 2006, 112). Lisäksi nuoruusiän kehitykseen liittyy mielialojen vaihtelua ja uusien tunnetilojen kohtaamista. Normaaliin nuoruusikään kuuluu ohimeneviä surun, mielipahan ja masennuksen tunteita varsinkin pettymyksien ja menetysten osuessa kohdalle. (Korhonen ja Marttunen 2006, 79.) Vaikka keho on kypsä, siinä asuu mieli, joka ei ole vielä valmis (Pylkkänen 2006, 14–15).

Nuorten elämänhallinnan ja selviytymisen näkökulmasta perhe asettuu keskeiseen rooliin. Vanhempien ongelmat merkitsevät usein ongelmia myös lasten elämään, mutta ne eivät välttämättä määrää lapsen tulevaisuutta. Näyttää siltä, ettei nuoren tulevaa selviytymistä pysty ennustamaan ulkoisten piirteiden, kuten vanhempien alkoholismien, sen vakavuuden ja siihen liittyvien muiden ongelmien perusteella. Vaikeat lapsuudenkokemukset eivät aiheuta suoraviivaisesti pahoja vaikeuksia aikuisena. Myöskään lievemmistä ongelmista kärsineet eivät aina näytä selviytyvän paremmin, vaan yksilöllinen vaihtelu on suurta. Jotkut näyttävät selviytyvän mistä tahansa ja joku toinen taas kärsii aikuisenakin mitättömiltä näyttävistä asioista. Varhaislapsuuden kokemusten ja aikuisuuden välistä linkkiä on kuvattu kompleksiseksi, välilliseksi ja epämääräiseksi. (Itäpuisto 2003, 32, 49; Rutter 1983, 2.)

Vanhempien alkoholin käytöstä lapsuudessaan haittaa kokeneita ja siitä selviytyneitä nuoria koskevassa tutkimuksessa selviytymisen käsitteen käyttöä on perusteltu sillä, että käsitteen kautta kuvataan aktiivista toimintaa, joka pyrkii toisenlaiseen käytökseen kuin millainen malli lapsuuden kodista ja kasvuympäristöstä on saatu. (Itäpuisto 2003, 29.) Itäpuisto (mt., 32) korostaa selviytymisen käsitettä käyttäessään, etteivät vanhempien teot määrää lapsen tekemisiä, tulevaisuutta tai persoonallisuutta eivätkä myöskään pakota häntä seuraamaan vanhempien esimerkkiä.

Lapsuuden ja nuoruuden elämistä vaikeissa oloissa riskien keskellä on luonnehdittu tilanteeksi, jossa vaaditaan sopeutumista normaaliin lapsuuteen, mutta jossa se on kuitenkin usein mahdotonta (Itäpuisto 2005, 20). Tämän tutkielman kohdejoukkona olevista 8. ja 9. luokkalaisista hieman yli kymmenesosa arvioi läheisen alkoholin käytön aiheuttavan haittaa heidän elämäänsä. Jos kasvuolosuhteet ovat senkaltaiset, ettei lapsella tai nuorella voida olettaa olevan oman elämänsä suhteen hallinnan edellytyksiä, pärjääminen tarjoaa selviytymisen käsitettä paremman teoreettisen viitekehyksen ilmiön tarkasteluun.

Puhuttaessa selviytymisen käsitteestä liikutaan väistämättä myös psykologian alan coping-keinojen ja -strategioiden alueella. Tutkielmamme mielenkiinnon kohdistuessa riskeihin ja suojaaviin tekijöihin luo pärjäämisen käsite relevantin tarkastelukulman. Myös aineisto määrittää rajat tarkasteluun. Sen puitteissa ei coping-tyylinen tarkastelu ole mahdollista. Pohtiessamme käsitteiden sävyeroja päädyimme tutkielmassamme kuvaamaan nuorten tilannetta pärjäämisen käsitteen kautta. Sanana pärjääminen on tässä tilanteessa

selviytymistä kuvaavampi, sillä aineiston avulla ei ole mahdollista ennustaa nuorten tulevaisuutta, vaan on keskityttävä tilanteeseen vastaamishetkellä.

Itäpuiston (2005, 20) mukaan lapsuuden ja nuoruuden eläminen vaikeissa oloissa on tilanne, jossa lapselta vaaditaan sopeutumista normaaliin lapsuuteen, vaikka se on usein mahdotonta. Vilja Savolainen (2013, 49) määrittää vanhemman vankeustuomiota lapsen näkökulmasta tarkastelevassa pro gradu -tutkielmassaan pärjäämisen olevan tietoisien ja vapaaehtoisten itsenäistymisen sijaan pakon edessä pärjäämistä. Pärjääminen ei ole vapaaehtoisesti omaksuttu rooli, vaan se on tilanteen vaatima välttämättömyys. Tällöin lapset joutuivat vanhempien poissaolon vuoksi pärjäämään itsenäisesti ja huolehtimaan myös aikuisille kuuluvista tehtävistä. (Mt.)

Tässä tutkielmassa nuoret ovat voineet tarkoittaa liikaa alkoholia käyttävällä henkilöllä käytännössä ketä tahansa, esimerkiksi sukulaista, sisarusta, seurustelukumppania tai ystävää. Vaikka nuoren mielestä liikaa ja hänen elämäänsä haittaa aiheuttavasti alkoholia käyttävä henkilö ei asuisi nuoren kanssa samassa taloudessa, voi tämän läheisen alkoholin käyttö vaikuttaa nuoren kasvuolosuhteisiin sekä kehitykseen negatiivisesti nuoren kantaessa huolta ja kokiessa haittaa asiasta, johon ei voi itse vaikuttaa. Näin ollen nuoren elämää varjostava läheisen henkilön nuoren kannalta haitallinen alkoholin käyttö voidaan nähdä kaikissa tapauksissa seikkana, jolla voi olla vaikutuksensa nuoren pärjäämiseen.

2.2 ...ja edelleen pärjäämättömyyteen

Pärjäämisen vastakohtana tarkastelemme pärjäämättömyyttä, mikä tarkoittaa, että nuorella on vaikeuksia useilla elämänalueilla. Aikuisten sosiaalisen selviytymisen kannalta ongelmallisiksi tekijöiksi on nostettu työttömyys, heikko taloudellinen tilanne, vaikeudet sosiaalisissa suhteissa, parisuhdeongelmat, alkoholin ongelmakäyttö ja epäsosiaalinen toiminta (Rönkä 1999, 10).

Yksi tutkimuksen keskeisistä vaiheista oli määrittää pärjäämättömyyden käsite nuorten kohdalla aineiston kautta. Käytimme apunamme aiempaa tutkimustietoa pyrkiessämme vetämään rajan siihen, mitä aineiston tietoa käsittelemme mahdollisina pärjäämättömyyden riskitekijöinä ja minkä seikkojen määrittelimme jo nyt ilmentävän lapsen senhetkistä

pärjäämättömyyttä. Tutkielmassamme pärjäämättömäksi määrittävillä nuorilla on senkaltaisia ja -asteisia ongelmia, että näyttää selkeästi siltä, etteivät he kykene täyttämään ikätasoonsa asetettuja normatiivisia vaatimuksia. Näin määrittävässä pärjäämättömyydessä korostuvat sosiaalisen selviytymisen tekijät (kts. myös Rönkä 1999, 10).

Anna Röngän tutkimuksessaan (1999, 11) tarkastelemat kehityksen riskitekijät lapsuudessa ja nuoruudessa sisälsivät perheoloihin, yksilön käyttäytymistyyliin sekä koulunkäyntiin liittyviä tekijöitä, jotka voivat vaikeuttaa nuoren myöhempää selviytymistä. Perheeseen liittyviä tekijöitä olivat esimerkiksi alhainen sosioekonominen asema ja vanhempien alkoholiongelmat. Röngän (1999) tutkimuksessa lapsen itseensä liittyvät selviytymisen riskitekijät olivat aggressiivisuuteen, ahdistuneisuuteen, heikkoon koulumenestykseen ja koulusopeutumiseen liittyvät vaikeudet. Tutkielmassamme nämä tekijät kuvaavat riskitekijöiden sijaan nuoren senhetkistä pärjäämättömyyttä.

Lähestyimme pärjäämättömyyttä vaikeuksien kasautumisen kautta. Syy- ja seuraussuhteita vaikeuksien kasaantumiselle voi olla vaikea määrittää. Esimerkiksi mielenterveyden ongelmat saattavat aiheuttaa vaikeuksia sosiaalisessa kanssakäymisessä ja toiminnassa, mikä puolestaan osaltaan voi johtaa myös mielen järkkymiseen. (Forssén ym 2002, 84.) Ongelmien kasautuminen on nähty pitkäaikaisena prosessina, jossa lapsuusiän riskitekijät kasautuvat ja välittyvät aikuisuuteen. Tutkimusten mukaan niillä, joilla on kasautuvia vaikeuksia aikuisuudessa, on useimmiten ollut jo kouluiässä monenlaisia vaikeuksia. Vaikeuksien kasautumisen on todettu etenevän kolmea väylää pitkin. Niitä ovat sisäinen, ulkoinen ja käyttäytymisen haavoittuvuuden väylät. (Rönkä 1999, 9.)

Vaikeuksien kasautumisen sisäinen väylä liittyy yksilön ajatuksiin itsestään ja omista mahdollisuuksistaan. Lapsuudessa vaikuttaneet asiat välittyivät aikuisuuteen sisäistä väylää pitkin aiheuttamalla epäonnistumisen tunnetta. (Rönkä 1999, 10.)

Ulkoisen kasautumisen väylä tarkoittaa tapahtumaketjua, jonka edetessä yksilön olosuhteet vaikeutuvat tai pysyvät epäedullisina ja hänen mahdollisuutensa selviytyä eri elämänaalueilla kapeutuvat. Aikuisilla seuraukset näkyvät konkreettisesti työelämän vaikeuksina ja sen ulkopuolelle jäämisenä. (Rönkä 1999, 10.)

Käyttäytymisen haavoittuvuus kuvaa vaikeuksien kasautumisen kolmatta väylää. Käyttäytymisen haavoittuvuudella viitataan sellaisiin yksilön käyttäytymistyyliin, jotka helposti aiheuttavat haasteita erilaisissa ympäristöissä. Esimerkiksi aggressiivisuus on tällainen käytösmalli. Käyttäytymisen haavoittuvuus on usein seurausta vaikeista kasvuoloista. (Rönkä 1999, 10.) Useiden riskitekijöiden yhtäaikainen läsnäolo lapsen elämässä lisää riskiä käytöshäiriöiden ilmenemiseen (Barnow ym. 2004, 12). Nuori voi käyttäytyä häiritsevästi monella eri tavoin. Nuoret voivat myös oireilla käyttäytymällä joko yhdellä tai usealla ei-toivotulla tavalla. Käyttäytymisen haavoittuvuuteen on liitetty sukupuoliittuneita käyttäytymismalleja. Tutkimusten mukaan tytöille tyypillisiä ovat seksuaalikäyttäytymisen ongelmat ja pojille taas esimerkiksi rikoksilla oireilu (esim. Kitinoja 2005, 232).

Psykologian tieteenalalla ongelmien synnyttämät oireilun muodot jaotellaan usein kahteen ryhmään. Ulospäin suuntautuvia oireita voivat olla esimerkiksi päihteiden käyttö ja aggressiivisuus. Ne lukeutuvat Röngän (1999) tutkimuksessa käyttäytymisen haavoittuvuudeksi. Psykologian tieteenalalla sisäänpäin suuntautuvina oireina on pidetty esimerkiksi masennusta tai ahdistuneisuutta, jotka Rönkä (mt.) nimeää sisäisen kasautumisen väylän ongelmiksi. Ongelmat koulussa voivat liittyä sekä ulos- että sisäänpäin suuntautuvaan oireiluun.

Erilaiset ongelmien ilmentämisen muodot ovat usein myös yhteydessä toisiinsa. Vaikka sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvat oireet nähdään toisistaan erillisinä, ne saattavat esiintyä myös yhtä aikaa. On myös tärkeä huomata, että samaan ongelmien lähteeseen, kuten vanhemman alkoholiongelmaan, reagoidaan yksilöllisesti eri tavalla samankin perheen sisällä. Usein vaikeuksiin reagoimiseen liittyy myös sukupuoliittunutta erovaisuutta siten, että tytöt reagoivat sisäänpäin ja pojat ulospäin suuntautuvilla oireilla. (Zahn-Waxler 1993, 79–88; Rönkä 1999.)

Mikäli yhtäaikaisesti ilmenee esimerkiksi ahdistusta ja aggressiivista käytöstä, puhutaan samanaikaisesta käyttäytymisen ja tunne-elämän ongelmista (Sourander ym. 2007). Andre Sourander (mt.) tutkijakumppaneineen on havainnut, että lapsilla, joilla on samanaikaisesti sekä käyttäytymisen että tunne-elämän ongelmia, on suurempi alttius myöhemmin ilmeneville psyykkisille häiriöille ja rikolliseen käyttäytymiseen. Pärjäämättömyyttä määrittellessämme kiinnostus oli niissä nuorissa, joille oli kasautunut vaikeuksia usean väylän kautta. Tutkielmassa pärjäämättömien ryhmään kuuluvilla nuorilla vaikeuksia oli

kasautunut ainakin kahta Röngän (1999) esiin tuomaa väylää pitkin. Nuoruusiässä kasautuneiden vaikeuksien kanssa elävien ryhmä on mielenkiintoinen ja se on perusteltua ottaa erityisen tarkastelun kohteeksi, sillä nämä nuoret tulevat muita todennäköisimmin kokemaan erityisiä haasteita myös aikuisiässä (kts. esim. Sourander ym. 2007).

2.3 Pärjäämättömyys käsitteenä tässä tutkielmassa

Yhdeksi keskeiseksi asiaksi tutkielmassamme nousi Kouluterveyskyselyn tuottaman tiedon soveltamisen mahdollisuudet sosiaalityön tutkimukseen. Kouluterveyskyselystä on johdettu lukuisa joukko valmiita indikaattoreita. Sosiaalityön oppiaineen opinnäytetyön tekijöinä meidän tehtävämme oli arvioida valmiiden indikaattoreiden soveltuvuutta tutkimuskysymyksemme kannalta. Määrittäessämme pärjäämättömyyttä Kouluterveyskyselyaineiston kautta teimme joukon uusia muuttujia kuvaamaan nuorten ominaisuuksia ja käyttäytymismalleja.

Pyrkimyksenämme oli löytää Kouluterveyskyselyaineistosta muuttujia, jotka voidaan aidosti ja kiistatta nähdä nuoren pärjäämättömyyttä kuvaavana tekijöinä. Valmiin aineiston käyttöä ja uusien muuttujien rakentamista ovat teoria- ja tutkimustiedon lisäksi ohjanneet omakohtaiset kokemuksemme 2000-luvun alun nuorisokulttuurista ja käytännön työstä lastensuojelussa. Olemme pyrkineet määrittämään aineistoon rakentamamme pärjäämättömyyden osatekijät sellaisiksi, että niiden voidaan olettaa ilmentävän myös selkeää lastensuojelullista huolta nuoren tilanteesta.

Lähestymme pärjäämättömyyttä Röngän (1999) esittämän kolmen väylän, sisäisen ja ulkoisen vaikeuksien kasautumisen sekä käyttäytymisen haavoittuvuuden, kautta. Pärjäämättömäksi nuori määrittyy tutkielmassamme, kun hänellä on kasautunut vaikeuksia vähintään kahta väylää pitkin. Kaikilla pärjäämättömiksi määrittyvillä nuorilla on sisäisen väylän vaikeuksia, jotka ilmenevät tunne-elämän häiriöinä. Samanaikaisesti tunne-elämän häiriöiden kanssa heillä esiintyy ulkoista vaikeuksien kasautumista, joka ilmenee heikkona opillisena koulumenestyksenä, tai käyttäytymisen haavoittuvuutta, joka ilmenee vakavana häiriökäyttäytymisenä. Pärjäämättömien nuorten ryhmässä on myös nuoria, joilla on kasautunut vaikeuksia jokaisen kolmen väylän kautta.

Vaikeuksien kasautumisen sisäistä väylää kuvaamme tutkielmassamme tunne-elämän häiriöiden osatekijän kautta. *Tunne-elämän häiriöitä* kuvaava pärjäämättömyyden osatekijä muodostuu nuoren alakuloisuudesta sekä keskivaikeasta tai vaikeasta ahdistuneisuudesta. Keskivaikea tai vaikea ahdistuneisuus määrittyy Kouluterveyskyselyaineistossa seitsemän kysymyksen patteristoon perustuvan GAD-7-mittarin (Generalized anxiety disorder 7-item scale) avulla. Mittari on tutkielman liitteenä 1.

Mittari on kehitetty Yhdysvalloissa perusterveydenhuollon lääkäreiden apuvälineeksi ja on Suomessa verrattain uusi ja sen käyttöä vasta lanseerataan. Mittariston on todettu olevan toimiva apuväline yleistyneen ahdistuneisuushäiriön tunnistamisessa aikuisväestöllä. Sen avulla kyetään seulomaan myös paniikkihäiriötä, sosiaalisten tilanteiden pelkoa ja posttraumaattista stressihäiriötä. Mittariston on todettu olevan yhteydessä aikuisten heikentyneeseen toimintakykyyn sekä lisääntyneisiin sairauspäiviin ja terveyspalveluiden käyttöön. (Castrén ym. 2015, 129; Spitzer ym. 2006.)

Vaikeuksien kasautumisen ulkoisen väylän keskeinen elementti aikuisilla on työuran epävakaisuus (Rönkä 1999, 10). Tässä tutkielmassa nuorten vaikeuksien ulkoisen kasautumisen väylän elementiksi muodostuu *heikko opillinen koulumenestys*. Mikäli koulunkäynti ajatellaan nuoren yhteiskunnalliseksi normatiiviseksi velvollisuudeksi, voidaan nuoren heikko selviytyminen tästä tehtävästä nähdä vaikeuksien ulkoista kasautumisen väylää ilmentävänä asiana.

Heikon opillisen koulumenestyksen ajatellaan ilmaisevan oppilaan mahdollisia ongelmia. Ne voivat liittyä esimerkiksi oppimiseen tai motivaatioon. Arvosanojen kautta mitattua koulumenestystä käytetään yleisesti vertailupohjana oppilaan sosiaalisessa ympäristössä. Koulumenestys mielletään ennusteeksi siitä, millaisia jatko-opinto- ja ammatinvalintamahdollisuuksia nuorella on tulevaisuudessa valittavanaan. Koulumenestyksen taustalla on monia tekijöitä. Siihen vaikuttavat oppilaan kodin tuki ja ohjaus sekä koulun opetusmenetelmät, painotukset ja tukitoimet. Pärjäämisen kannalta heikko keskiarvo on merkittävä sikäli, että samat koulumenestyksen ongelmat siirtyvät usein toisen asteen ammatillisiin opintoihin. (Huhtala ja Lilja 2008, 61, 75.)

Huonoina arvosanoina ilmenevät ongelmat voivat liittyä esimerkiksi oppimiseen, opiskelurauhan puuttumiseen tai motivaatioon (esim. Huhtala ja Lilja 2008, 61, 75). Tässä tutkielmassa heikkoa opillista koulumenestystä kuvaava muuttuja toteutuu niiden nuorten kohdalla, joiden kouluaineiden arvosanojen keskiarvo on 6,5 tai vähemmän.

Käyttäytymisen haavoittuvuutta kuvaavat häiriökäyttäytymisen muodot ovat tässä tutkielmassa rikoksilla oireilu, sosiaalisen kanssakäymisen ongelmat koulussa, ongelmallinen seksuaalikäyttäytyminen, päihteiden ongelmakäyttö ja väkivaltainen käytös.

Rikoksilla oireilua kuvaavaa muuttujaa pohtiessamme mietimme Kouluterveyskyselyaineistossa valmiina olevan indikaattorin, joka oli nimetty ”toistuvasti rikkeitä vuoden aikana”, soveltuvuutta tutkimuskysymykseemme. Tulimme siihen tulokseen, että indikaattori ei sovellu sellaisenaan, sillä esimerkiksi kahden graffitin tai tagin tekeminen tarkoittaa alkuperäisen indikaattorin mukaan nuorella olevan toistuvia rikkeitä vuoden aikana. Graffittien tai tagien piirtäminen julkisiin tiloihin voidaan nähdä nuorisokulttuurin osana, joka ei sellaisenaan ilmennä nuoren rikoksilla oireilua. Muodostamassamme muuttujassa on rikkeitä koskevasta kysymyspatteristosta rajattu pois töherrysten tekeminen julkisiin paikkoihin ja jonkun pahoinpitely, joka taas nähdäksemme ilmentää rikosten sijaan väkivaltaisuutta. Muodostamassamme rikoksilla oireilua kuvaavassa muuttujassa ovat mukana varastamista ja ilkivaltaa ilmentävät kysymykset.

Sosiaalisen kanssakäymisen ongelmia koulussa kuvaava muuttuja on merkityksellinen, sillä syrjäytymisen prosessiteorian mukaan syrjäytymiskehityksen ensimmäisiä vaiheita ovat nuoren vaikeudet kotona, koulussa tai sosiaalisissa suhteissa (Takala 1992, 38). Muuttuja ilmentää nuoren käyttäytymisen haavoittuvuutta, joka aiheuttaa ongelmia nuoren sosiaalisissa ympäristöissä. Kokemuksemme mukaan lastensuojelutyössä näkyi käytännössä, miten koulussa ilmenevät sosiaalisen kanssakäymisen ongelmat nähtiin sekä lastensuojelullisesta näkökulmasta että koulun suunnasta usein suurempana huolena kuin huono opillinen koulumenestys.

Mikko Huhtalan ja Kari Liljan (2008, 53) mukaan keskimääräistä vaikeampien sopeutusvaikeuksien kanssa painivat oppilaat voivat häiritä opetusta ja luokkayhteisöä sekä rohkaista negatiivisilla malleilla mukaansa muita samanhenkisiä nuoria. Sosiaalisen kanssakäymisen ongelmia koulussa kuvaavan muuttujan olemme muodostaneet faktori-analyysin tuloksen pohjalta.

Ongelmallista seksuaalikäyttäytymistä kuvaava muuttuja muodostaa yhden käyttäytymisen haavoittuvuuden muodon. Koimme tärkeäksi tuoda seksuaalikäyttäytymiseen liittyvät ongelmat osaksi pärjäämättömyyden määritelmää siksi, että työskennellessämme lastensuojelun alueella havaitsimme niiden olevan usein huolen aiheena etenkin tyttöjen kohdalla.

Myös Maunu Kitinoja (2005) tuo tutkimuksessaan esiin, kuinka ongelmallisen seksuaalikäyttäytymisen on todettu olevan vahvasti sukupuolittunutta siten, että seksuaalikäyttäytymiseen liittyvät ongelmat ovat tytöille tyypillisempiä. Seksuaalikäyttäytymisen ongelmia on kuvattu vähemmän aggressiiviseksi ongelmakäyttäytymisen muodoksi kuin esimerkiksi rikosten tekemistä, joka on pojille tyypillisistä. Ongelmallisen seksuaalikäyttäytymisen seurauksena lapsi on vaarassa joutua osittain oman käyttäytymisensä vuoksi seksuaalisesti hyväksikäytetyksi. (Mt. 232)

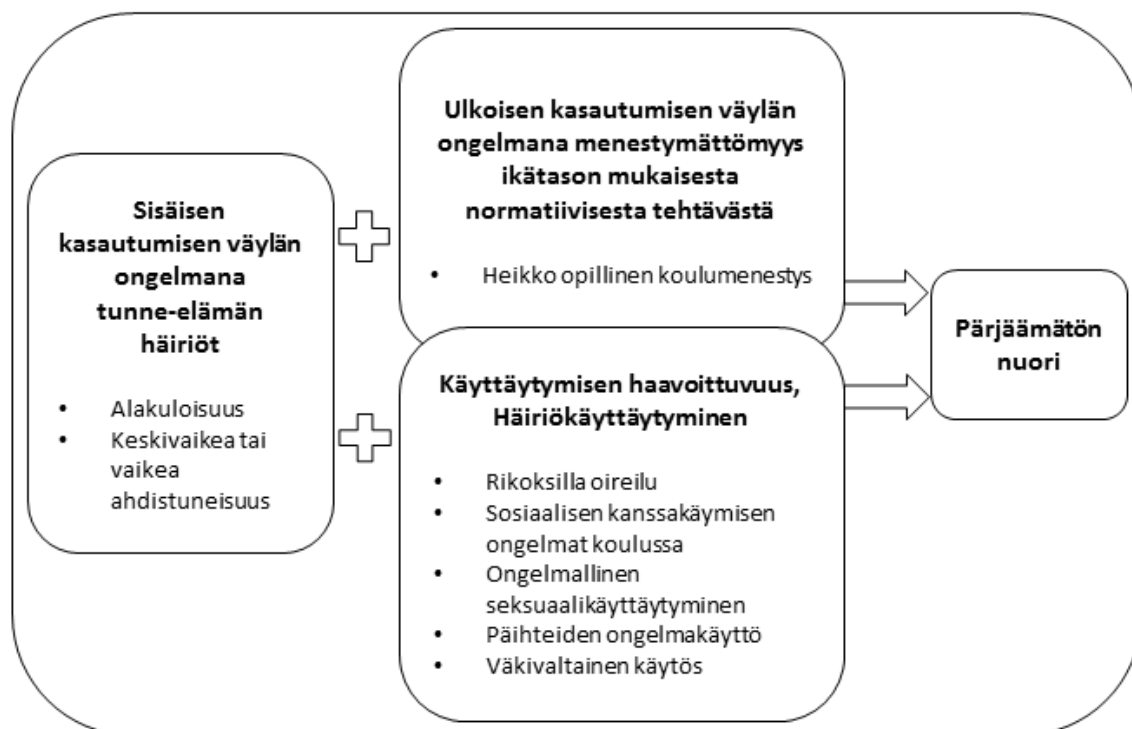
Seksuaalikäyttäytymisen ongelmia kuvaavaa muuttujaa rakentaessamme huomasimme Kouluterveyskyselylomakkeessa kysymyksen, joka mielestämme olisi voinut olla informatiivisempi toisella tavoin muotoiltuna. Lomakkeessa ohjeistetaan vain tyttöjä vastaamaan jälkiehkäisyn käyttöä koskevaan kysymykseen, minkä seurauksena poikien osallisuutta ja roolia jälkiehkäisyn käytössä ei aineiston perusteella voida arvioida. Tästä syystä tutkielmassamme tyttöjen osuus seksuaalikäyttäytymisen ongelmia omaavien ryhmässä voi korostua. Usein teini-ikäiset ovat hyvin valveutuneita ja kykeneviä avoimeen seksuaalisuutta koskevaan keskusteluun niin keskenään, vanhempien kuin viranomaistenkin kanssa. Voidaan olettaa, että usein tytön käyttäessä jälkiehkäisyä myös hänen kanssaan sukupuoliyhteydessä ollut osapuoli on tietoinen asiasta. Näin ollen kysymyksen olisi hyvin voinut suunnata myös pojille etenkin, kun nuorille suunnatussa ehkäisyvalistuksessa korostetaan ehkäisyn olevan molempien asianosaisten, ei vain tyttöjen, asia.

Päihteiden ongelmakäyttöä kuvaavaa muuttujaa muodostettaessa aineistosta on pyritty löytämään ne nuoret, joilla päihteiden käyttö on todella ongelmallista. Emme halua vähätellä nuorten vähäisenkin päihteiden käytön mahdollisia haittavaikutuksia. Ymmärrämme myös, että nuorten alkoholin kohtuukäytön rajasta ei voida puhua, koska alaikäisten alkoholin käyttö on laissa kielletty ja huumausaineiden käyttö on laitonta kaiken ikäisille

(Pirskanen 2007, 27). Päihteiden käytöstä voi olla huomattavaa haittaa nuoren psykososiaaliselle selviytymiselle ja persoonallisuuden kehitykselle, vaikka nuorella ei olekaan varsinaista riippuvuutta päihteisiin (Tacke 2006, 142).

Näemme kuitenkin satunnaiset kokeilut ja jopa harvakseltaan toistuvan päihteiden viihdekäytön jossain määrin nuoruuteen liittyvänä, joskin ei-toivottuna ilmiönä. Päihteiden ongelmakäyttäjien joukon muodostavat aineistossa ne nuoret, joilla päihteiden käyttötavassa ei ole viitteitä kokeilevaan käyttöön, vaan käyttö on jatkuvaa ja näin ollen ongelmalliseksi määrittyvää. Tyttöillä runsaan juomisen on todettu olevan yhteydessä psykosomaattisiin oireisiin ja negatiiviseen käsitykseen itsestään. Poikien runsaan juomisen taas on todettu olevan yhteydessä heikkoon itsetuntoon. (Laukkanen ym. 2001.)

Väkivaltaista käytöstä kuvaavan muuttujan toteutuminen osoittaa nuorella olevan vaikeita käyttäytymisen ongelmia. Käytöshäiriöt jaetaan vaikeusasteen mukaan lievään, keskivaikeaan ja vaikeaan, joista aggressiiviset oireet ilmentävät häiriön vaikeinta muotoa (Lehtosalo ja Marttunen 2006, 100–101). Tässä tutkielmassa väkivaltaista käytöstä ilmentää se, että nuori joko kertoo hakanneensa jonkun vähintään kaksi kertaa tai osallistuneensa toistuvasti tappeluun viimeisen vuoden aikana. Kuvioon 1 on koottu tiivistetysti pärjäämättömyyden rakentuminen tässä tutkielmassa.

Kuvio 1. Pärjäämättömyyden osatekijät ja rakentuminen

Vaikeuksien kasautumisessa on Röngän (1999, 11) tutkimuksen mukaan sukupuolittuneita eroja. Poikien ja miesten elämässä näyttää olevan enemmän käyttäytymisen ongelmiin liittyviä tekijöitä, jotka vahvistavat vaikeuksien kasautumista ja pysyvyyttä. Naisille ominaisia vaikeuksia ovat Röngän (mt.) mukaan esimerkiksi ahdistuneisuus ja itsetunto-ongelmat. Carolyn Zahn-Waxler (1993, 82) toteaa tutkimuksessaan, että naisille ominaisempaa on hoivaajan rooli, joka velvoittaa ottamaan huomioon käyttäytymisen seuraukset ja toimimaan sellaisella tavalla, josta ei koidu harmia ympäristössä.

Rönkä (1999) toteaa, ettei naisten kokemia vaikeuksia tule vähätellä, sillä ne ovat tekijöitä, jotka vaikeuttavat nuoren naisen selviytymistä eri elämänalueilla nykymaailmassa. Jotta tämäkin puoli tulisi huomioituksi, eikä painotettaisi vain pojille ominaisempia käyttäytymisen ongelmia, tässä tutkielmassa pärjäämättömyyttä ilmentää sisäisen väylän ongelmien yhdistyminen joko heikkoon koulumenestykseen tai ulospäin suuntautuvaan häiriökäyttäytymiseen. Pärjäämättömiksi lukeutuvilla nuorilla voi olla ongelmia myös kaikilla kolmella elämänalueella.

Pärjäämättömyyden määrittelemisen oli haastavaa ja lopputulos tutkielman tekijöiden valintojen yhteissumma. Siksi on tärkeää, että lukijalla on liitteen 2 avulla mahdollisuus tarkastella pärjäämättömyyden määritelmää yksityiskohtaisesti. Aineistoon luomamme pärjäämättömyyttä kuvaava muuttuja on kaksiluokkainen, eli nuori joko kuuluu pärjäämättömien ryhmään tai ei kuulu siihen.

3 Kasvuympäristön merkitys, riskit ja suojaavat tekijät

3.1 Vanhemmuuden erityisyys lapsen kannalta

Lapsen ja vanhempien välinen suhde on merkityksellinen lapsen minuuden ja sosiaalisen ymmärryksen kehittymiselle. Lähtökohtana on, että lapsen ja aikuisen välisen suhteen tulisi olla turvallinen, vastavuoroinen ja rohkaiseva. Suhteen tulee olla myös vastuullinen ja jatkuva ja näin tarjota hyvä perusta minuuden ja sosiaalisen identiteetin kehittymiselle. (Payne 2005, 81–82; Andersson 2005, 43.)

Vanhemman alkoholiongelma voi vaarantaa lapsen ja vanhemman välisen suhteen suotuisan kehityksen. Psykoanalyttiseen ajatteluun pohjaava näkemys ihmisen kehityksestä painottaa, että selviytymisen siemenen tuottaa tunne itsestä, joka voi kehittyä ainoastaan vanhemman saatavuuden, lämmön ja vastaanottavuuden kautta ensimmäisen elinvuoden aikana (Jähi 2004, 40). Kun lapsi voi luottaa siihen, että hän saa tarvittaessa hoivaa ja lohdutusta, hän voi rauhassa tutustua ympäristöön, hankkia uusia kokemuksia ja ottaa niistä oppia. Vaikka varhaiset kokemukset eivät suoraan ennusta kehityksen kulkua lapsuudesta aikuisuuteen, niin hyvät lapsuus- ja nuoruusiän kokemukset antavat usein hyvän alun elämälle. (Silven ja Kouvo 2008, 98–99.)

Lapset reagoivat alkoholiongelmien herkästi. He voivat kokea haitallisena sellaisenkin alkoholin käytön, jota voidaan pitää normaalina juomatapana. Perheen hyvä sosiaalinen asema ei ole tae siitä, ettei perheessä joku voisi kokea toisen juomista haitallisena. Vaikka juominen ei toisi mukanaan väkivaltaa, köyhyyttä tai sosiaalisia ongelmia, lapsi voi kärsiä läheisen alkoholin käytöstä. Harvoin tapahtuva humalajuominen voi ahdistaa lasta. Vanhemman muuttuva käytös humalassa koetaan epämiellyttäväksi ja pelottavaksi. Vaikka vanhempi olisi humalassa hyväntuulinen, voi lapsi hävetä ja pelätä vanhemman humalassa muuttuvaa käytöstä. Lapset ovat useimmiten näkijän tai kokijan roolissa, eivätkä he itse voi vaikuttaa tilanteeseen tai lähteä siitä pois. (Itäpuisto 2003, 34, 41.)

Vuoden 2009 Lasinen lapsuus -tutkimuksessa kaikki vastaajat, jotka olivat kokeneet lapsuudenkodissaan liiallista päihteidenkäyttöä, myös luettelivat erilaisia päihteiden käytön aiheuttamia haittoja niistä kysyttäessä. Yleisimpiä haittakokemuksia olivat riidat perheessä, yleinen mielipahan ja turvattomuuden tunne sekä vanhemman häpeäminen. (Roine ja Ilva 2010, 33.)

Itäpuisto (2005, 67–68) tuo esiin kolme selkeästi toisistaan eroavaa tapaa, joilla kertojat ovat lapsuudessaan havahtuneet vanhemman alkoholiongelmiin. Ensimmäisen, määrällään pienen ryhmän muodostivat kertojat, jotka eivät olleet lapsuudessaan mieltäneet vanhemman alkoholin käyttöä ongelmaksi. Ongelmaksi vanhempien alkoholin käyttö oli määrittynyt vasta kotoa muuttamisen jälkeen. Lapsuudessa ongelmaksi oli koettu ehkä jokin muu asia, kuten nähty tai koettu väkivalta. Toiseen ryhmään kuului myös pieni osa kertojista, jotka olivat mieltäneet vanhempien alkoholin käytön ongelmanäkökulmasta kaiken aikaa. Kolmanteen ryhmään kuuluneet toivat esiin vanhempien alkoholiongelmien tiedostamisen tapahtuneen jonakin tiettyinä ajanjaksona tai tiettyjen tapahtumien kautta. Tähän ryhmään kuului suurin osa tutkimukseen osallistuneista. (Mt, 67–68.)

Usein vanhemman alkoholiongelman tiedostaminen on tapahtunut teini-iässä, samoihin aikoihin oman päihteisiin tutustumisen kanssa. Kertojat toivat esiin, kuinka he olivat alkaneet ihmetellä vanhemman alkoholin käyttöä ja sitä, miten vanhemman elämässä alkoholi tuntui kuuluvan kaikkiin tilanteisiin, ei pelkästään kulttuurisesti hyväksytyihin aikoihin ja tapahtumiin. Vanhemman alkoholiongelmaiseksi määrittelemisen vaatii määrittelijältä paljon sekä henkistä kapasiteettia että aikaa, sillä vihjeiden kerääminen ongelmasta ja siihen liittyvien omien tunteiden peilaaminen, kuten myös muiden ihmisten kokemusten vertaileminen omiin, saattavat viedä paljon aikaa. Koetut asiat ovat usein lapsille vaikeita ja ristiriitaisia. Läheisen alkoholiongelmaiseksi määrittämisen vaikeutta edesauttaa myös se, että aina alkoholiongelmien ja muiden läheisen kokemien ongelmien rajat eivät ole yksiselitteisiä. (Itäpuisto 2005, 67–68, 72.)

Itäpuiston (mt.) havainto siitä, että lapsen kyky määrittää vanhemman alkoholin käyttö ongelmalliseksi ja myös ulkopuolisten kannalta haitalliseksi näyttää syntyvän teini-iässä, on mielenkiintoinen. Tutkielmamme kohdejoukkona ovat nuoret, jotka ovat mahdollisen ongelman tiedostamisen vaiheessa. Lastensuojelun työkokemuksen kautta karttunut tieto vahvistaa tätä oletusta. Arjen työssä nousi usein esiin ilmiö, jossa vanhemmat tulkitsivat nuoren kokeman heidän alkoholin käytöstä johtuvan haitan hyökkäyksenä itseään kohtaan. Näissä tilanteissa nuoren ja vanhemman määritelmä alkoholin liiakäytöstä poikkesivat toisistaan ja aiheuttivat konfliktitilanteita nuoren ja vanhemman välille. Myös sukupuoli vaikuttaa siihen, miten läheisen alkoholiongelma koetaan. Tytöt ovat herkempiä läheisen juomiselle kuin pojat (Takala ja Ilva 2012, 184).

Ongelmaisen kasvuympäristön ja lapsen elämän vaikeuksien välillä on tutkimusten (esim. Kuula ja Marttunen 2009) mukaan nähty olevan yhteys. Lastensuojelun asiakirjoissa noin puolella vastentahtoisesti huostaan otettujen nuorten vanhemmista oli mainittu päihdeongelma ja noin neljäsosalla oli mielenterveysongelmia (mt., 30). Vanhemman alkoholiongelman vaikutus lapseen voi olla valtava. Esimerkiksi koulunkäynti on lapsen lakisääteinen velvollisuus ja sen merkitys lapsen arjessa keskeinen. Kun koulunkäynti ja opinnoissa menestyminen yhä korostuvat yhteiskunnassa, saattaa lapsen arkea häiritsevä vanhemman käytös olla kohtalokasta lapsen tulevaisuudelle. (Itäpuisto 2003, 43.)

Lapsen asemaa aikuisen ja lapsen välisessä valtasuhteessa on kuvattu heikoksi (Itäpuisto 2005, 105). Tilanne, jossa lapsen tai nuoren omalla vanhemmalla on vakavia, lapsen elämää haittaavia ongelmia, on lapsen kannalta hyvin erityinen. Aikuisella on mahdollista itse päättää, keneen ja millä tavoin pitää yhteyttä. Aikuinen voi halutessaan jopa katkaista yhteydenpidon kokonaan, mikäli hän kokee yhteydenpidosta olevan omaan elämäänsä haittaa. Lapsen ja aikuisen suhteesta päättävät hyvin pitkälle aikuiset, ja tämän vuoksi lapsi on usein aikuiseen nähden alisteisessa asemassa. Lisäksi vanhemmalla on lapsensa asioissa erityinen päätösvalta, jollaista ei sisälly mihinkään muuhun ihmissuhteeseen.

Itäpuisto (2003, 46) tarkastelee alkoholiongelmaisten vanhempien lasten selviytymistä kahden elämänvaiheen kautta. Ensimmäinen niistä on lapsuuden ja nuoruuden vaihe eli aktiivinen vanhempien alkoholin käytöstä kärsimisen aika. Toista selviytymisen vaihetta hän kutsuu aikuisuudessa tapahtuvan toipumisen kaudeksi, jolloin alkoholiongelmaan otetaan etäisyyttä ja sitä mietitään uusista näkökulmista. Vaiheita erottavana vedenjakajana Itäpuisto (mt.) pitää alkoholiongelmaisesta vanhemmasta eroon pääsemistä, mikä usein tapahtuu nuoren muuttaessa pois kotoa.

Tämän tutkielman viitekehyksessä ei ole tarkoituksenmukaista pohtia, kuinka runsas alkoholin käyttö kenenkin kannalta on haitallista, vaan keskeinen tekijä on haitan kokemus. Kouluterveyskyselyssä nuorilta on kysytty, käyttääkö joku nuoren läheinen henkilö nuoren mielestä liikaa alkoholia. Mikäli nuori on vastannut kysymykseen kyllä, kysytään jatkokysymyksessä, onko siitä aiheutunut haittaa tai ongelmia nuoren elämään. Ne nuoret, jotka ovat kuvanneet kysymyksen kautta vanhempiensa juomista ja kokeneet sen sekä liialliseksi että omaa elämäänsä haittaavaksi, elävät Itäpuiston (2003) tutkimuksessa esiin tuotua ensimmäistä, kotiympäristön mahdollisesta alkoholiongelmaista kärsimisen vai-

hetta. Kotoa irtautuminen alkaa 8. ja 9. luokkalaisilla olla ajankohtaista jo lähitulevaisuudessa, mikä antaa nuorelle mahdollisuuden ottaa etäisyyttä myös kodin ja perheenjäsenten ongelmiin.

On todettu, että kodin sosiaalinen perintö siirtyy jossain määrin lapselle (esim. Kuula ja Marttunen 2009, 30). Alkoholin käyttö ja alemman sosiaalisen aseman yhdistelmä on erityinen terveydellinen riskitekijä nuorilla aikuisilla (Kestilä ja Salasuo 2007, 137–138). Alkoholin käyttöön liittyvät myytit, uskomukset, normit, lait ja koko alkoholikulttuuri liittävät alkoholin aikuistumisprosessiin. Nuoren alkoholin käyttö voi ilmentää nuoren aikuistumispyrkimyksiä tarjotun alkoholin käyttömallin mukaan. (Itäpuisto 2005, 129.) Alkoholin käytön mallit ovat erittäin läpikäyviä ja niiden ottaminen vanhemmilta sellaisenaan on selviö, kun taas omien mallien luominen ja pyrkimys toisenlaiseen toimintaan vaatii nuorelta kykyä aktiiviseen toimintaan (Itäpuisto 2001, 23).

Huono-osaisuuden periytymisen näkökulmasta olennaista on kysyä, mitkä tekijät näytettyvät nuoren pärjäämättömyyden riskiä lisäävinä tekijöinä tilanteessa, jossa nuori kokee haittaa läheisen henkilön liiallisesta alkoholin käytöstä. Näitä tekijöitä tunnistamalla voidaan kenties vaikuttaa huono-osaisuuden kierteseen tilanteissa, joissa ongelmana on nimenomaan liiallinen alkoholin käyttö nuoren lähipiirissä.

3.2 Riskit ja suojaavat tekijät

Marjatta Pirskanen (2007, 15) toteaa terveystieteen alan väitöstutkimuksessaan useisiin tutkimuksiin viitaten, että nuoret oppivat ja omaksuvat terveyteen ja terveystottumuksiin liittyvät asenteet, taidot ja tiedot yhteisön, perheen ja ystävien muodostamassa sosiaalisessa ja kulttuurisessa ympäristössä. Samalla tavoin myös nuoren mielenterveys ja persoonallisuus muotoutuvat vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Jos persoonallisuuden kehitys häiriintyy, ihmisen mielenterveys on vaarassa. Ympäristö ja yhteiskunta, jossa esimerkiksi nuori elää, sekä erilaiset elämäntapahtumat vaikuttavat nuoren kehitykseen. Kehittyminen on yksilöllinen prosessi, jota ympäristö voi joko tukea tai vaikeuttaa. Kehitykseen liittyy vaiheita ja ajanjaksoja, jotka jokainen käy läpi tavallaan. (Kinnunen 2011, 50.)

Mike Steinin (2006) mukaan nuoren kyvyissä hyödyntää ja ottaa vastaan tukea vaikeissa tilanteissa on eroja. Sijaishuollosta itsenäistyneiden nuorten poluista on löydettävissä kolme erilaista kehityssuuntaa. Heikoimmin menee niillä, joille vaikeudet, huonot kokemukset ja kapeat elämän mahdollisuudet ennen huostaanottoa, sen aikana ja sen jälkeen kasaantuvat. Toinen ryhmä ovat ”selviytyjät”, jotka sinnittelevät huonojen kokemustensa kanssa ja usein myös hieman puutteellisen avun turvin. Kolmanteen ryhmään kuuluvat lapset siirtyvät elämässä eteenpäin, pääsevät yli vaikeuksistaan ja omaksuvat aikuisten rooleja, kuten hankkivat itselleen koulutuksen ja huolehtivat terveydestään sekä kiinnittyvät yhteiskuntaan. Vaikka heillä saattaa olla vaikeuksia, heille ominaista on, että he osaavat hakea tarvitessaan apua. Elämässä eteenpäin siirtyneille on syntynyt luottamus avun saamiseen ja omiin kykyihin. Tätä ryhmää on helpointa auttaa ja se hyötyy saamaansa avusta. (Stein 2006, 429–431.)

Lapsen elämän sujuminen elämänhallintaa vailla olevan, esimerkiksi juovan vanhemman, kanssa riippuu monista tekijöistä. Itäpuiston (2003) mukaan tällaisissa tilanteissa ehkä tärkein lapsen kehitystä suojaava tekijä on se, asuuko kodissa myös ei-juova aikuinen. Mikäli lapsi asuu kodissa, jossa molemmilla vanhemmilla tai lapsen yksinhuoltajalla on vakavia ongelmia, kuten liiallista alkoholin käyttöä, voivat lapsen perustarpeet jäädä tyydyttämättä. Perustarpeiden tyydyttämättä jäämisellä voi olla lapsen tulevaisuuden kannalta kauaskantoisia seurauksia. (Mt., 36.)

Psykologian ja psykiatrian alalla aikuisuuden tunne-elämän ja lapsuudenkokemusten välinen yhteys on tunnettu pitkään. Nuorisopsykiatrian väitöskirjassaan Riitta Jähi (2004, 34) viittaa useisiin tutkimuksiin todetessaan, että psyykkisesti sairaiden vanhempien lapsilla on jonkin verran suurempi riski sairastua psyykkisesti kuin väestöllä keskimäärin. Vanhemman sairauteen liittyvä stressi ja kriisitilanteet voivat vaikeuttaa lapsen kehitystä. Tutkimuksen suuntana psykiatriassa ja psykologiassa oli ensin todistaa, että huonot kokemukset todella aiheuttivat lapselle psyykkisiä häiriöitä. Näin suunnatuissa tutkimuksissa tultiin kuitenkin siihen tulokseen, että suuri osa psyykkisesti sairaiden vanhempien lapsista välttyi psyykkisiltä häiriöiltä ja osa myös menestyi lapsuuden kokemuksista huolimatta erityisen hyvin. Näin ollen tutkimukselliseksi mielenkiinnoksi nousi se, miksi toiset selviytyvät ja toiset eivät. Selviytymiseen liittyviä tekijöitä kuvattaessa alettiin puhua haavoittavista ja suojaavista tekijöistä. (Jähi 2004, 18, 34–40.)

Haavoittavien tekijöiden sijaan tässä tutkielmassa käytettäväksi termiksi on valittu riskitekijät. Valinnan perusteluna on tutkielmassa käytetty logistisen regressioanalyysin menetelmä, johon riskiajattelu ja termi sopivat hyvin. Perusteluihin palataan tutkimusmenetelmiä kuvaavassa luvussa. Riskeistä ja suojaavista tekijöistä puhuttaessa pyritään hahmottamaan erilaisia yksilöllisiä tai perheeseen ja ympäristöön liittyviä ominaisuuksia, jotka vaikuttavat lapsen kehitykseen negatiivisella tai positiivisella tavalla. Riskit estävät ja vähentävät lapsen mahdollisuuksia elää ja kasvaa tasapainoisesti. Useimmiten riskit ja suojaavat tekijät ovat saman asian kääntöpuolia, mutta myös erilaiset riskit ja suojaavat tekijät voivat kumota toistensa vaikutuksia. (Itäpuisto 2008, 111.)

Rönkä (1999, 13) pohjasi oman pitkittäistutkimuksensa Lapsesta aikuiseksi -tutkimukseen, jossa seurattiin keskisuomalaisen lapsiryhmän kehitystä yli kolmenkymmenen vuoden ajan. Alkuperäisotoksen muodostivat 369 jyvaskyläläistä vuonna 1959 syntynyttä lasta. Tietoja oli koottu tutkittavien ollessa 8-, 14-, 27- ja 36-vuotiaita. Rönkä (1999) toteaa, että osa niistä, joiden elämässä oli nuorena useita kehityksen riskitekijöitä, selviytyi aikuisuudessa ilman ongelmien kasautumista. Vaikeuksien keskellä eläviä lapsia auttoivat selviytymään ne kehityksen suojatekijät, jotka tukivat lapsen elinolosuhteita ja itsetuntoa, ja ne piirteet yksilössä itsessään, jotka auttoivat häntä sopeutumaan eri ympäristöihin ja hakeutumaan tukea tarjoaviin ihmissuhteisiin.

Psykologian pro gradu -tutkielmassaan Niina Kypärä ja Marjo Mäki (2000, 1) tuovat esiin Michael Rutterin määritelmän, jonka mukaan suojaavat tekijät lieventävät ja muuttavat

yksilön reaktiota ympäristön uhkaan ja edistävät sopeutumista. Mitkään riskitekijät tai suojaavat tekijät eivät yksin tuota tiettyä vaikutusta. Yksittäiset tekijät toimivat ikään kuin katalysoijina, käynnistäjinä. Jos tekijä lisää suoraan tai epäsuoraan stressitekijän vaikutusta, puhutaan haavoittavasta tekijästä. Jos tekijä vähentää stressitekijän vaikutusta, puhutaan suojaavasta tekijästä. Yksilöön liittyvien ominaisuuksien sijaan katse on kääntynyt enenevässä määrin sosiaalisen verkoston ja lähisuhteiden sisältämiin riskitekijöihin ja suojaaviin tekijöihin. (Rutter 1983, 22–23.)

Kouluterveyskyselyn aineiston kautta ei voida tehdä johtopäätöksiä suojaavista ja haavoittavista tekijöistä. Tämän tyyppinen tarkastelu vaatisi erilaisen, lomakekyselyä kokonaisvaltaisemman lähestymistavan tutkimuskysymykseen sekä prosessin kokonaisvaltaisemman tulkinnan mahdollisuutta. Kouluterveyskyselyaineisto kuvaa vastaajan senhetkistä kokemustilaa kysytyjen asioiden suhteen, eikä sen puitteissa ole mahdollista tarkastella, miten muutokset jollain nuorten elämän osa-alueella vaikuttavat muilla elämän-alueilla ja siten yksittäisen nuoren kokonaistilanteeseen ajallisen jatkumon kontekstissa.

Perhe, jossa käytetään lapsen näkökulmasta liikaa alkoholia, on usein riski lapsen pärjäämisen kannalta. Sellainenkin perhe, jossa käytetään lapsen näkökulmasta haitallisen paljon alkoholia voi sisältää myös suojaavia tekijöitä, mikäli perhe päihdeongelmasta huolimatta toimii lapsen kannalta tarpeeksi hyvin. Perheen toiminta vaikuttaa lapseen perheprosessien kautta. Näin ollen perheen rutiineilla ja niiden ylläpidolla on tärkeä osa alkoholin käytön haittojen arvioinnissa. (Itäpuisto 2008, 65–67.)

Itäpuisto (2008) tuo esiin neljä perhetyyppiä kuvatessaan perheitä, joissa käytetään runsaasti alkoholia. Ensimmäinen perhetyyppi on suojaava perhe, jossa minimoidaan alkoholin käytön vaikutus ja perheprosesseissa ei tapahdu suuria muutoksia juomiskausien mukaan. Rutiinit, rituaalit, vapaa-ajanvietto tai sosiaaliset suhteet eivät häiriinny. Vanhempi pystyy hoitamaan vanhemman roolinsa eikä esiinny lasten nähden päihtyneenä. Toinen perhetyyppi ovat tunne-elämän häiriöistä kärsivät perheet, jotka näyttävät usein ulospäin tavallisilta ja toimivilta. Näissä perheissä juova vanhempi vetäytyy vanhemman roolista juomiskausien ajaksi ja ei-juova puoliso kompensoi tätä omalla toiminnallaan onnistuen suojelemaan lapsia. Näiden perheiden lapset silti yleensä tietävät, ettei kaikki ole kohdallaan. Kolmas perhetyyppi ovat häiriintyneet perheet, joissa ei-juovan vanhemman tasapainotusyritykset eivät onnistu ja perheprosessit häiriintyvät. Lapset tuntevat jännittyneisyyttä, turvattomuutta ja pettymyksiä. Alkoholin haitat ovat lasten nähtävillä,

mutta juomista usein salaillaan perheen ulkopuolisilta ihmisiltä. Neljäs perhetyyppi on kaotettiset perheet, joissa puoliso ei pysty kompensoimaan juojan aiheuttamia ongelmia ja usein molemmat vanhemmat ovat alkoholiongelmaisia. Perhe-elämä häiriintyy jatkuvasti ja alkoholiongelmallalla on hallitseva rooli. (Itäpuisto 2008, 65–67.)

Lapsen ja perheen elämäntilanteeseen liittyvien tekijöiden, kuten perheen ristiriitojen, perheen taloudellisten ongelmien, vanhempien aviollisten ongelmien, perheen sosiaalinen eristyneisyys, leimautumisen ja lapsen kokeman tuen puutteen, on ajateltu vahvistavan psyykkisesti sairaiden vanhempien lasten alttiutta psyykkisiin häiriöihin, ei niinkään vanhemman sairauden sinänsä (Jähi 2004, 40). Sama ilmiö on liitettävissä vanhempien liiallisesta alkoholin käytöstä johtuviin lieveilmiöihin. Sven Barnow ym. (2004, 8–13) toteavat, ettei lasten taipumus aggressioon tai poikkeavaan käytökseen korreloi lapsen perhehistoriaan liittyvän alkoholiongelman kanssa. Sen sijaan vanhempien torjuva asenne lapseen on lapsen käytösoireita selittävä tekijä. Näin vanhempien käytös lasta kohtaan voi toimia suojaavana tekijänä tai riskitekijänä. Michael Rutter (1983) on päätenyt samaan lopputulokseen tutkiessaan eroperheitä. Vanhemman torjuva, hylkäävä tai vihamielinen asenne on enemmän vahingollinen lapsen kehitykselle kuin vanhemman poissaolo (mt., 13).

Vertaillen useita stressaavissa olosuhteissa eläviä lapsia koskeneita tutkimuksia Norman Garnezy (1983) tuli siihen tulokseen, että lasta stressitilanteessa suojaavat tekijät voidaan sijoittaa kolmeen luokkaan. Suojaavat tekijät liittyivät lapsen persoonallisuuden piirteisiin, perheympäristöön ja perheen ulkopuolisiin yhteisöihin. (Garnezy 1983, 73–78.) Vastaavanlaiseen tulokseen on päädytty tutkittaessa sijoitettujen lasten elämän riski- ja suojaavia tekijöitä. Suojaavia tekijöitä ovat turvallinen suhde aikuiseen tai jokin muu merkittävä ihmissuhde sekä jatkuvuuden ja pystyvyyden tunne. Nämä kaikki voidaan luokitella joko perheeseen liittyviksi tai perheen ulkopuolisiksi suojaaviksi tekijöiksi riippuen siitä, muodostetaanko suojaava ihmissuhde perheenjäsenen vai perheen ulkopuoliseen ihmiseen. Sijoitettujen lasten kohdalla suojaavaksi tekijäksi nousi myös yhteys biologiseen perheeseen sekä sijaisvanhempien kyky kohdata sijoitettu lapsi ja lapsen menneisyys, jotka ovat perheeseen liittyviä tekijöitä. (Andersson 2005, 48–52.)

Gunvor Andersson (2005) on tutkinut sijoitettuja lapsia. Lapsen hyvinvoinnin ja psykososiaalisen kehityksen kannalta perheeseen liittyvinä riskitekijöinä esiin nousivat perheen

sosiaaliset ongelmat kuten päihdeongelmat, väkivaltaisuus ja rikollisuus sekä kiinnittymättömyys sijaisperheeseen tai sijoituspaikan vaihdokset. Lisäksi riskinä nousi esiin lapseen liittyen lapsen epäsosiaalinen käytös. (Mt., 48–52.)

Lapsen itseensä liittyviä suojaavia tekijöitä tutkittaessa on havaittu, että lapsen korkea älykkyysosamäärä tai tietyn tyyppinen temperamentti voivat olla suojaavia tekijöitä. Timothy Blackson (1995) on tutkinut päihdeongelmaisen isän kanssa kasvaneita poikia. Tutkimuksen mukaan lapsen myönteisesti vaikuttavalla temperamentilla ja älyllisellä kyvykkyydellä oli merkitystä sille, miten lapsi selvisi isän päihteiden käytöstä ja perheen häiriöityneen toiminnan vaikutuksista. Lapsen positiiviset ominaisuudet voivat kompensoida vanhemman päihdeongelman aiheuttamaa haittaa esimerkiksi siten, että lapsi menestyy opinnoissa vanhemman päihteiden väärinkäytöstä huolimatta. Koulumenestyksellä taas voi olla merkitystä nuoren myöhemmän selviytymisen kannalta. Nuorilla koulun keskeyttäminen on yhteydessä nuorena aloitettuun päihteidenkäyttöön. Tämän vuoksi on tärkeää tunnistaa lapsen kykyihin ja luonteenpiirteisiin liittyvät tekijät, jotka edistävät myöhempää menestymistä tai voivat vaarantaa sen. (Mt., 114–121.)

Kypärä ja Mäki (2000) ovat jaotelleet lapsen psyykkistä selviytymistä vaarantavat riskitekijät perheeseen, sosiaalisiin olosuhteisiin liittyviin ja lapsen elämäolosuhteiden kokemuksellisiin riskitekijöihin. Tässä tutkielmassa päädyimme samankaltaiseen jaotteluun kuin Kypärä ja Mäki (2000). Se sopii hyvin yhteen myös Garmezyn (1983) suojaavien tekijöiden luokittelun kanssa. Luokittelimme pärjäämättömyyden riskitekijöitä kuvaavat muuttujat neljään ryhmään: nuoreen, perheeseen ja sosiaalisiin olosuhteisiin liittyviin sekä elämäolosuhteiden kokemuksellisiin tekijöihin.

4 Nuoren pärjäämättömyyden mahdolliset riskitekijät

4.1 Nuoreen itseensä liittyvät tekijät

Nuoreen itseensä liittyviä pärjäämättömyyden mahdollisia riskitekijöitä ovat koulu-uupumus, sosiaalisissa tilanteissa ilmenevä pelko, vaikeudet opiskelussa ja myönteinen asenne päihteisiin.

Koulu-uupumus on jatkuvan kouluun liittyvän stressin seurauksena syntynyt pitkittynyt stressioireyhtymä. Se muodostuu kolmesta tekijästä, joista ensimmäinen on voimakas emotionaalinen koulutyöhön liittyvä väsymys. Toinen on kyyninen suhtautuminen koulunkäyntiin, jolloin nuori aliarvioi koulutyön merkitystä ja tuntee menettäneensä mielekkyyden koulutyöstä. Kolmas tekijä on riittämättömyyden tunne. Nämä kolme tekijää saavat aikaan luovuttamisen kierteen. Ensimmäinen merkki on yleensä voimakas väsymys. Pitkään jatkunut uupumus saa nuoren suhtautumaan kyynisesti koulunkäyntiin, jolloin mielekkyys koulunkäynnistä katoaa. Tämä voi johtaa riittämättömyyden tunteisiin ja riskitiriitaan oman suorituskyvyn ja koulun vaatimusten välillä. (Salmela-Aro 2008, 234–235.)

Koulu-uupumukseen liittyy yleisesti myös muita ongelmia, koska uupuneet nuoret kärsivät muita useammin masennuksesta ja itsearvostuksen puutteesta. Myös somaattisten oireiden on havaittu olevan yhteydessä koulu-uupumukseen, mikä voi aiheuttaa koulupoissaoloja, alhaista koulumenestystä ja vaikeuksia opetuksen seuraamisessa. Lisäksi koulu-uupumus muodostaa kasvavan riskin masennukselle. (Salmela-Aro 2008, 239, 242.) Koulu-uupumusta kuvaava indikaattori oli Kouluterveyskyselyssä valmiina. Se on kuitenkin alkuperäistä koulu-uupumus-mittaria (kts. Salmela-Aro ja Näätänen 2005) suppeampi.

Päihdeperheissä koulu-uupumus voi olla myös perheoloista johtuvaa. Kotioloissa saattaa esiintyä rauhattomuutta, jonka vuoksi nuoren nukkuminen jää vähäiseksi. Tämä johtaa nuoren väsymiseen ja keskittymiskyvyn puutteeseen. (Huhtala ja Lilja 2008, 36.) Itäpuiston (2005, 84–85) tutkimuksen aineistossa yleisiä olivat maininnat, joissa lapsen nukkuminen häiriintyi vanhempien alkoholin käytön vuoksi. Tutkimukseen osallistuneista joka

kolmas kertoi koulunkäyntinsä kärsineen väsymyksestä, joka johtui juopuneiden aikuis-ten yöllisestä häirinnästä.

Pelkoa sosiaalisissa tilanteissa kuvaava muuttuja tuo esiin nuoren sosiaalisten tilanteiden pelkoon liittyviä piirteitä. Sosiaalisten tilanteiden pelon kapea-alaisessa muodossa tietty tilanne, esimerkiksi julkisesti puhuminen, herättää nuorella ahdistuneisuusreaktion, mikä ilmenee pahimmillaan paniikkikohtauksena. Sosiaalisten tilanteiden pelon ollessa vahva useat sosiaaliset tilanteet herättävät nuorella ahdistusta ja nuori välttelee niitä. Oireiden pelossa nuori voi jättäytyä pois vaikeiksi kokemistaan tilanteista, koska hän pelkää joutuvansa niiden takia muiden taholta negatiivisesti arvioiduksi. Tämä voi olla nuoren pärjäämisen kannalta ongelma esimerkiksi koulussa, jos nuori pelon takia jättäytyy toistuvasti pois esiintymistä vaativista tilanteista. (Ranta 2006, 66–69, 73.)

Nuoruusiän tultaessa tietoisuus toisten ajatteluprosesseista lisääntyy ja omien ikätoverien mielipiteen merkitys kasvaa. Toiset nuoret ovat pääasiainen tuen ja vertailukohdan lähde itsearvostuksen muodostamisessa. Tietoisuuden lisääntyminen ja vertaisarviointi luovat pohjan sosiaalisen ahdistuksen lisääntymiselle nuoruusiässä. Pelon muodostumiseen vaikuttavat myös perinnölliset ja ympäristöön liittyvät altistavat tekijät kuten lapsuuden ja nuoruudenaikaiset stressi- ja traumakokemukset sekä kiintymyssuhteiden ongelmat. (Ranta 2006, 66–69, 73.)

Muodostamaamme muuttujaa ei pidä sekoittaa sosiaalisten tilanteiden pelkoon, mikä on diagnoosina yksi ahdistuneisuushäiriöiden muodoista. Tällaisen häiriön olemassaolon arviointiin kysymyslomake ei anna riittävästi tietoa. Lomakkeen kysymyspatteristo kartoittaa nuorten ongelmia sosiaalisissa tilanteissa. Näin ollen nuorten vastausten avulla saadaan selville samankaltaisia piirteitä kuin sosiaalisen tilanteiden pelon yhteydessä kuvatut oireet.

Vaikeudet opiskelussa voivat viitata jonkinasteiseen oppimisvaikeuteen nuoren kohdalla. Opetustyössä oppimisvaikeuksilla tarkoitetaan yleensä oppilaiden ongelmia, jotka aiheuttavat merkittävästi enemmän työtä tai ponnisteluja saman oppimistuloksen saavuttamiseksi kuin keskiverto-oppilaalta yleensä. Oppimisvaikeudet voivat kuitenkin muodostua myös motivaation puutteista, jolloin oppilas on haluton saavuttamaan tavoiteltuja oppimistuloksia. Oppimisvaikeuksia ilmenee nuoren eri kehitysvaiheissa, mutta selvästi eniten oppimisvaikeuksia esiintyy peruskoulussa. Peruskoulujen opinto-ohjaajat pitävät

oppimisvaikeuksien merkitystä tärkeänä indikaattorina opintojen keskeytysriskiä arvioitaessa. (Huhtala ja Lilja 2008, 48–49.) Opiskeluun liittyviä vaikeuksia kuvaava indikaattori oli valmiina Kouluterveyskyselyssä.

Myönteinen asenne päihteisiin voi ennakoida nuoren tulevaa päihteiden käyttöä, sillä asenteilla on vaikutusta päihdekäyttäytymiseen (Bachman ym. 1997, 155). Päihteiden käyttöä koskevat asenteet ja päihteiden käytön mallit peritään usein vanhemmilta (esim. Itäpuisto 2001, 23). Muodostamastamme myönteistä päihdeasennetta kuvaavasta muuttujasta on rajattu pois tupakkaa koskevat asenteet, vaikka tupakointi onkin yhteydessä muiden päihteiden käyttöön. Esimerkiksi kokaiinin ja kannabiksen käyttäjien keskuudessa tupakointi on moninkertaisesti yleisempää kuin tupakoimattomuus (Bachman ym. 1997, 159–161). Myönteinen päihdeasenne -muuttuja kuvaa säännöllisen humalahakuisen juomisen ja kannabiksen käytön hyväksymistä.

4.2 Perheeseen liittyvät tekijät

Nuoren perheeseen liittyviä pärjäämättömyyden mahdollisia riskitekijöitä ovat opiskeluun liittyvä avunpuute kotoa, asuminen muussa kuin ydinperheessä, keskusteluvaikeudet vanhempien kanssa ja vanhemmuuden puutteet.

Perhe voi olla toimiva ja lasta suojaava yksikkö, vaikka perheenjäsenillä olisi henkilökohtaisia ongelmia, mikäli perheen toiminta on sellaista, että se tukee nuoren kasvua ja kehitystä oikealla tavalla. Perheeseen liittyvät pärjäämättömyyden riskitekijät kuvaavat perheen tilannetta ja toimintaa, jotka vaikuttavat lapsen perheprosessien kautta. Perheeseen liittyvät tekijät kertovat siitä, miten perhe lapsen kannata toimii ja miten hyvin se pystyy suojaamaan lasta alkoholin käytön haitoilta.

Kouluterveyskyselyaineistosta on helpompi tunnistaa lasta suojaavien kuin vahingollisten perhetyyppien piirteitä. Esimerkiksi keskusteluyhteys vanhempien kanssa, apu ja tuki koulunkäyntiin sekä vanhempien kiinnostus lapsen asioita, kuten viikonloppujen vietto- paikkaa ja lapsen ystäviä, kohtaan voidaan nähdä lasta suojelevan perhetyypin tai van-

hemmuuden piirteinä. Myös kaoottisia ja häiriintyneitä perheitä löytynee nuorten taustalta, mutta aineistossa ei ole kysymyksiä, joiden avulla voisi tunnistaa perheistä tällaisia piirteitä.

Opiskeluun liittyvän avun puute kotoa voi vaikuttaa nuoren tulevaisuuteen monin tavoin. Huhtala ja Lilja (2008, 36–40) toteavat, että kaikilta vanhemmilta ei riitä voimavaroja lastensa koulunkäynnin seuraamiseen ja tukemiseen. Vanhempien kannustuksen ja tuen puute on nostettu yhdeksi syyksi siihen, että nuori jää vaille peruskoulun jälkeistä tutkintoa. Vanhempien masentuneisuus ja kodin ristiriidat voivat vaikuttaa lapsen kokemukseen itsestään ja altistaa lapsen heikolle koulumenestykselle, sillä perheen kohdatessa ongelmia nuoren auttaminen ja tukeminen jäävät usein vähäisiksi.

Kotiolot vaikuttavat siihen, miten lapsi sopeutuu kouluympäristöön, miten hän menestyy opinnoissaan ja minkälaiselle koulutusuralle hän myöhemmin suuntautuu. Kodin mallilla ja asenteella on suuri merkitys nuoren suhtautumisessa jatkokoulutus- ja uravalintoihin. Aina näin ei kuitenkaan ole, vaan elämäntilanteet vaihtelevat paljon. Perheissä saattaa olla pitkäaikaisia tai tilapäisiä terveyteen, parisuhteeseen, muuhun stressiin tai työttömyyteen liittyviä ongelmia. (Huhtala ja Lilja 2008, 36–40.)

Asuminen muussa kuin ydinperheessä kuvaa nuorten perherakennetta. Ydinperheellä on havaittu olevan lasta suojaavia ominaisuuksia. Esimerkiksi nuorten masentuneisuutta ja rikekäyttäytymistä on tutkimusten (esim. Ellonen 2008; Kivivuori ja Salmi 2005) mukaan muita vähemmän ydinperheessä kasvavien nuorten kohdalla. Muussa kuin ydinperheessä asuminen taas on todettu olevan yhteydessä nuorten päihteiden käyttöön. Ydinperheessä elävät nuoret juovat harvemmin kuin muissa perhemuodoissa elävät nuoret (Lintonen ym. 2000, 265; Pirskanen 2007; Mämmilä-Satta 2015).

Yksinhuoltajuus sinänsä ei vaikuta negatiivisesti lapseen eikä yksinhuoltajuus tuota lapsen kehityksen kannalta haitallista kasvuympäristöä. Ratkaisevampaa näyttää olevan tapa, jolla perheenjäsenet, mukaan lukien poismuuttanut vanhempi, määrittelevät perheen yhteisen tilanteen. Perhesysteemin toimivuudella tai toimimattomuudella ja sillä, miten vanhemmat hoitavat keskinäiset suhteensa ja suhteensa lapseen sekä eron jälkeisillä stresseillä saattaa olla huomattavasti suurempi vaikutus lapsen mielenterveyteen ja pärjäämiseen kuin sinänsä itse avioerolla. (Taanila 1999, 27; Rutter 1983, 12–13.)

Keskusteluvaikeudet vanhempien kanssa kuvaavat nuoren ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen haasteita. Ristiriitainen suhde vanhempiin voi altistaa nuoren mielenterveyden häiriöille (Kinnunen 2011, 102–103). Pirskanen (2007, 23) viittaa useisiin tutkimuksiin todetessaan, että vanhemman ja nuoren välinen avoin ja lämmin keskusteluyhteys, tunne kuulluksi ja ymmärretyksi tulemisesta, luottamus nuoren toimintaan yhdessä sovitujen sääntöjen mukaisesti ja vanhempien kiinnostus nuoren asioihin suojaavat nuorta varhaiselta ja liialliselta päihteiden käytöltä. Tässä tutkielmassa hyvää keskusteluyhteyttä vanhempien kanssa osoitti se, että nuori pystyi puhumaan luontevasti omista asioistaan ja myös seksiin liittyvistä asioista vanhemman kanssa.

Vanhemmuuden puutteilla on merkitystä nuoren kehityksen kannalta. Ikätasoon nähden vanhempien riittävän valvonnan on havaittu suojaavan lasta (Garmezy 1983). Lämpö, toisen kunnioittaminen, keskinäinen luottamus ja välittäminen ovat tärkeitä asioita ihmissuhteissa. Näitä seikkoja tässä tutkielmassa kuvaavat vanhempien mielenkiinto nuoren asioita kohtaan, mikä ilmenee siten, että vanhempi tuntee nuoren kavereita ja huoltaja on tietoinen nuoren viikonlopuviettotavoista. Mikäli vanhemmat eivät ole lainkaan perillä näistä nuoren elämään liittyvistä asioista, vanhemmuus näyttäytyy puutteellisena.

4.3 Sosiaaliin olosuhteisiin liittyvät tekijät

Sosiaaliin olosuhteisiin liittyviä pärjäämättömyyden mahdollisia riskitekijöitä kuvataan tutkielmassamme seurustelusuhteen, ystäväsuhteen puuttumisen, opettajilta saadun tuen puutteiden, voimakkaan sosiaalisen huumeille altistumisen ja vanhemman työttömyyden kautta.

Seurustelusuhde voi olla nuoren kannalta joko riski tai suojaava tekijä riippuen siitä, millainen seurustelukumppani on. Röngän (1999, 11) mukaan naisten selviytymistä vaikeutti kumppanuus sellaisen miehen kanssa, jolla itsellään oli sosiaalisen selviytymisen haasteita kuten työttömyyttä ja alkoholin ongelmakäyttöä. Nuorten kohdalla seurustelun aloittamisen on todettu olevan yhteydessä nuorten runsaaseen alkoholin käyttöön (Lintonen ym. 2000, 267).

Itäpuiston (2008, 123) mukaan nuoret voivat käyttää seurustelun aloittamista keinona lapsuudenkodista irtautumiseen, mikä ei välttämättä ole hyvä lähtökohta, jos nuori valitsee kumppanin päästäkseen pois kotoa. Nuorten parisuhteet voivat vaikuttaa elämään myös koulunkäynnin alueella. Nuoruudessa suhteiden pysyvyys ja vaihtelevuus ovat hyvin yksilökohtaisia. Nuorten ihmissuhteita leimaa myös levottomuus, joka näkyy nopeasti vaihtuvina kumppaneina. Nuorten parisuhteen muodostaminen ja vakiinnuttaminen sekä sen purkaminen saattavat vaikuttaa esimerkiksi opintojen keskeyttämiseen. (Huhtala ja Lilja 2008, 46.)

Ystävyysuhteen puute nuoruusiässä voidaan nähdä riskitekijänä nuoren pärjäämisen näkökulmasta etenkin tilanteessa, jossa nuorella on erityisiä vaikeuksia. Lapissa asuvien nuorten hyvinvointia kartoittaneessa selvityksessä nuoret korostivat erityisesti kaveriporukan merkitystä vapaa-ajan toimintojen määrittäjänä. Nuoret korostivat hyvinvointiinsa myönteisesti heijastuvia kaverisuhteitaan tyttö- ja poikaystäviä enemmän. Nuorten haastatteluista ilmeni tarve läheiselle ystävälle sekä tyytyväisyys tärkeän ystävän olemassaoloon keskeisenä osana nuoren sosiaalista ympäristöä. Vertaissuhteiden olemassaololla ja toimivuudella oli selvityksen mukaan myös laajempaa merkitystä, mitä nuoret eivät välttämättä itse tunnistanee. Nuoret tarvitsevat sekä läheisiä ystäviä ihmissuhteiden opetelemiseksi että laajempia kaveriverkostoja sosiaalisten sääntöjen oppimisen ja yhteiskuntaan sopeutumisen edistämiseksi. Ystävyysuhteen voima hyvinvointia lisäävänä tekijänä määrittyi nuorten vastauksissa sen mahdollistaman yhteisöllisyyden ja osalliseksi tulemisen kautta. (Sutinen 2010, 28.)

Opettajilta saadun tuen puute voi olla merkittävä riski lapsen pärjäämisen kannalta etenkin tilanteessa, jossa myös kotoa saatu tuki on puutteellista (Huhtala ja Lilja 2008, 40). Kouluterveyskyselyssä oli kysytty, rohkaisevatko opettajat oppilaita ilmaisemaan oman mielipiteensä oppitunneilla, ovatko opettajat kiinnostuneita siitä, mitä oppilaille kuuluu, ja kohtelevatko opettajat oppilaita oikeudenmukaisesti. Mikäli vastaaja koki nämä kohdat vahvasti puutteellisina, tulkitsimme sen ilmentävän opettajilta saadun tuen puutetta.

Voimakas sosiaalinen altistuminen huumeille kuvaa välillisesti nuoren omakohtaisia kokemuksia huumeista. Mikäli nuori on voimakkaasti sosiaalisesti altistunut huumeille, huumeet ja niiden käyttö eivät ole nuorelle etäinen asia. Pauliina Luopa, Matti Rimpelä ja Jukka Jokela (2000, 26) ovat tutkimuksessaan rakentaneet Kouluterveyskyselystä muuttujan kuvaamaan sitä, kuinka voimakkaasti nuoren sosiaalinen ympäristö altistaa

nuorta huumeille. Heidän tutkimuksessaan nuori määriteltiin sosiaalisesti voimakkaasti altistuneeksi huumeille, mikäli nuoren tuttavista kaksi tai useampi oli kokeillut huumeita ja nuorelle oli tarjottu huumeita. Laatumamme muuttuja, voimakas sosiaalinen altistuminen huumeille, toteutuu Rimpelän ja Jokelan muuttujasta poiketen siinäkin tapauksessa, mikäli nuori tuntee edes yhden huumeita käyttävän henkilön ja tämä henkilö on tarjonnut hänelle huumaavia aineita.

Huumeita käyttävän henkilön tunteminen ja se, että niitä tarjotaan nuorelle, siirtävät nuoren sivustaseuraajasta aktiiviseen valitsijan rooliin. Kun nuoren ystävä tai tuttu on kokeillut huumeita, nuori peilaa omakohtaisesti huumemaailman arvoja ja viestejä suhteessa saamansa kasvatuksen ja median välittämiin arvoihin. Vielä suuremman henkilökohtaisen valinnan edessä nuori on, kun hänelle tarjotaan huumeita. (Rimpelä ym. 1994, 3730.)

Vanhemman työttömyys voidaan nähdä riskinä nuoren pärjäämiselle. Huhtala ja Lilja (2008) tuovat tutkimuksessaan esiin opinto-ohjaajien näkemyksen siitä, että oppilaan suuri riski syrjäytymiseen koulunkäynnistä on lähtöisin kotoa ja usein ongelmallisten oppilaiden vanhemmat ovat työelämästä syrjäytyneitä. Vanhempien työelämäosallisuudesta syrjäytyminen voi heijastua nuoren arkeen säännöllisen perhe-elämän puuttumisena. Nuori voi tällöin olla tilanteessa, jossa hän on ainoa, joka aamuisin herää ja lähtee pois kotoa. Perheen elämä ei ole säännönmukaista, koska vanhemmalla ei ole selvää jakoa työpäivän ja vapaa-ajan välillä. (Mt., 47.)

Kouluterveyskyselyssä kysyttiin, onko nuoren jompikumpi vanhemmista ollut työttömänä viimeisen vuoden aikana. Myönteinen vastaus kysymykseen ei automaattisesti tarkoita, että perhe tai edes toinen vanhemmista olisi ollut pitkäaikaisesti työttömänä saati syrjäytynyt kokonaan työelämästä. Työttömyys on voinut joidenkin perheiden kohdalla olla hyvin tilapäistä.

4.4 Elämänolosuhteiden kokemukselliset tekijät

Elämänolosuhteiden kokemuksellisia pärjäämättömyyden mahdollisia riskitekijöitä edustavat tutkielmassa seksuaalisen väkivallan kokeminen, fyysisen uhan kokemus, huono koulukokemus ja koulukiusatuksi joutuminen. Näiden kokemuksellisten tekijöiden vaikutukset nuoreen ovat suurempia kuin perheeseen ja sosiaalisiin olosuhteisiin liittyvien riskitekijöiden (kts. Kypärä ja Mäki 2000, 4).

Kokemukselliset tekijät ovat merkityksellisiä, sillä erityisesti negatiivisten elämäkokemusten on todettu liittyvän aikuisiän ongelmiin. Aikuisiän ahdistuksen ja sosiaalisen sopeutumisen ongelmien taustalla on usein lapsena koettuja kielteisiä elämäkokemuksia kuten seksuaalista, fyysistä tai henkistä väkivallan kokemista. Vanhempien alkoholiongelma ei yksittäisenä tekijänä altista lasta aikuisiän ongelmille, mutta se pahentaa negatiivisten elämäkokemusten vaikutusta. Aikuisiän ongelmat olivat vaikeimpia niillä, joilla oli vaikeita elämäkokemuksia ja lisäksi heidän vanhemmilla oli ollut heidän lapsuudessaan alkoholiongelmia. (Harter ja Taylor 2002, 39–42.)

Itäpuiston (2008) mukaan alkoholiongelmaisten ja piittaamattomien vanhempien kanssa elävät nuoret ovat alttiimpia kodin ulkopuolella tapahtuvalle väkivallalle ja hyväksikäytölle. Hyväksikäyttäjät tunnistavat usein haavoittuvimmat lapset ja vanhempien suojan puuttuessa heistä tulee helppoja kohteita. Väkivallan, laiminlyönnin ja hyväksikäytön riskit eivät rajoitu kotiin ja perhepiiriin, vaan alkoholiongelmaisten vanhempien lapset altistuvat niille muita lapsia herkemmin myös muissa ympäristöissä. Elämänhallintaa vailla olevan vanhemman kanssa elävän lapsen kokemuksia ei välttämättä huomata kotona ja näin ollen lapsi ei saa vanhemmilta tarvitsemaansa tukea tai apua. (Itäpuisto 2008, 55.)

Salla Sariola (2006) toteaa skotlantilaisia suonensisäisten huumeiden käytön takia hoitoon hakeutuneita naisia koskevassa tutkimuksessaan, että näistä naisista kaikki yhtä lukuun olivat kokeneet seksuaalista hyväksikäyttöä lapsuudessaan tai varhaisnuoruudessaan. Naisten menneisyyden ja huumeiden käytön välillä oli voimakas yhteys. Huumeiden käytön avulla naiset pyrkivät säätelemään mielialojaan ja tunteitaan. (Mt., 137–163.)

Seksuaalisen väkivallan kokemus muodostaa vakavan riskin lapsen kehitykselle ja voi johtaa vakaviin ongelmiin aikuisiällä. Seksuaalinen väkivalta on monitasoinen ilmiö, jota

voidaan määritellä fyysisen ja psyykkisen koskemattomuuden periaatteen kautta sekä kuvata usealla eri tavalla. Tutkielmaan rakentamamme muuttuja seksuaalisen väkivallan kokemus kuvaa tilannetta, jossa nuorta on painostettu tai pakotettu yhdyntään tai muunlaiseen seksiin ja tämän lisäksi hänen kehoa tai intiimialueita on kosketeltu vastoin hänen tahtoaan joskus tai toistuvasti. Jokaisen seksuaalista väkivaltaa kokeneeksi määrittyvän nuoren fyysistä koskemattomuutta oli loukattu.

Fyysisen uhan kokemus ei välttämättä tarkoita suoranaista väkivallan kokemista. Koulu-terveyskyselyssä fyysisen uhan kokemista kuvataan kolmen tekijän kautta. Nuorelta on kysytty, onko häneltä varastettu tai yritetty varastaa jotakin käyttämällä väkivaltaa tai uhkaamalla sillä, onko häntä uhattu vahingoittaa tai onko hänen kimppuunsa käyty fyysisesti viimeisen vuoden aikana. Mikäli nuori on vastannut kyllä yhteenkään edellä mainituista kysymyksistä, fyysisen uhan kokemusta kuvaava muuttuja toteutuu nuoren kohdalla. Fyysistä uhkaa kokeneiden nuoren joukossa oli pieni osa nuoria, jotka olivat kokeneet suoranaista väkivaltaa.

Kouluterveyskyselyssä ei ole kysytty, missä nuori on joutunut fyysisen uhan kohteeksi. Marja Holmila, Marjatta Bardy ja Petra Kovonen (2008, 421–422) ovat tarkastelleet artikkelissaan päihdeperheissä kasvamisen vaikutuksia selvittäneitä kansainvälisiä tutkimuksia. Useissa laajoihin väestötöksiin perustuvissa tutkimuksissa todetaan, että altistuminen väkivallalle joko kotona tai asuinalueella ovat yhteydessä nuorten psyykkisiin häiriöihin. Eniten psyykkisiä haasteita tutkijat havaitsivat olevan niillä nuorilla, joilla oli kokemusta sekä väkivallasta että vanhempien päihteiden käytöstä.

Lasinen lapsuus -tutkimuksessa perheriidat olivat kaikkein yleisimmin vanhempien päihteiden käytöstä koettu haitta. Väkivallan todistaminen oli riitojen todistamista harvinaisempaa ja väkivallan kohteeksi joutuminen vielä harvinaisempaa. Kaikista Lasinen lapsuus -tutkimukseen vastanneista 11 % ilmoitti joutuneensa lapsena väkivallan kohteeksi vanhempien juomisen vuoksi. (Roine ja Ilva 2010, 34–36.)

Huono koulukokemus on tutkielmassamme käännteinen käsite niille kouluun liittyville positiivisille kokemuksille ja saavutuksille, joilla on havaittu lapsen kehityskulkua suojaava vaikutus. Nuorten tulevaisuuden kannalta olennaisia ovat koulussa onnistumisen kokemukset ja koulutyön mielekkääksi kokeminen (Salmela-Aro 2008, 233).

Hyvä koulukokemus on tutkimuksissa (esim. Rutter ym. 1990) näyttäytynyt etenkin naisten kohdalla suojaavana tekijänä. Hyvät koulusaavutukset ja kokemukset ovat vaikuttaneet laitoksiin sijoitettujen naisten myöhempään elämään suuremman elämänhallinnan tunteen, elämän suunnitelmallisuuden ja paremman itsetunnon kautta (mt., 152). Olemme koonneet koulukokemukset tutkimusteknisistä syistä huonoiksi koulukokemuksiksi. Menettelimme näin, jotta voimme lähestyä koulukokemusta mahdollisena riskinä. Huonoa koulukokemusta kuvaa aineistossa se, ettei nuori viihdy koulussa ja kokee, etteivät opettajat kohtele oppilaita oikeudenmukaisesti eivätkä rohkaise mielipiteen ilmaisuun.

Säännöllisesti koulukiusatuksi joutuminen on merkittävä riski nuoren tulevaisuuden kannalta. Eveliina Lintula ja Hanna Ruuhkala (2013) toteavat, että kiusaamisen vaikutukset voivat olla merkittäviä yksilön jokapäiväisen elämän kannalta vuosia kiusaamistapahtumien jälkeenkin. Esimerkiksi aikuisiän masennuksen ja kiusaamiskokemusten välillä on todettu olevan yhteys. Koulukiusatuksi tulleet henkilöt kokevat yleisesti aikuisenakin epävarmuutta sosiaalisissa tilanteissa. Koulukiusaaminen aiheuttaa uhrille muun muassa ujoutta, ystävyysuhteiden solmimisen vaikeutta, itsetunto-ongelmia sekä luottamuspuutetta. (Mt., 61–63.)

Haitalliselle alkoholin käytölle altistumisen ja kiusatuksi joutumisen välillä ei ole tutkimuksissa selkeästi osoitettua yhteyttä. Vuoden 2009 Lasinen lapsuus -tutkimuksessa kiusatuksi joutuminen mainittiin vanhempien alkoholin käytön aiheuttamaksi haitaksi, mutta se ei ollut kovin yleistä. (Roine ja Ilva 2010, 31.) Emilia Pakkanen (2010, 72–73) tutki lasten Varjomaailma-verkkopalvelun tarinoita. Verkkopalvelu oli suunnattu 11–18-vuotiaille lapsille ja nuorille, jotka kokivat haittoja ja huolta vanhempiensa päihteiden käytöstä. Tutkimustulosten mukaan erityisesti koulukiusaaminen nousi esiin lasten kertomuksissa.

4.5 Yhteenveto

Taulukkoon 1 on koottu tämän tutkielman nuoren pärjäämättömyyden mahdollisia riskitekijöitä kuvaavat muuttujat Kypärän ja Mäen (2000) sekä Garmenzyn (1985) luokittelua mukaillen. Osa niistä on poimittu Kouluterveyskyselystä yhden kysymyksen perusteella ja osa on Kouluterveyskyselyssä valmiina olleita indikaattoreita. Useat nuoren pärjäämättömyyden mahdollisia riskitekijöitä kuvaavat muuttujat olemme rakentaneet itse eri kysymysten pohjalta. Näiden muuttujien kohdalla taulukossa on *-merkki. Halusimme tuoda selkeästi nähtäviksi ne ratkaisut, joita olemme muuttujia rakentaessamme tehneet. Liitteessä 3 on kuvattu yksityiskohtaisesti, kuinka nuoren pärjäämättömyyden mahdollisia riskitekijöitä kuvaavat muuttujat on aineistosta muodostettu. Samassa liitteessä on myös esitelty, mistä valmiit indikaattorit muodostuvat (kts. Terveystieteiden tutkimuslaitos 2015).

Tutkimuskirjallisuudesta löytyi paljon kiinnostavia kysymyksiä, joita olisi ollut perusteltua ja mielenkiintoista käsitellä työssä, mutta se oli mahdotonta, sillä asioista ei oltu joko kysytty Kouluterveyskyselyssä mitään tai kysymykset oli laadittu siten, ettei niitä ollut tässä yhteydessä mielekästä käyttää. Esimerkiksi monet vanhempien alkoholiongelmasta selvinneet ovat tutkimusten (esim. Itäpuisto 2003, 47) mukaan kokeneet sisarusten olleen paras selviytymisen tuki, koska sisarukset ymmärtävät toisiaan ja jakavat samat kokemukset. Sisarussuhteet siis voidaan nähdä mahdollisena perheeseen liittyvänä suojaavana tekijänä. Kouluterveyskyselyssä sisarusten olemassaolo selviää vain kysymyksissä, jotka käsittelevät päihteiden hankintaa ja yhtenä vastausvaihtoehtona on, että nuori on saanut päihteitä ”sisaruksilta”. Tällä tavalla muotoiltu kysymys ei ollut tutkimuksessamme hyödynnettävissä, joten emme voineet lainkaan tarkastella sisarussuhteiden olemassaoloa tai merkitystä.

Koulutyön laiminlyöminen on nuoren pärjäämisen kannalta ongelmallinen tekijä (esim. Kitinoja 2005, 210). Kouluterveyskyselyn koulupoissaoloja koskeva kysymys ei kuitenkaan sopinut meidän käyttötarkoitukseemme. Koulupoissaoloja koskevan kysymyksen vastausvaihtoehdot oli laadittu siten, että vaikeinta koulutyön laiminlyömistä kuvasi vaihtoehto, jossa vastaaja oli ollut vähintään kolme päivää viimeisen kuukauden aikana pois lintaamisen takia.

Nähdäksemme kolme poissaoloa kuukauden aikana ei anna vielä kovin huolestuttavaa kuvaa nuoren poissaoloista, kun kysymys koski ainoastaan edeltänyttä kuukautta eikä pidemmän aikavälin käyttäytymistä. Tästä syystä päädyimme siihen ratkaisuun, ettemme käytä kysymystä tutkielmassa lainkaan. Tämä on sikäli harmillista, että esimerkiksi lastensuojelutyössä näyttäytyi, että koulunkäynnin epäsäännöllisyys oli usein syy lastensuojeluilmoituksen tekemiseen. Epäsäännölliseen koulunkäyntiin liittyi usein myös muita lastensuojelullisia huolia.

Taulukko 1. Nuoren pärjäämättömyyden mahdollisia riskitekijöitä kuvaavien tekijöiden luokittelu (mukaillen Kypärä ja Mäki 2000; Garnezy 1983)

Nuoreen liittyvät tekijät	Koulu-uupumus
	Pelkoa sosiaalisissa tilanteissa *
	Myönteinen asenne päihteisiin*
	Vaikeudet opiskelussa
Perheeseen liittyvät tekijät	Opiskeluun liittyvän avun puute kotoa *
	Asuu muussa kuin ydinperheessä
	Puutteita vanhemmuudessa
	Keskusteluvaikeuksia vanhempien kanssa *
Sosiaalsiin olosuhteisiin liittyvät tekijät	Seurustelusuhde
	Ystävyysuhteen puute
	Opettajilta saadun tuen puute *
	Voimakas sosiaalinen altistuminen huumeille *
	Vanhemman työttömyys
Elämän olosuhteisiin liittyvät kokemukselliset tekijät	Seksuaalisen väkivallan kokemus *
	Fyysisen uhan kokemus *
	Huono koulukokemus *
	Säännöllinen koulukiusatuksi joutuminen

*Tutkielmaa varten rakennettu muuttuja

5 Tutkimuksen toteuttaminen

5.1 Aineisto, tutkimustehtävä ja -kysymykset

Kouluterveyskyselyllä kerätään tietoa nuorten elinoloista, kouluoloista, koetusta terveydestä, terveystottumuksista sekä opiskeluhuollosta. Kouluterveyskyselyn tulokset tukevat nuorten terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi tehtävää työtä oppilaitoksissa ja kunnissa. Valtakunnalliset ja maakuntakohtaiset tulokset esitellään kyselyn internet-sivuilla ja koulu- ja kuntakohtaiset tulokset lähetetään niihin kuntiin, jotka tilaavat omat tuloksensa. Valtakunnan tasolla Kouluterveyskyselyn tuloksia käytetään esimerkiksi politiikkaohjelmien seurannassa ja arvioinnissa. Kyselyyn vastaa noin 200 000 peruskoulujen 8. ja 9. luokkien oppilasta sekä lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten 1. ja 2. vuoden opiskelijaa joka toinen vuosi. Vertailukelpoisia tietoja on kerätty peruskouluissa vuodesta 1996, lukioissa vuodesta 1999 ja ammatillisissa oppilaitoksissa vuodesta 2008 alkaen. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015.)

Vuoteen 2011 asti Kouluterveyskysely tehtiin parillisina vuosina Etelä-Suomessa, Itä-Suomessa ja Lapissa ja parittomina vuosina muualla manner-Suomessa sekä Ahvenanmaalla. Kyselyä ei tehty lainkaan vuonna 2012. Myös erityisluokkien, peruskouluasteen erityiskoulujen ja ammatillisten erityisoppilaitosten toivotaan osallistuvan kyselyyn, mikäli oppilaat tai opiskelijat kykenevät vastaamaan kyselyyn itsenäisesti. Oppilaat ja opiskelijat vastaavat kyselyyn nimettöminä. Vuonna 2013 kysely toteutettiin ensimmäistä kertaa samanaikaisesti koko maassa. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015.)

Tutkielmamme aineistona ovat vuoden 2013 Kouluterveyskyselyn 8. ja 9. luokkalaisten vastaukset. Tutkimusjoukko muodostuu läheisen henkilön alkoholin käyttöä koskevaan kysymykseen vastanneista 98 382 nuoresta, mikä on 99 % vuoden 2013 Kouluterveyskyselyyn vastanneista 8. ja 9. luokkalaisista. Kouluterveyskyselyyn vastasi 8. ja 9. luokkalaisia yhteensä 99 478 vuonna 2013 (Luopa ym. 2014, 14).

Tarja Orjasniemi (2005) vertaa osuvasti sosiaalitieteen väitöstutkimuksensa metodologista pohdintaa käsittelevässä osiossa tutkijan työtä valokuvaajan työhön. Hän toteaa: ”Tarkkaan ”kamerakuvaan” pyrkiminen sosiaalisten ilmiöiden kuvaamisessa lienee turhaa, sillä ilmiöt eivät ole staattisia tai paikallaan pysyviä. Valokuvaaja voi kohteliaasti

pyytää kuvauskohdetta olemaan hetken paikoillaan tarkan kuvan saamiseksi. Tutkija on eri positiossa. Hän voi kohteliaasti pyytää tutkittavia lukemaan ohjeet ja vastaamaan huolellisesti kysymyksiin. Tutkittavien odotetaan antavan rehellisiä vastauksia. Kuitenkin he ajattelevina ja itsellisinä toimijoina, tekevät mitä haluavat. Tutkija ei voi vakuuttaa heitä rehellisyydestään tai pyytää heitä pitämään vastauksiaan.” (Orjasniemi 2005, 254.)

Kouluterveyskyselyaineisto sisältää useita Orjasniemen (2005) esiin nostamia epävarmuustekijöitä, sillä nuoruus on hyvin ambivalenttia aikaa, joten nuorten käsitykset asioista ja itsestään voivat olla hyvinkin muuttuvia sekä kontekstisidonnaisia. Kouluterveyskysely sisältää myös mitä ilmeisimmin vastauksia, joissa nuoret ovat tahallaan liioitelleet tai muutoin vastanneet epärehellisesti joihinkin lomakkeen kysymyksiin. Tutkielmamme aineisto sisältää arviomme mukaan suurella todennäköisyydellä ”ylilyöntejä”. Koska tutkimusjoukko on suuri, emme kuitenkaan oleta tahallisesti väärin vastanneiden joukon muodostavan eettistä ongelmaa tutkimustulosten tietyntasoisten yleistettävyyden näkökulmasta.

Ensimmäinen tutkimustehtävämme on kuvata pärjäämättömyyden mahdollisten riskitekijöiden ja määrittelemämme pärjäämättömyyden esiintymistä suomalaisilla 8. ja 9. luokalaisilla. Selvitämme, onko nuorelle läheisen henkilön alkoholin käyttötavoilla merkitystä mahdollisten riskitekijöiden esiintymiselle nuoren elämässä. Tätä varten olemme muodostaneet aineistosta kolme ryhmää. Ryhmät on muodostettu sen mukaan, millaiseksi nuori arvioi läheisen henkilön alkoholin käytön ja siitä omaan elämäänsä aiheutuneen haitan. Aineiston ryhmittely ja pärjäämättömyys vastaajaryhmittäin on kuvattu luvussa 6. Mahdollisten pärjäämättömyyden riskitekijöiden esiintyminen vastaajaryhmittäin on kuvattu luvussa 7.

Nuoret eivät Kouluterveyskyselyyn vastatessaan ole saaneet tarkkaa tietoa siitä, miten heidän vastauksiaan tullaan käyttämään. Nuorilla ei ole ollut lainkaan tietoa siitä, että vastausten avulla tullaan tutkimaan nuorelle läheisen henkilön päihteiden käytön ja nuorten senhetkisen pärjäämisen välistä yhteyttä. Läheisen alkoholin käyttöä kysyttiin vain yhdessä lomakkeen 105 kysymyksestä. Kyselyn laaja-alaisuudesta johtuen voidaan olettaa, etteivät nuoret vastatessaan läheisen alkoholin käyttöä koskeviin kysymyksiin ole tietoisesti antaneet siloteltua kuvaa todellisuudesta.

Nuoren kokemus hänelle läheisen henkilön liiallisesta alkoholin käytöstä voidaan nähdä riskitekijänä nuoren elämässä etenkin silloin, kun se aiheuttaa haittaa nuoren elämään. Toinen tutkimustehtävämme on tarkastella nuorten pärjäämättömyyteen yhteydessä olevia tekijöitä tilanteessa, jossa nuori kokee läheisen alkoholin käytöstä aiheutuvan haittaa elämäänsä. Tutkimusjoukossa näitä nuoria oli yhteensä 12 251 eli 13 %. Selvitämme, mitkä tekijät lisäävät nuoren pärjäämättömyyden riskiä tilanteessa, jossa nuori kokee läheisen alkoholin käytöstä johtuvia haittoja elämässään.

5.2 Tutkimusmenetelmät

Keskeinen ja tärkeä vaihe kvantitatiivisessa tutkimuksessa on teoreettisten käsitteiden operationalisointi empiirisiksi käsitteiksi. Operationalisoinnin tavoitteena on teoreettisen käsitteen ”kääntäminen” empiirisiksi, havaittavissa oleviksi mitattaviksi käsitteiksi. Operationalisointi ei liity vain lomaketutkimukseen vaan kaikkeen empiiriseen tutkimukseen. Tutkijan on aina käsitteellistettävä kiinnostuksen kohteena oleva asia ja edelleen muutettava se tutkittavaan, empiirisesti havaittavaan muotoon. (Alastalo 2005, 158.)

Mikko Ketokivi (2009) toteaa, että etenkin yhteiskunta- ja ihmistieteissä teoreettiset käsitteet ovat usein monisäikeisiä ja niiden avulla kuvataan monitasoisia ilmiöitä, mistä johtuen täydellisyyden tavoittelu operationalisoinnin osalta on mahdotonta. Teoreettisten käsitteiden operationalisointi on aina epätäydellistä, koska teoreettisten käsitteiden sisältö kapenee, kun niille pyritään muodostamaan empiirisiä vastineita. Näin ollen loogisesti aukottomia johtopäätöksiä teoreettisista käsitteistä ja niiden välisistä yhteyksistä ei pystytä koskaan tekemään. Kaikki johtopäätökset tehdään näiden teoreettisten käsitteiden ”empiirisistä varjoista”. Näiden varjojen valintaan ja niiden tuottamien kuvien tulkintaan vaikuttavana tekijänä on tutkijan teoreettinen orientaatio. (Mt., 43–44, 47–48.)

Tutkielmaa aloittaessamme lähdimme siitä ajatuksesta, että käyttäisimme mahdollisimman pitkälle THL:n valmiiksi määrittelmiä muuttujia ja niistä johdettuja indikaattoreita. Hyvin varhaisessa vaiheessa ilmeni, ettemme aineistossa valmiina olevien muuttujien ja indikaattoreiden avulla saavuta tutkimusaiheemme kannalta olennaista tietoa. Koska valmiiden muuttujien ja indikaattoreiden käyttö ei joka tilanteessa ollut käytännössä mahdollista, meidän oli tutkijoina rakennettava tutkimusaiheeseemme sopivat muuttujat itse.

Tutkielman kannalta keskeisimpään käsitteeseen eli pärjäämättömyyteen valitsimme lähestymistavan, jossa pyrimme ilmiön kuvaamiseen ääripäiden kautta. Valittu näkökulma luonnollisesti ohjasi myös muuttujien valintaa ja muodostamista. Tavoitteemme oli muodostaa muuttujia, jotka kuvastavat nuoren pärjäämättömyyttä tai ovat mahdollisena riskinä nuoren pärjäämisen näkökulmasta. Sellaisia muuttujia ei ollut aineistossa valmiina, joten muodostimme ne itse. Joihinkin määrittelyihin löysimme tueksemme teoriakirjallisuutta. Joissain kohtaan meidän oli luotettava siihen, että tunnemme tutkimuskysymyksemme ja tiedämme, millaisiin kysymyksiin etsimme vastauksia.

Operationalisoinnin vaihetta ei tutkielmassamme ollut sen perinteisessä merkityksessä. Valmiin, ei varsinaisesti tätä tutkielmaa varten kerätyn, aineiston haasteena oli kuitenkin tutkimusaiheen kannalta oleellisen, oikeanlaisen ja riittävän tarkan tiedon saaminen. Valmiin aineiston soveltamisen mahdollisuuksia ja rajoja suhteessa tutkittavaan ilmiöön puntaroidessa tutkija tekee operationalisoinnin kaltaista ajatustyötä. Yksi tutkimusprosessin keskeinen vaihe oli tarkastella Kouluterveyskyselyllä kerätyn aineiston tiedon soveltamisen mahdollisuuksia suhteessa omiin tutkimuskysymyksiimme. Kouluterveyskysely on laaja sisältäen 12 sivua. Kuvaamme aineistoryhmien välisiä eroja ja tutkimme nuorten pärjäämättömyyteen yhteydessä olevia tekijöitä samojen muuttujien avulla. Olemme toimineet näin, jotta olemme välttyneet työn ylenmääräiseltä paisumiselta.

Kouluterveyskyselyaineisto on laaja kvantitatiivinen aineisto, jota voidaan hyödyntää moniin tarkoituksiin. Teimme useita valintoja, joiden avulla uskoimme parhaiten saavuttavamme tutkittavan ilmiön luonteen. Tutkija käyttää valtaa määrittelemällä, luokittelemalla ja ryhmittelemällä tutkimuskohdettaan ja voi siten vaikuttaa yhteiskunnallisiin ajattelu- ja toimintatapoihin tutkimastaan ilmiötä. Tutkimuksessa on siksi olennaista prosessien läpinäkyvyys ja niiden altistaminen kritiikille. (Pohjola 2007, 27–28.) Tästä syystä olemme halunneet tuoda hyvin tarkkaan esille, miten eri muuttujat on aineistosta muodostettu.

Perinteisen operationalisoinnin osalta on todettu, että tarkka kuvaus on tärkeää, sillä sen kautta mittaus tehdään näkyväksi ja sen onnistuneisuutta voidaan arvioida (Ahola 2010, 51). Olemme työskennelleet paljon aineiston parissa määrittellessämme uusia muuttujia kuvaamaan tutkimuskysymyksemme kannalta olennaisia ilmiöitä ja ominaisuuksia. Toivomme, että tehty työ ei mene siltä osin hukkaan, vaan olisi edelleen hyödynnettävissä

tutkielman valmistuttua. Olemme pitäneet tärkeänä prosessiemme läpinäkyvyyttä ja luomiemme muuttujien jatkokäytön mahdollisuutta. Tämän vuoksi olemme koonneet Kouluterveyskyselyaineistoon tekemämme muuttuja muuttujamuunnokset yksityiskohtaisesti tutkielman liitteisiin 2 ja 3. Muuttujamuunnokset olivat hyödyllisiä myös valitsemiemme tutkimusmenetelmien ja tulosten esittämisen kannalta.

Tarkastelemme nuoren läheisen päihteiden käytön ja siitä nuorelle aiheutuvien haittojen yhteyttä erilaisiin nuoren elämään vaikuttaviin tekijöihin ristiintaulukoiden (liite 4) ja kuvien avulla. Käytimme menetelmänä ristiintaulukointia. Ristiintaulukointi on vanha analyysimenetelmä sosiaalitieteissä ja ollut käytössä jo ennen koneellista tiedonkäsittelyä. Se on edelleen sosiaalitieteissä paljon käytetty menetelmä ja taulukointia käytetään nykyäänkin jossain määrin lähes jokaisessa kvantitatiivisen tutkimusotteen tutkimuksessa. Ristiintaulukointi kuvaa menetelmän yksinkertaisuudesta huolimatta selvästi ja havainnollisesti muuttujien välisiä yhteyksiä. Ristiintaulukoinnin perusteella ei kuitenkaan pidä tehdä päättelyä syy–seuraus -suhteesta. (Alkula ym. 1994, 175.) Ei voida esimerkiksi sanoa, että nuoren asuminen muussa kuin ydinperheessä johtuu läheisen haitallisesta alkoholin käytöstä, vaikka muussa kuin ydinperheessä asuminen onkin haitallista käyttöä kokeneiden vastaajien ryhmässä selvästi yleisempää verrattuna muihin vastaajaryhmiin. Ristiintaulukoinnissa esitetään havaintojen määrien lisäksi prosenttiosuudet, jolloin ja kaumia on helppo vertailla (Alkula ym. 1994, 177).

Toisena tutkimuskysymyksenä selvitimme, mitkä pärjäämättömyyden riskitekijät erityisesti korostuivat niiden nuorten keskuudessa, jotka kokevat haittaa läheisen liiallisesta alkoholin käytöstä. Toki tutkimuskysymyksemme kannalta on tärkeää tietää myös, mitkä tekijät eivät ole tilastollisesti merkitseviä riskitekijöitä. Tarkastelimme riskitekijöiden yhteyttä pärjäämättömyyteen logistisen regressioanalyysin avulla. Logistinen regressioanalyysi on käyttökelpoisen menetelmä, kun selitettävänä muuttujana on kaksiluokkainen eli dikotominen muuttuja, jota pyritään selittämään joukolla muita muuttujia (Jokivuori ja Hietala 2007, 49). Muunsimme pärjäämättömyyden mahdollisia riskitekijöitä kuvaavat muuttujat kaksiluokkaisiksi, mikä oli erityisen paljon huolellisuutta ja aikaa vaativa sekä kohtalaisen haastava työvaihe. Työ kuitenkin kannatti, koska kaksiluokkaisiksi muunnetut muuttujat toimivat hyvin sekä ensimmäisen tutkimuskysymyksen ristiintaulukoissa että toisen tutkimuskysymyksen logistisessa regressioanalyysissä.

Logistisessa regressioanalyysissä muodostetaan malli, jossa selittävien muuttujien avulla pyritään ennustamaan vaihtelua selitettävässä muuttujassa. Analyysin avulla saadaan selville, mitkä tekijät ennustavat riskiä kuulua pärjäämättömien ryhmään. Logistisen regressiomallin tulokset ilmaistaan niin sanotun riskisuhteen avulla, *odds ratio*=*OR*. Riskisuhde (*OR*) pohjautuu todennäköisyysvertailuun ja *OR*:n vertailuarvona on luku 1 (Nummenmaa 2009, 320).

Esitämme tutkimustuloksemme tekstin, taulukoiden ja tilastokuvioiden avulla. Olemme pyrkineet esittämään tuloksia monipuolisesti ja valitsemaan kulloiseenkin tilanteeseen sopivan esittämistavan. Tilastokuvion tarkoituksena on välittää tietoa nopeasti ja havainnollisesti. Oikein ja hyvin tehty tilastokuva on usein informatiivinen. Siten se voi tarjota lukijalle enemmän tietoa kuin kirjoitettu teksti. Lisäksi kuvion välittämä sanoma säilyy muistissa kauemmin kuin kirjoitettu teksti. Tästä syystä tutkijan pitää kiinnittää rakentamiinsa tilastokuvioihin vielä suurempi huomio kuin muilla keinoilla välittämiinsä viesteihin, jottei välitetä virheellisiä viestejä. Kuviota tehtäessä tutkijalla on valittavana monia vaihtoehtoja, jotka muokkaavat ja muuttavat kuvion välittämää informaatiota. (Kuuksela 2000, 10.)

5.3 Tutkielman eettisyys

Sosiaalityön professiota ohjaavat oikeudenmukaisuuden ja eettisyyden periaatteet ja niiden tulisi olla sekä käytännön että sosiaalityön tutkimuksen ytimessä. Tutkielmaa tehdessämme pohdimme, mikä on tämän ajatuksen merkitys meille tutkimuksen taustalla vaikuttavana tärkeänä arvona ja työtä määrittävänä ohjeena. Talentian (2013) laatimien sosiaalialan ammattilaisten eettisten ohjeiden mukaan asiakkaan omiin tietoihin pyritään luottamaan ja ennen kaikkea häntä pyritään kuulemaan haastavissakin tilanteissa. Tämä on sosiaalialan työn ydin, jonka pitäisi nähdäksemme olla myös sosiaalialan tutkimuksen ydin. Saman ohjeen mukaan sosiaalialan ammattihenkilö myös edistää asiakkaan valinnanmahdollisuuksia kertomalla asiakkaalle häntä koskevat vaikeatkin asiat totuudenmukaisesti.

Käytämme tutkielmassamme valmista aineistoa, joten tässä tapauksessa tutkijan ja tutkittavien välinen keskustelu on sensitiivisestä aihevalinnasta huolimatta jäänyt kokonaan käymättä ja informaatio tutkijan suunnasta tutkimukseen osallistuville kokonaan antamatta. Talentian (2013) eettisten ohjeiden mukaan asiakkaan kuunteleminen ja kuuleminen silloin, kun kukaan muu ei kuule, merkitsee ihmisen aitoa hyväksymistä. Sosiaalityön luonteen vuoksi eettisyys eli ”oikein tekeminen” on olennainen asia sosiaalityön kentällä tehtävien ratkaisujen äärellä. Oikeiden ratkaisujen tekeminen tutkimuksessa voi kuitenkin olla vaikeaa, jos minkäänlaista suoraa vuorovaikutusta tutkittavien ja tutkijan välillä ei ole.

Valmiissa lomakkeessa on myös hyviä ja eettisesti sen käyttöä tukevia puolia. Lomaketta suunniteltaessa on tärkeää ottaa huomioon vastaajien kielelliset ja kognitiiviset taidot, eikä tiedonkeruun sosiaalista luonnetta saa unohtaa. Tässä aikuisen valta-asema nuoriin nähdessä on läsnä (Nieminen 2010, 37). Mikäli olisimme laatineet lomakkeen itse, oma tietotaitomme ei välttämättä olisi riittänyt arvioimaan näitä yhtäältä valtasuhteisiin ja toisaalta vastaajien taitoihin liittyviä erityiskysymyksiä, joten tässä suhteessa valmis lomake lisänee tutkimuksen eettisyyttä. Kouluterveyskyselyä on toteutettu vuodesta 1996 alkaen, joten lomakkeesta on paljon käyttökokemusta. Itsekin siihen 2000-luvun alkupuolella kaksi kertaa vastanneina uskomme lomakkeen vastaavan hyvin kohdejoukkonsa ikätasoisia kielellisiä ja kognitiivisia taitoja.

Olemme saaneet aineiston käyttöömmä sitä vastaan, että sitoudumme noudattamaan ennen tutkimuksen aloittamista sovittuja pelisääntöjä koskien aineiston käyttöä ja hävittämistä. Aineiston käyttöluvhakemus on tutkielman liitteenä 5. Aineiston on todettu olevan soveltuva jatkotutkimuskäyttöön silloin, kun tutkittavilta on siihen suostumus ja se on sellaisessa muodossa, ettei yksittäisiä vastaajia ole mahdollista tunnistaa (kts. Kuula 2010, 216). Havainnointi, laajat lomaketutkimukset ja ilman tunnistetietoja tallennettavat haastattelut voidaan toteuttaa ilman huoltajan suostumusta (Nieminen 2010, 40).

Kouluterveyskyselyn toteuttaminen kuuluu rehtorin päätöksellä koulun opetussuunnitelmaan. Koska kysely on anonyymi, vanhemmilta ei kysytä lupaa. (Mäkelä 2010, 78.) Emme kokeneet eettisenä ongelmana sitä, ettei Kouluterveyskyselyyn pyydetä vanhempien lupaa. Kouluterveyskyselyyn vastaavat nuoret ovat pääsääntöisesti 14–20-vuotiaita ja näin ollen saavuttaneet riittävän kypsyuden ja iän, josta alkaen heillä on itsenäinen oikeus päättää tutkimukseen osallistumisestaan (kts. Mäkelä 2010, 69). Kouluterveyskysely kokonaisuudessaan on tutkielman liitteenä 6.

Alaikäisiin kohdistuvassa tutkimuksessa tutkijan eettinen vastuu korostuu. Alaikäisiä pidetään tietyssä määrin vajaavaltaisina siitä näkökulmasta, että heidän itsemääräämisoikeuttaan on monilla tavoin rajoitettu. Usein heidän tutkimukseen osallistumisensa edellyttää huoltajan tai muun laillisen edustajan lupaa. Mikäli huoltaja tai muu laillinen edustaja on antanut luvan lapsen tutkimukseen osallistumiselle, voi lapsi silti halutessaan kieltäytyä osallistumasta tutkimukseen. Suomessa lapsella on 15 vuotta täytettyään oikeus tehdä oma päätös osallistumisesta lääketieteelliseen tutkimukseen, jos siitä on odotettavissa hänelle terveydellistä hyötyä. Lastensuojelulain mukaisesti lapsen omaa mielipidettä on kuultava hänen täyttäessä 12 vuotta. Tutkimuksellisten ikärajojen on kuitenkin todettu olevan viitteellisiä lasten kypsyessä eri tahtiin. (Mäkinen 2006, 64–65.)

Läketiedettä lukuun ottamatta muilla tieteenaloilla ei ole Suomessa lailla tai asetuksilla säädettyjä ikärajoja lasten tutkimiselle. Arja Kuula (2006, 149) tuo esiin, että jossain määrin vakiintunut käytäntö on soveltaa lasten tutkimussuostumuksen pyytämässä sekä lastensuojelulakia että tutkimuseettisiä periaatteita. Kuula (2006, 149) viittaa Stakesin tutkimuseettisen toimikunnan jäsenen Marja Pajukosken kanssa käymäänsä puhelinkeskusteluun todetessaan, että kaiken kattavia sääntöjä lapsiin kohdistuvalle tutkimukselle ei ole. Näin ollen tutkijan vastuu eettisiin kysymyksiin nähden on korostuneesti läsnä alaikäisiä tutkittaessa. Lapsen oikeuksien kannalta voi joskus olla perusteltua, että nuorikin lapsi

voi osallistua tutkimukseen ilman vanhempien lupaa. Tätä puoltaa myös se, että tutkijat voivat soveltaa tutkimuseettistä vapaaehtoisuuden periaatetta ilman viitteellisiä ikärajoja. Oletuksena on tällöin se, että lapsi ei voi olla koskaan liian nuori kyetäkseen ilmaisemaan haluttomuutensa osallistua tutkimukseen. Pienetkin lapset saattavat keksiä tarvittaessa keinot kieltäytymiseen. (Kuula 2006, 150.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen nettisivuilla kehoitetaan kouluja järjestämään nuorille mahdollisuuden keskustella kyselyn aihepiireistä esimerkiksi terveystiedon tunnilla. Tutkimuseettisestä näkökulmasta tämä on perusteltua, sillä kysely sisältää kysymyksiä useilta elämäalueilta ja osa kysymyksistä on hyvin henkilökohtaisia. Esimerkiksi päih-teisiin ja seksuaalikäyttäytymiseen liittyvät kysymykset voivat hämmentää nuorta. Kouluterveyskyselyn internetsivuilla mainitaankin, että kyselyn toteuttamisesta tulisi informoida etukäteen vanhempia sekä opettajia ja oppilashuollonhenkilöstöä, sillä vastaaminen saattaa synnyttää vastaajissa tarvetta keskustella asioistaan.

Nuoruus on vertaisarvioinnin aikaa, jolloin nuori vertaa itseään usein muihin ja pyrkii tätä kautta määrittelemään itseään ja identiteettiään. Nuori voi kyselyyn vastaamisen seurauksena esimerkiksi kyseenalaistaa oman alkoholi- tai seksuaalikäyttäytymisensä normaaliutta. Tämä voi tapahtua siten, että nuori vertaa omia kokemuksiaan omaan oletukseen muiden oppilaiden vastaavista kokemuksista. Useat tutkimuksen teon eettiset kysymykset ovat tämänkaltaisia ”mitä jos ajatusleikkjä”. Näiden ajatusleikkien kautta voidaan visioida erilaisia, ei-toivottuja tutkimusprosessiin tai sen tuloksiin liittyviä asiantiloja.

Kirsi Kallion (2010, 171, 182) mukaan valmiin aineiston käyttöön pohjautuvissa tutkimuksissa tutkijan on löydettävä tapa tehdä oikeutta tutkimuksen kohteille varsin itsenäisesti. Kallio (mt., 183) esittää kysymyksen, jota mekin olemme pohtineet: miten välttää ottamasta nuoret tutkimuksen kohteeksi tavalla, joka loukkaa heidän ihmisarvoaan tai asettaa heitä koskevan tiedon ristiriitaan heidän omien kokemustensa ja näkemystensä kanssa? Miten ratkaista tutkimustulosten julkaisemiseen ja myöhemmin ulkopuolisten tulkintoihin liittyvät asiat siten, etteivät ne johda ainakaan tutkitun nuorten viiteryhmän aseman heikentämiseen kuten ennakkoluulojen lisääntymiseen päihdeperheiden lapsia kohtaan? Kallion (2010) mukaan osa ratkaisua on tutkimustulosten huolellinen perusteleminen ja sen toteutuksen avaaminen lukijoille, mihin mekin tutkijoina koko tutkimusprosessin ajan olemme pyrkineet.

Tutkijan on eettisten kysymysten pohdinnan äärellä usein tyydyttävä siihen, että hänen on vedettävä itse työnsä eettiset rajat. Näin on varsinkin tutkimuksissa, joissa neuvottelemisen tutkittavien henkilöiden kanssa ei ole mahdollista. Tutkimuseettisten kysymysten tulisi olla pohdinnan kohteena koko tutkimusprosessin ajan, eikä kysymyksiä saisi yrittää ratkaista kertaluontoisesti esimerkiksi menetelmällisten valintojen avulla. Perustellut ratkaisut, huolella valitut menetelmät ja aineistot sekä herkkyys aineiston analysoinnissa ja tulkinnassa muodostavat hyvän tuen, jota vasten tutkija voi työssään nojata, vaikka suora vuorovaikutus tutkimukseen osallistuvien kanssa puuttuukin. (Kallio 2010, 184.)

Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa uutta tietoa ja siten eettinen vastuu tiedon tuottamisesta on pitkälle tutkijan vastuulla. Uuden tiedon avulla pyritään ymmärtämään tai selittämään jotakin ilmiötä paremmin ja tuomaan siitä näkyviin uusia näkökulmia tai epäkoh-tia. Koska tutkimuksessa syntyvä tieto on myös mahdollisen vallankäytön väline, tutkijan täytyy olla tietoinen vallastaan, jotta hän pystyy käyttämään valta-asemaansa oikein. (Kallio 2010, 181.) Tutkielmassamme tärkeässä osassa oli läpi koko aineiston analysoin-nin pohtia, millaista tiedollista valtaa laaja kyselylomake meille tutkijoina antoi. Käy-timme valtaamme jo siinä vaiheessa, kun valitsimme aiheemme sekä kysymyslomak-keesta aiheemme kannalta tärkeät kysymykset, jotka ”ansaitsivat” tulla analysoiduiksi. Teimme jo tässä vaiheessa tärkeitä tutkimuseettisiä valintoja. Kysymysten lisäksi valin-nat liittyivät pärjäämättömyys-käsitteen määrittelyyn ja muuttujien rakentamiseen.

Tutkijan vastuu ulottuu ja näkyy voimakkaasti siinä, millä tavoin hän kuvaa tutkittavaa ilmiötä tai tutkimuksen kohteena olevaa ihmistä. Tällöin eettinen pohdinta kohdistuu myös siihen, kuinka toisen tieteenalan sinänsä sosiaalityön tutkimuksen kannalta olennai-nen asiasisältö saatetaan osaksi tutkielmaa. Terminologiaa ei ole tarkoituksenmukaista ottaa sellaisenaan, vaan on kyettävä tarkastelemaan asiasisällön ydintä ja tarpeen vaa-tiessa pyrkiä löytämään termeille sosiaalityö-tutkimusalaan sopiva termistö. Esimerk-kinä tämänkaltaisesta eettisestä pohdinnasta työssämme usein esiin noussut seikka oli kärsiä-verbin käyttö erilaisissa asiayhteyksissä.

Voidaan kysyä, milloin henkilöt kärsivät mielenterveyden häiriöistä, masennuksesta, päihdeongelmasta tai muusta vastaavasta elämää olennaisesti hankaloittavasta tekijästä. Sosiaalityön näkökulmasta sana kärsiä on pulmallinen sen sisältämän voimakkaan aktii-

visen, ihminen kärsii tietyistä ominaisuuksista, viestin vuoksi. Elämänhallintaan negatiivisesti vaikuttavien asioiden käsittely kärsimyksenä ei ole sosiaalityölle ominainen tapa. Etenkin nuorten ollessa tutkielman kohteena verbi kärsiä on nähdäksemme leimaava. Olemme käyttäneet mieluummin sanoja haasteet tai vaikeudet, joihin sisältyy mahdollisen ratkaisun löytämisen kaiku.

Anneli Pohjolan (2007) mukaan tieteen kriittisyys ja arvovapaus tulevat punnittaviksi jokaisen tulkinnan, käsitteellistämisen ja niiden perustelujen kohdalla. On varottava, ettei sekoita toisiinsa tiettyihin ryhmiin yleisesti liitettyjä stereotyyppioita, ennakkoluuloja ja todellisia tutkimustuloksia. Tutkimamme ryhmä eli nuoret, joiden läheinen käyttää nuoren kannalta haitallisesti alkoholia, on ryhmä, johon liittyy paljon ennako-oletuksia ja stereotyyppioita. Sillä, mitä käsitteitä, termejä tai ilmaisuja valitaan kuvaamaan tutkimuskohdetta, on merkitystä, koska valituilla ilmaisuilla voidaan tiedostamatta vahvistaa vallitsevia ennakkoluuloja tai asenteellisia suhtautumistapoja jotain ryhmää tai toimintaa kohtaan. Niillä saatetaan myös uusintaa vallitsevia ennakkoluuloja ja asenteellisia suhtautumistapoja jotakin tiettyä ryhmää kohtaan. Moniin yleisesti käytettyihin käsitteisiin liittyy ongelmallisuutta ja yhteiskunnallisen puuttumisen tarvetta ilmentävä kaiku. (Mt. 21, 25–26.)

Ongelmalähtöisen suhtautuminen saattaa ilmetä kokonaista ihmisryhmää kohtaan. Esimerkiksi juuri nuoria koskeva puhe ja tutkimus ovat usein ongelma-ajattelulle rakentuvia. (Pohjola 2007, 21, 25–26.) Myös tutkielmaamme voidaan kritisoida nuoria koskevan käyttämämme kielen ongelmalähtöisyydestä liittyen esimerkiksi pärjäämättömyyden riskitekijöiden nimeämiseen ja ylipäänsä aiheen lähestymiseen riskien kautta. Osittain tämä on ollut tutkimustekninen ratkaisu, mutta valinta on perustunut myös oletukselle, että pärjäämättömyyden ilmiötä on teknisesti ja teoreettisesti helpompi lähestyä riskiajattelun kautta. Esimerkkinä tästä tutkittavien tekijöiden nimeämisestä riskilähtöisesti on se, että hyvien koulukokemusten ja seksuaalisen itsemääräämisen vapauden sijaan riskitekijät määrittyvät huonoiksi koulukokemuksiksi ja seksuaalisen väkivallan kokemukseksi.

Yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa tutkija joutuu usein eettisesti haasteelliseen tilanteeseen siitä syystä, että tutkimuksen aihe on arkaluonteinen. Tällöin tutkija joutuu tekemään eettistä pohdintaa vaativia valintoja ja päätöksiä tutkimuksen tekemisen joka vaiheessa. Tutkija punnitsee eettisiä valintoja päättäessään tavasta, miten lähestyä tutkimuksen kohdetta, tehdä johtopäätöksiä ja julkaista tutkimuksensa lopullisia tutkimustuloksia.

(Heikkilä 2002, 164.) Vallan ja vastuun kombinaatiossa ollaan usein eettisten pohdintojen ytimessä. Tutkijan vapaus liittyy pitkälti siihen, että hänellä on valta päättää omasta tutkimuksestaan eli olla riippumaton vallitsevan yhteiskunnan normeista, asenteista ja pyrkii vain totuuteen. Vapauteen liittyvä valta asettaa tutkijan etiikan yhdeksi tärkeimmistä hyvää tieteellistä käytäntöä ylläpitävistä voimista.

Olli Mäkinen (2006) nostaa esiin arvostetun, etenkin hyvinvoinnin kysymyksiin perehtyneen sosiologi Erik Allardin johtopäätöksen, jonka mukaan tutkimustuloksia arvioidaan yhä enenevässä määrin hyödyn nojalla. Allard on todennut, että tutkimustulosten tulee osoittaa hyödyllisyytensä ja käyttökelpoisuutensa yhteiskuntapolitiikassa, markkinoilla ja populaarissa kulttuurikeskustelussa. Tieteessä ollaan menossa näiden tulkintojen mukaan yhä enemmän panos-tuotos -ajatteluun ja tulosvastuullisuuteen. Tutkimuksen tason arvioijana on yhä harvemmin tiedeyhteisö itse ja yhä useammin joku ulkopuolinen taho, kuten teollisuus, ministeriö tai muu tutkimusinstituutio kuin yliopiston tiedeyhteisö. (Mäkinen 2006)

Allardin esiintuoman hyödyn näkökulmaa tieteellisen tutkimuksen arvottamisessa painottava suuntaus on huolestuttava. Huomaamme kuitenkin tutkielman tekijöinä itsekkin syylistyneemme tämänkaltaiseen tehokkuusajatteluun. Tutkielman alussa kunnianhimoisimpana päämääränä oli tutkielman kautta löytää konkreettisia alueita, joihin osoitetuilla interventioilla voitaisiin tukea nuorten pärjäämistä. Näkökulmana oli selkeä konkreettisen sosiaalityön työkäytäntöjen kehittäminen ja tehokkuuden hiominen. Sosiaalityön näkökulmasta tavoitetta ei suinkaan voida pitää huonona, mutta sosiaalityön kehittymisen näkökulmasta se ei liene kovinkaan ylevä siitä syystä, että se voi jättää varjoonsa ilmiön kannalta olennaisia tarkastelukulmia suoraviivaisuuteen pyrkivän analyysin vuoksi.

6 Aineiston ryhmittely ja pärjäämättömyys vastaajaryhmittäin

6.1 Läheisen alkoholin käyttö ja siitä aiheutunut haitta

Analyysimme aluksi jaoinme aineiston kolmeen osaan sen mukaan, millaiseksi nuori arvioi läheisen henkilön alkoholin käytön ja siitä mahdollisesti hänen elämäänsä aiheutuneen haitan. Koska Kouluterveyslomakkeen kysymyksessä käytetään sanamuotoa läheinen henkilö, ei vastauksista käy ilmi, onko läheinen henkilö nuoren äiti tai isä vai joku muu läheinen, esimerkiksi ystävä, sisarus tai seurustelukumppani.

Nuorten alkoholin käyttökulttuuriin liittyvät kokemukset voivat olla hyvin erilaisia. Kouluterveyskyselyssä nuorilta ei ole kysytty, millaista heidän mielestään on liiallinen alkoholin käyttö. Aineiston perusteella emme tiedä, millaisen alkoholin käytön kukin nuori arvioi liialliseksi. Tutkielmamme nuorten läheisten alkoholin käyttötapoja kuvaavissa vastaajaryhmissä voi näin ollen olla paljon toisistaan poikkeavia juomatapoja samassa ryhmässä. Se, että läheinen käyttää nuoren mukaan liikaa ja hänen elämää haittaavalla tavalla alkoholia, ei automaattisesti tarkoita, että vastaajan perhe, ystävät tai muu lähipiiri voidaan tulkita alkoholiongelmaiseksi (kts. Orjasniemi 2005, 254). Nuorella voi esimerkiksi olla jokin yksittäinen huono kokemus, joka siivittää hänen suhtautumista lähipiirinsä alkoholin käyttöön.

Ensimmäisen ryhmän muodostavat nuoret, jotka ovat ilmoittaneet kyselyssä, ettei kukaan hänelle läheinen henkilö käytä liikaa alkoholia. Tähän ryhmään kuuluvien nuorten kasvuolosuhteet eivät sisällä alkoholin käyttökulttuurin näkökulmasta riskejä, joilla voisi olettaa olevan vaikutusta nuoren pärjäämiseen. Ryhmä muodostuu 61 583 nuoresta ja ryhmän osuus koko tutkimusjoukosta on 63 %. Tutkielman tuloksia käsittelevissä taulukoissa ryhmä saa nimen ”Ei käyttöä”.

Toisen ryhmän muodostavat nuoret, jotka kokevat jonkun heille läheisen henkilön käyttävän liikaa alkoholia, mutta he eivät koe siitä aiheutuneen haittaa omaan elämäänsä. Tähän ryhmään kuuluvat nuoret ovat kasvuolosuhteiden alkoholin käyttökulttuurin näkökulmasta riskiryhmässä kokiessaan heille läheisen henkilön alkoholin käytön liialliseksi. Ryhmä muodostuu 24 497 nuoresta ja ryhmän osuus koko tutkimusjoukosta on 25 %. Taulukoissa ryhmä saa nimen ”Käyttöä, ei haittaa”.

Kolmanteen ryhmään kuuluvat nuoret kokevat heille läheisen henkilön alkoholin käytön sekä liialliseksi että omaa elämäänsä haittaa aiheuttavaksi. Tähän ryhmään kuuluvat nuoret elävät kasvuolosuhteiden alkoholin käyttökulttuurin näkökulmasta riskiolosuhteissa läheisen henkilön alkoholin käytön ollessa sekä liiallista että nuoren omaan elämään haittoja aiheuttavaa. Ryhmä muodostuu 12 302 nuoresta ja ryhmän osuus koko tutkimusjoukosta on 12 %. Taulukoissa ryhmä saa nimen ”Käyttöä ja haittaa”.

Lasinen lapsuus -tutkimuksessa vuonna 2004 vastaajista 81 % oli sitä mieltä, ettei heidän lapsuudenkodissa käytetty lapsen näkökulmasta liikaa alkoholia (Peltoniemi 2005). Tämä ryhmä vertautuu tutkielmamme ”Ei käyttöä” ryhmään, joka on 63 % tutkimusjoukosta.

Vuoden 2004 Lasinen lapsuus -tutkimuksen vastaajista 9 % ilmoitti lapsuudenkodissa kyllä käytetyn runsaasti päihteitä, mutta tästä ei koettu aiheutuneen lapsuudessa tai myöhemmin aikuisuudessa haittoja (Peltoniemi 2005). Tutkielmamme ryhmä ”Ei käyttöä”, joka on 25 % tutkimusjoukosta, on Lasinen lapsuus -tutkimuksessa saatua osuutta suurempi. Voidaan olettaa, että kaikki Kouluterveyskyselyn nuoret eivät ole viitanneet vanhempiansa juomatapoihin kuvatessaan läheisen alkoholin käyttöä liialliseksi muttei oman elämänsä kannalta haitalliseksi. Mitä ilmeisimmin osassa vastauksista kyse on jostakusta läheisestä, joka ei ole läsnä perheen päivittäisessä arjessa, eli henkilö ei ole nuoren oma vanhempi kuten Lasinen lapsuus -tutkimuksessa.

Verrattaessa ”Käyttöä ja haittaa” ryhmän suuruutta Lasinen lapsuus -tutkimusten vastaavaan tarkasteluun näyttää siltä, että merkittävä osa läheisen liiallisesta alkoholin käytöstä haittaa kokeneista nuorista on tarkoittanut kyselyyn vastatessaan oman vanhemman juomista. Vuonna 1994 Lasinen lapsuus -tutkimuksessa haittoja lapsuuden kodin liiallisesta alkoholin käytöstä oli kokenut 12 % vastaajista ja vuonna 2004 10 % (Peltoniemi 2005; Peltoniemi 2003b, 54–55). Nämä vastaajat olivat kokeneet läheisen alkoholin käytön samoin kuin tutkielmamme ”Käyttöä ja haittaa” ryhmään kuuluvat nuoret, joita on 12 % tutkimusjoukosta. Tämän vertailun pohjalta on perusteltua olettaa, että useat Kouluterveyskyselyn nuoret ovat tarkoittaneet liikaa ja oman elämänsä kannalta haitallisesti alkoholia käyttävällä läheisellä nimenomaan omaa vanhempaansa.

Taulukossa 2 esitetään vastaajaryhmien jakautuminen luokka-asteen ja sukupuolen mukaan. Aineiston valossa vaikuttaa siltä, että 9. luokkalaiset tunnistavat liiallisen alkoholin

käytön paremmin kuin 8. luokkalaiset. Läheisen alkoholin käytön sekä liialliseksi että haittaa omaan elämäänsä aiheuttavaksi arvioi 14 % 9. luokkalaisista ja 12 % 8. luokkalaisista. Vastaavasti 64 % 8. luokkalaisista ja 61 % 9. luokkalaisista vastasi, ettei ole havainnut alkoholin liiakäyttöä läheistensä keskuudessa.

Taulukko 2. Vastaajaryhmien jakautuminen luokka-asteen ja sukupuolen mukaan. Kouluterveyskysely 2013, 8. ja 9. luokkalaiset, N = 99 478

	8. lk		9.lk		Työt		Pojat		Yhteensä	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Ei käyttöä	31 268	64,1	30 315	61,1	29 558	60,5	32 025	64,6	61 583	62,6
Käyttöä, ei haittaa	11 893	24,4	12 604	25,4	11 018	22,6	13 479	27,2	24 497	24,9
Käyttöä ja haittaa	5 593	11,5	6 709	13,5	8 268	16,9	4 034	8,2	12 302	12,5
Yhteensä	48 754	100	49 628	100	48 844	100	49 538	100	98 382	100

Läheisen alkoholin käytön sekä liialliseksi että oman elämän kannalta haitalliseksi kokeneiden suurempi osuus 9. kuin 8. luokkalaisissa tukee Itäpuiston (2005) havaintoa, jonka mukaan vanhemman ongelmallisen alkoholin käytön tunnistaminen näyttää tapahtuvan teini-ikässä. Tosin tässä yhteydessä voidaan pohtia myös päihteiden käyttöä kaveripiirissä ja sen osuutta määrittämässä läheisen henkilön liiallista päihteiden käyttöä vanhempien käytön sijaan. Päihteiden käyttö kaveripiirissä voi osaltaan selittää suuremman haittaa kokevien nuorten osuuden vanhemmassa ikäryhmässä.

Tyttöjen osuus korostuu etenkin haittoja läheisen liiallisesta alkoholin käytöstä kokeneiden ryhmässä. Tytöistä 17 % koki läheisen liiallisesta alkoholin käytöstä aiheutuneen haittaa omaan elämäänsä. Poikien osalta vastaava osuus on 8 %. Vastaavan suuntaisia tuloksia sukupuolen yhteydestä haittojen kokemiseen läheisen alkoholin käytöstä johtuen on saatu myös muissa tutkimuksissa (esim. Takala ja Ilva 2012).

6.2 Pärjäämättömyys vastaajaryhmissä

Tutkimusjoukosta pärjäämättömiksi määrittyi 3 % nuorista. Taulukossa 3 on esitetty pärjäämättömien nuorten ryhmään kuuluvien osuudet kussakin vastaajaryhmässä. Läheisen alkoholin liikkakäyttö ja sen aiheuttama haitta nuoren elämään näyttävät olevan selkeästi yhteydessä nuorten pärjäämiseen. Pärjäämättömyys oli yleisintä ryhmässä, jossa vastaajat kokivat haittoja läheisen alkoholin käytöstä.

Haittoja läheisen alkoholin käytöstä omaan elämäänsä kokeneista nuorista 9 % määrittyi pärjäämättömiksi. Nuorista, joiden lähipiirissä ei nuoren mukaan ollut alkoholin liikkakäyttöä, 2 % määrittyi pärjäämättömiksi. Niistä nuorista, joiden läheinen käytti nuoren mukaan liikaa alkoholia, muttei kokenut sen aiheuttavan haittaa omaan elämäänsä, 4 % määrittyi pärjäämättömiksi.

Taulukko 3. Pärjäämättömyys nuoren läheisen alkoholin käytön ja siitä aiheutuneen haittan mukaisissa ryhmissä.

Kouluterveyskysely 2013, 8. ja 9. luokkalaiset, N = 99 478

		Ei käyttöä		Käyttöä, ei haittaa		Käyttöä ja haittaa		Yhteensä	
		n	%	n	%	n	%	n	%
Pärjäämättömyys	Ei	60 471	98,2	23 621	96,4	11 154	90,7	95 246	96,8
	Kyllä	1 112	1,8	876	3,6	1 148	9,3	3 136	3,2
Yhteensä		61 583	100	24 497	100	12 302	100	98 382	100

Haittoja läheisen alkoholin käytöstä kokeneet nuoret erottuvat selkeästi kahdesta muusta vastaajaryhmästä. Pärjäämättömiä nuoria on läheisen liiallisesta alkoholin käytöstä haittaa kokeneiden ryhmässä enemmän kuin muissa vastaajaryhmissä, vaikka kooltaan ”Käyttöä ja haittaa” ryhmä on selkeästi kaikkein pienin. Pärjäämättömien nuorten osuus oli pienin ryhmässä, jossa nuorilla ei ollut lähipiirissään alkoholin liikkakäyttöä. Nuoret, jotka eivät kokeneet läheisen liiallisesta alkoholin käytöstä aiheutuvan haittoja, olivat pärjäämättömiä useammin kuin ne nuoret, joiden lähipiirissä ei ollut alkoholin liikkakäyttöä.

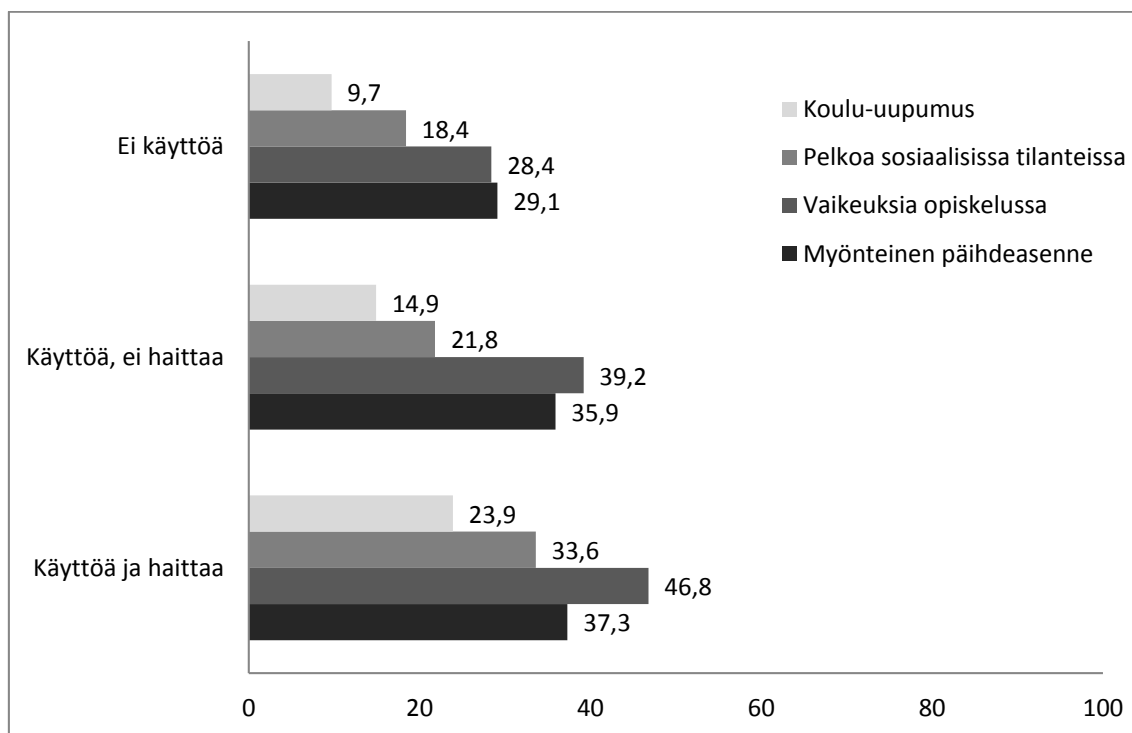
Vaikka ristiintaulukoinnin perusteella ei voida tehdä päättelyä syy-seuraus -suhteesta, voidaan sen avulla kuitenkin löytää kahden tai useamman muuttujan välisiä yhteyksiä,

mikä tarkoittaa, että jokin muuttuja vaikuttaa toiseen muuttujaan (Alkula ym. 1994, 175). Läheisen alkoholin käytön ja nuoren pärjäämisen välillä näyttää olevan yhteys. Läheisen alkoholin käyttö ja varsinkin sen aiheuttama haitta näyttää vaikuttavan selkeästi nuoren pärjäämistä heikentävästi ja lisäävän nuoren riskiä kuulua pärjäämättömien ryhmään.

7 Mahdolliset pärjäämättömyyden riskitekijät vastaajaryhmittäin

7.1 Nuoreen itseensä liittyvät riskit

Kuviossa 2 on esitetty nuoreen itseensä liittyvien mahdollisten riskitekijöiden esiintymisen prosentteina nuoren lähipiirin alkoholin käytön ja siitä aiheutuvan haitan mukaisissa ryhmissä. Kaikkien nuoreen itseensä liittyvien mahdollisten riskitekijöiden esiintyminen kasvaa prosentuaalisesti ”Ei käyttöä” -ryhmästä kohti ”Käyttöä ja haittaa” -ryhmää kohden siirryttäessä.

Kuvio 2. Nuoreen liittyvät mahdolliset riskitekijät (%) nuoren lähipiirin alkoholin käytön ja siitä aiheutuvan haitan mukaisissa ryhmissä.

Kouluterveyskysely 2013, 8. ja 9. luokkalaiset, N = 99 478

Koulu-uupumukseen viittaavia oireita esiintyi 13 %:lla kaikista tutkimusjoukon nuorista. Koulu-uupumuksen oireiden esiintymisessä on suuri ero läheisen haitallisen alkoholin käytön varjossa kasvavien nuorten ja niiden nuorten välillä, joiden läheisistä kukaan ei käyttänyt liikaa alkoholia. Läheisen alkoholin käytöstä haittaa omaan elämäänsä kokeineista nuorista 24 % ilmaisi kyselyssä koulu-uupumukseen viittaavia oireita. Vastaava

osuus oli 10 % niiden nuorten keskuudessa, joiden lähipiirissä ei nuoren mukaan ollut alkoholia liikaa käyttäviä henkilöitä. Nuorista, joiden läheinen käytti liikaa alkoholia siten, ettei se aiheuttanut nuorelle haittaa, 15 % koki koulu-uupumusoireita.

Koulu-uupumukseen viittaavien oireiden esiintyvyys haittaa läheisen alkoholin käytöstä kokeneiden ryhmässä voi liittyä Katariina Salmela-Aron ja Petri Näätäsen (2005) tutkimuksessaan tekemään huomioon, jonka mukaan vanhempien lasta häiritsevä alkoholin käyttö tai vanhemman oma uupuminen voivat altistaa lasta koulu-uupumukselle. Myös kodin olosuhteet voivat altistaa uupumukselle rauhattomuuden ja levottomuuden kautta, jolloin lapsen perustarpeet, kuten riittävä nukkuminen, voivat jäädä täyttymättä (Huhtala ja Lilja 2008; Itäpuisto 2005).

Pelkoa sosiaalisissa tilanteissa kokevien nuorten määrä tutkimusjoukossa oli 21 %. Sosiaaliin tilanteisiin liittyvän pelon kohdalla merkittävää näyttää olevan se, kokeeko nuori haittaa läheisen alkoholin käytöstä. Nuorista, joiden läheinen käyttää liikaa, mutta ei nuoren elämää haittaavasti alkoholia, pelkoa sosiaalisissa tilanteissa koki 22 % vastaajista. Prosenttiosuus on vain hieman korkeampi kuin niillä nuorilla, joiden läheisillä ei ole alkoholin liikkäyttöä, prosenttiosuuden ollessa heidän kohdalla 18 %. Sen sijaan selvästi suurempi osa eli 34 % läheisen alkoholin käytöstä haittaa kokeneista nuorista koki pelkoa sosiaalisissa tilanteissa. Sosiaalisten tilanteiden pelon syntymiseen vaikuttavat Klaus Rannan (2006, 66–69, 79) tutkimuksen mukaan esimerkiksi perinnöllinen alttius ja ympäristöön liittyvät altistavat tekijät, kuten lapsuuden ja nuoruudenaikaiset stressi- ja traumakokemukset sekä kiintymyssuhteiden ongelmat. Läheisen haitallinen alkoholin käyttö on voinut aiheuttaa tämänkaltaisia seurauksia nuoren elämään.

Vaikeuksia opiskelussa oli 33 %:lla tutkimusjoukon nuorista, mikä on varsin suuri määrä. Oppimisvaikeus voi olla eri asia kuin tarkastelemamme vaikeudet opiskelussa. Perinteisesti oppimisvaikeuksilla tarkoitetaan ongelmia, jotka aiheuttavat enemmän työtä tai ponnistelua saman oppimistuloksen saavuttamiseksi kuin keskiverto-oppilaalta yleensä. Oppimisvaikeudet voivat johtua myös motivaation puutteista. (Huhtala ja Lilja 2008, 48–49.) Omassa tarkastelussamme ei ole ollut mahdollisuutta erotella opiskeluvaikeuksien syytä, syvyyttä, laajuutta tai sitä, mille alueille ne painottuvat. Kun kuitenkin näin suurella osalla vastaajista on vaikeuksia opiskelussa, mukana on oletettavasti myös niitä, joiden kokemat vaikeudet ovat suhteellisen lieviä.

Haittoja läheisen alkoholin liikakäytöstä kokeneiden nuorten ryhmässä 47 %:lla oli vaikeuksia opiskelussa. Vastaava osuus oli 39 % niiden nuorten kohdalla, joiden läheinen käytti liikaa muttei nuoren kannalta haitallisesti alkoholia. Niistä nuorista, joiden lähellä ei ollut alkoholin liikakäyttöä, 28 % koki vaikeuksia opiskelussa. Opiskeluun liittyvien vaikeuksien suhteen merkityksellisempää näyttää olevan se, kokeeko nuori ylipäänsä läheisen alkoholin käytön olevan liiallista kuin se, aiheutuuko siitä hänelle haittaa. Vaikeuksia opiskelussa kokeneiden prosenttiosuus kasvaa selvästi nuoren tunnistaessa alkoholin liikakäyttöä lähipiirissään.

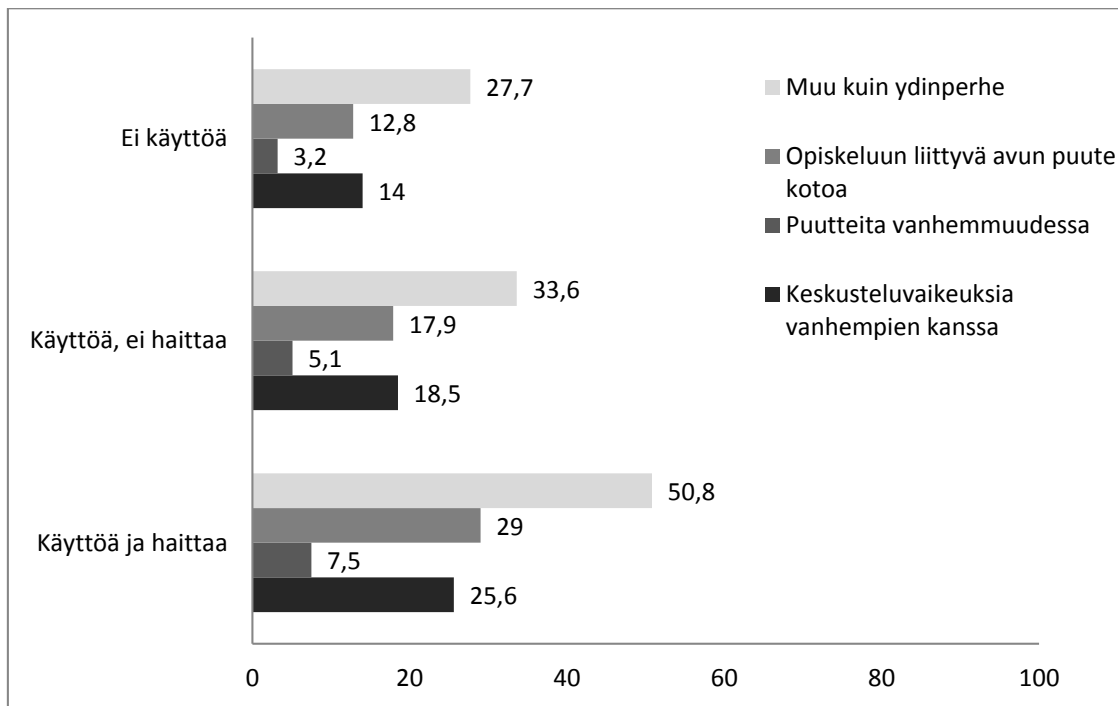
Myönteinen asenne päihteisiin muuttujan kohdalla odotimme ennakkoon, että ryhmien välillä olisi selkeitä eroja tämän tekijän suhteen, sillä esimerkiksi Itäpuiston (2001) mukaan asenteet ja mallit päihteiden käyttöön peritään usein lähiyhteisöstä. Tässä yhteydessä voidaan ajatella sekä perheen että kaveripiirin vaikuttavan nuoren asenteisiin. Muuttuja oli rakennettu tutkielmaa varten sellaiseksi, että se ilmaisi positiivista ja hyväksyvää suhtautumista nimenomaan päihtymishakuiseen päihteiden käyttöön. Hieman yllättäen erot ryhmien välillä olivat kuitenkin suhteellisen pieniä.

32 %:lla nuorista oli myönteinen päihdeasenne. Odotusten mukaan vähiten päihdemyönteistä asennetta ilmaisivat vastauksillaan ne nuoret, joiden lähipiirissä kukaan ei käyttänyt liikaa alkoholia, osuus oli 29 % vastaajista. Päihdemyönteisen asenteen kannalta lähipiirin liiallisella alkoholin käytöllä näytti olevan merkitystä. Niistä nuorista, joiden lähipiirissä käytettiin liikaa mutta ei nuoren elämään haittaa aiheuttavasti alkoholia, 36 %:lla oli päihdemyönteinen asenne. Haittoja läheisen alkoholin käytöstä kokeneiden nuorten ryhmässä myönteinen päihdeasenne oli 37 %:lla nuorista.

Nuoreen itseensä liittyvien mahdollisten riskitekijöiden suhteen voidaan todeta, että riskitekijöiden esiintyminen oli yleisintä nuorten keskuudessa, jotka kokivat haittaa läheisen alkoholin käytöstä, ja vähäisintä niiden nuorten ryhmässä, joiden lähipiirissä ei ollut liiallista alkoholin käyttöä.

7.2 Perheeseen liittyvät riskit

Kuviossa 3 on esitetty nuoren perheeseen liittyvien mahdollisten riskitekijöiden esiintyminen prosentteina nuoren lähipiirin alkoholin käytön ja siitä aiheutuvan haitan mukaisissa vastaajaryhmissä.

Kuvio 3. Perheeseen liittyvät mahdolliset riskitekijät (%) nuoren lähipiirin alkoholin käytön ja siitä aiheutuvan haitan mukaisissa ryhmissä.

Kouluterveyskysely 2013, 8. ja 9. luokkalaiset, N = 99 478

Asuminen muussa kuin ydinperheessä ei sinänsä vaikuta haitallisesti lapseen eikä yksinhuoltajuus automaattisesti tai välttämättä tuota lapsen kehityksen kannalta haitallista kasvuympäristöä (Taanila 1999, 27; Rutter 1983, 12–13). Tutkimusjoukon nuorista 32 % asui muussa kuin ydinperheessä. Läheisen alkoholin käytöstä haittaa kokeneiden ryhmään kuuluvista 51 % asui muussa kuin ydinperheessä. Nuorista, jotka kokivat läheisen alkoholin käytön liialliseksi mutta eivät kokeneet siitä aiheutuneen haittaa omaan elämäänsä, 34 % asui muussa kuin ydinperheessä. Nuorista, joiden lähipiirissä ei ollut alkoholin liikakäyttöä, muussa kuin ydinperheessä asui 28 %.

Muussa kuin ydinperheessä asuvien nuorten suhteellisesti korkein osuus läheisen liiallisesta alkoholin käytöstä haittaa kokeneiden ryhmässä ei sinänsä ole yllättävä tulos, kun tiedetään alkoholiin liittyvien ongelmien olevan usein avioerojen taustalla (esim. Leskinen 2011, 56). Toisen vanhemman haitallinen alkoholin käyttö on joissain tapauksissa johtanut vanhempien eroon ja siihen, ettei nuori asu ydinperheessä. Mikäli vanhempien ero on johtunut siitä, että toinen vanhemmista on käyttänyt muuta perhettä häiritsevästi alkoholia, voi ero olla myös nuoren kannalta positiivinen tekijä ja vähentää alkoholin käytön aiheuttamaa haittaa nuoren elämässä.

Opiskeluun liittyvä avunpuute kotoa kuvaa tilannetta, jossa nuori kokee, ettei hän saa riittävästi apua opiskeluunsa kotoaan. Tutkimusjoukon nuorista 16 % koki opiskeluihin liittyvää avunpuutetta kotoa. Samoin kuin aiempien tekijöiden tämänkin tekijän kohdalla vastaajaryhmien välillä on eroja. Opiskeluun liittyvä avunpuute kotoa oli suurempi haittoja läheisen alkoholin käytöstä kokeneiden nuorten keskuudessa kuin niillä nuorilla, joiden lähipiirissä ei ollut alkoholin liikakäyttöä. Edellisistä 29 % ja jälkimmäisistä 13 % ei saanut riittävästi apua opiskeluun kotoa. Nuorista, jotka eivät kokeneet haittaa läheisen alkoholin liikakäytöstä, 18 % ilmaisi opiskeluun liittyvää avunpuutetta kotoa.

Kotiolot määrittävät sitä, miten nuori sopeutuu kouluympäristöön ja miten hän menestyy opinnoissaan. Kodin mallilla ja asenteella on suuri merkitys nuoren tulevaisuudelle koulutuksen suhteen. Vanhemmilta saadun tuen puute voi olla yksi syy siihen, että nuori jää vaille peruskoulun jälkeistä tutkintoa. Kaikilla vanhemmilla ei riitä voimavaroja lastensa koulunkäynnin seuraamiseen ja tukemiseen. (Huhtala ja Lilja 2008, 36–40.) Läheisen liiallisesta alkoholin käytöstä haittaa kokeneiden nuorten ryhmässä ilmeni suhteellisesti eniten opiskeluun liittyvää avunpuutetta kotoa. Voidaan pohtia, vaikuttaako vanhemman oma tai läheisen alkoholin käyttö vanhempien jaksamiseen siten, ettei vanhemmilla aina ole kykyä tai kiinnostusta tukea nuoren koulunkäyntiä nuoren mielestä riittävästi.

Puutteita vanhemmuudessa kuvaa tilannetta, jossa vanhempi ei tunne nuoren kavereita eikä useimmiten tiedä, missä nuori viettää viikonloppuillaan. Tällainen tietämättömyys lapsen kodin ulkopuolella viettämisen ajan suhteen on sikäli huolestuttavaa, että lapsen ikätasoon nähden vanhempien riittävän valvonnan on todettu suojaavan lasta (esim. Garmezy 1983). Jos vanhemmat eivät tiedä, missä ja kenen kanssa nuori aikaansa viettää, lapsi jää vaille vanhempien valvonnan antamaa suojaa.

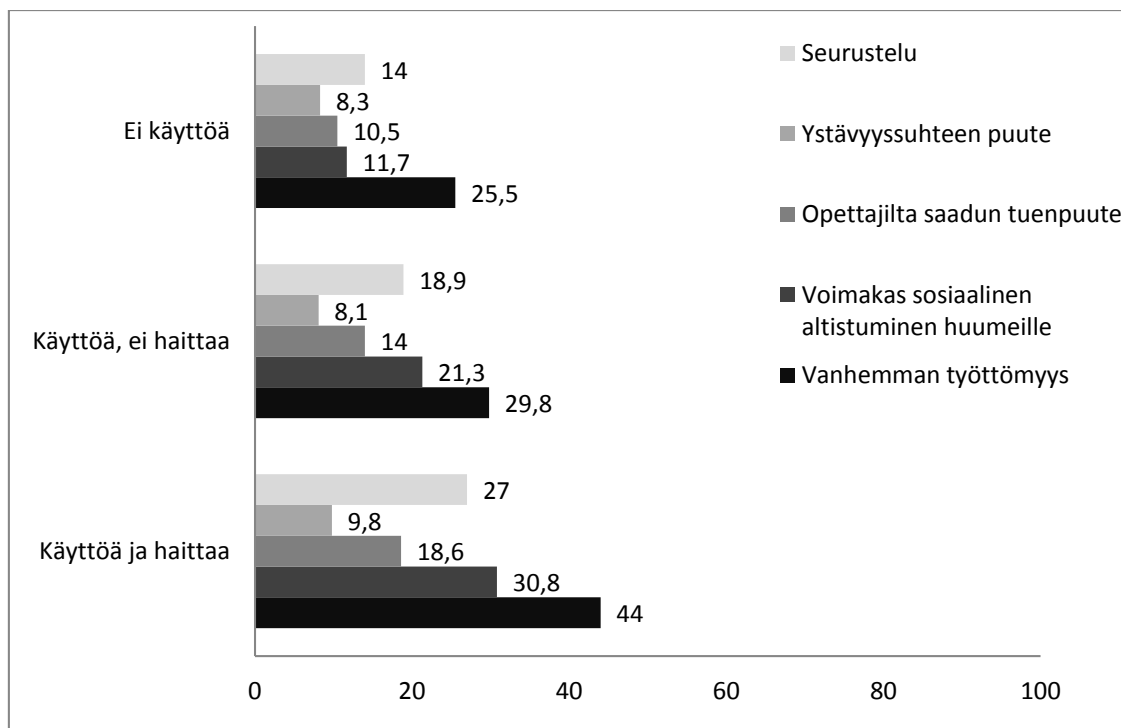
Seikkoja, joiden oletetaan ilmentävän puutteellista vanhemmuutta, toi tutkimusjoukon nuorista esiin 4 %. Ei haittoja läheisen liiallista alkoholin käytöstä kokeneiden keskuudessa vanhemmuuden puutteita ilmaisi 5 % nuorista ja liiallisesta alkoholin käytöstä haittaa kokeneista 8 %. Niistä nuorista, joiden lähipiirissä ei käytetty liikaa alkoholia, 3 % toi esiin seikkoja, joiden voidaan tulkita ilmentävän puutteellista vanhemmuutta. Vanhemmuuden puutteiden kokemisessa hiukan suurempi merkitys näyttää olevan sillä, kokeeko nuori alkoholin käytöstä olevan haittaa kuin sillä, käytetäänkö alkoholia nuoren lähipiirissä ylipäänsä liikaa. Ero on kuitenkin hyvin pieni.

Keskusteluvaikeuksia vanhempien kanssa ilmeni 17 %:lla tutkimusjoukon nuorista. Tämmänkin tekijän kohdalla vastaajaryhmiä erottava tekijä oli nimenomaan alkoholin käytöstä johtuva haitan kokemus. Haittoja läheisen alkoholin liikakäytöstä kokeneista nuorista 26 % ja niistä, joiden läheisistä kukaan ei käytä liikaa alkoholia, 14 % toi esiin keskusteluvaikeuksia vanhempien kanssa. Nuorista, jotka eivät tuoneet esiin haittoja läheisen alkoholin liikakäytöstä, keskusteluvaikeuksia vanhempien kanssa ilmeni 19 %:lla. Suojaaviksi vanhemmuuden ominaisuuksiksi on todettu vanhemman ja nuoren välinen avoin ja lämmin keskusteluyhteys ja vanhempien kiinnostus nuoren asioihin (esim. Pirskanen 2007, 23).

Perheeseen liittyvien mahdollisten riskitekijöiden esiintyminen oli yleisintä haittaa läheisen liiallisesta alkoholin käytöstä kokevien nuorten keskuudessa. Ongelmien kokeminen yleistyi kaikkien tarkasteltujen tekijöiden kohdalla selkeimmin siinä ryhmässä, joka koki liiallisen alkoholin käytön lähipiirissä aiheuttaneen haittaa omaan elämäänsä. Perheeseen liittyvien mahdollisten riskitekijöiden ilmeneminen on vahvemmin yhteydessä haitan kokemiseen kuin liialliseen alkoholin käyttöön lähipiirissä, vaikka silläkin on selkeästi merkitystä.

7.3 Sosiaaliin olosuhteisiin liittyvät riskit

Kuviossa 4 on esitetty nuoren sosiaaliin olosuhteisiin liittyvien riskitekijöiden esiintyminen prosentteina nuoren lähipiirin alkoholin käytön ja siitä aiheutuvan haitan mukaisesti jaetuissa ryhmissä.

Kuvio 4. Sosiaaliin olosuhteisiin liittyvät riskitekijät (%) nuoren lähipiirin alkoholin käytön ja siitä aiheutuvan haitan mukaisissa ryhmissä.

Kouluterveyskysely 2013, 8. ja 9. luokkalaiset, N = 99 478

Seurustelusuhteessa tutkimusjoukon nuorista oli 17 %. Seurustelusuhteet olivat selvästi yleisempiä haittoja läheisen alkoholin liikkäytöstä kokeneiden nuorten keskuudessa. Heistä 27 % ilmoitti olevansa seurustelusuhteessa. Nuorista, jotka eivät kokeneet haittaa läheisen liiallisesta alkoholin käytöstä, seurustelusuhteessa oli 19 %. Nuorista, joiden lähipiirissä ei ollut alkoholin liikkäytöstä, 14 % seurusteli. Seurustelusuhde on lähtökohdaisesti nuoren kannalta usein toivottu ja positiivinen asia, mutta siihen voi liittyä myös negatiivisia puolia. Parisuhde voidaan aloittaa vääristä syistä (Itäpuisto 2008, 123) ja etenkin tyttöjen pärjäämiseen voi vaikuttaa negatiivisesti seurustelukumppani, jolla on itsellään ongelmia (Rönkä 1999, 11). Seurustelun aloittaminen voi olla yhteydessä myös

nuorten runsaaseen alkoholin käyttöön (Lintonen ym. 2000). Se voi vaikuttaa elämään myös koulunkäynnin alueella (Huhtala ja Lilja 2008, 46).

Syitä seurustelusuhteessa olemisen yleisyyteen nimenomaan läheisen alkoholin liikakäytöstä haittaa kokeneiden nuorten ryhmässä voidaan pohtia. Aiheuttaako lähipiirin haitallinen alkoholin käyttö sen, että nuori etsii seurustelusuhteesta turvaa ja läheisyyttä? Tarkoittaako osa nuorista liikaa ja haitallisesti alkoholia käyttävällä läheisellä omaa seurustelukumppaniaan? Mikäli näin on, nostaa tämä seurustelevien osuutta niiden joukossa, jotka kokevat läheisen alkoholin käytön aiheuttavan haittaa omaan elämäänsä.

Ystävyysuhteen puuttumisen suhteen ryhmät eivät juurikaan eroa toisistaan. Tutkimusjoukon nuorista 9 % toi esiin, ettei heillä ole yhtään läheistä ystävää. Sekä niistä nuorista, joiden lähipiissä ei ollut alkoholin liikakäyttöä, että nuorista, jotka eivät kokeneet haittaa läheisen liiallisesta alkoholin käytöstä, 8 %:lla ei ollut läheistä ystävää. Haittoja läheisen liiallisesta alkoholin käytöstä kokeneista nuorista 10 % oli ilman läheistä ystävää. Riikka Sutisen (2010) selvityksessä ystävyysuhteen puuttuminen nousi yhdeksi tärkeimmistä riskitekijöistä nuoren hyvinvoinnille, mikäli hyvinvointia tarkastellaan nuorten määrittämien tekijöiden näkökulmasta. Ystävyysuhteet olivat tulosten mukaan merkittävässä roolissa nuorten vapaa-ajan aktiviteetteja ohjaavana tekijänä (mt., 28).

Opettajilta saadun tuen koki puutteelliseksi 13 % tutkimusjoukon nuorista. Opettajilta saadun tuen puutteelliseksi kokeminen oli huomattavasti yleisempää niiden nuorten keskuudessa, joiden lähipiirissä käytettiin alkoholia liikaa ja nuoren elämää haittaavasti, kuin niillä nuorilla, joiden lähipiirissä ei käytetty liikaa alkoholia. Edellisistä 19 % ja jälkimmäisistä 11 % arvioi opettajilta saamansa tuen puutteelliseksi. Niistä nuorista, joiden lähipiirissä käytettiin liikaa alkoholia mutta siten, ettei siitä ollut nuorelle haittaa, opettajilta saadun tuen puutetta koki 14 %. Sekä sillä, että nuoren lähipiirissä käytetään liikaa alkoholia, että sen haittaisuudella on nuorelle opettajalta saadun tuen puutteen kokemisen kannalta merkitystä.

Voidaan pohtia, että mikäli nuoren lähipiirissä käytetään liikaa alkoholia, voi alkoholiin liittyvät ongelmat viedä vanhemman voimavaroja siinä määrin, ettei nuoren koulunkäynnin tukemiselle ole resursseja. Tuen puute kotona lisää nuoren tuen tarvetta koulun suuntaan, kun sen pitäisi paikata myös kotoa saadun tuen puutetta (Huhtala ja Lilja 2008, 40.) Nuoren voi olla myös vaikea ottaa tukea vastaan, jos hänellä ei ole kokemusta riittävän

tuen saamisesta kotoa, mikä voi lisätä tuen puutteen kokemista entisestään. Kokemus tuen puutteesta voi ilmentää nuoren heikkoa kykyä ottaa vastaan tukea. Tämä kyky taas on nuoren tulevaisuuden kannalta merkityksellinen (kts. Stein 2006, 429–431) varsinkin, jos kotoa saatu tuki on myös puutteellista (Huhtala ja Lilja 2008, 40).

Voimakas sosiaalinen altistuminen huumeille kuvaa välillisesti nuoren huumeisiin liittyviä omakohtaisia kokemuksia. Tutkimusjoukon nuorista 16 % oli sosiaalisesti voimakkaasti altistunut huumeille. Haittoja läheisen liiallisesta alkoholin käytöstä kokeneista nuorista 31 % oli altistunut voimakkaasti huumeille. Vastaava osuus oli 21 % niiden nuorten keskuudessa, jotka eivät kokeneet haittoja läheisen liiallisesta alkoholin käytöstä, ja 12 % niiden nuorten kohdalla, joiden lähipiirissä ei ollut alkoholin liikakäyttöä.

Voimakas sosiaalinen altistuminen huumeille oli huomattavasti yleisempää niiden nuorten keskuudessa, joiden lähipiirissä käytettiin liikaa alkoholia ilman nuorelle aiheutuneita haittoja, kuin niillä nuorilla, joiden lähipiirissä ei käytetty nuoren mielestä liikaa alkoholia. Kun verrataan niitä, joiden läheinen käytti nuoren kannalta haitallisesti alkoholia, niihin, joiden lähipiirissä ei käytetty liikaa alkoholia, korostui voimakas sosiaalinen altistuminen huumeille vielä entisestään.

Sekä sillä, että nuoren lähipiirissä käytetään liikaa alkoholia, että sen haitallisuudella on merkitystä nuoren sosiaaliselle altistumiselle huumeille. Tähän voidaan etsiä selitystä esimerkiksi asuinalueisiin liittyvillä eroilla, tai pohtia, korostuuko tämän tekijän kohdalla niiden nuorten osuus, jotka tarkoittavat liikaa alkoholia käyttävällä läheisellä esimerkiksi ystävää, seurustelukumppania tai omaa sisarusta. Näin saattaa olla, mikäli oletetaan, että huumeita käyttävät henkilöt käyttävät usein myös runsaasti alkoholia. Tutkimuksissa on todettu, että yhden päihteen käyttö lisää alttiutta käyttää myös muita pähteitä (esim. Bachman ym. 1997). Sosiaalinen altistuminen huumeille on vähentynyt nuorten keskuudessa vuoden 2001 jälkeen. Tytöt tuntevat huumeiden käyttäjiä enemmän kuin pojat. Vuonna 2005 vajaa puolet 16–18-vuotiaista tunsi vähintään yhden huumaavia aineita käyttäneen henkilön. (Rimpelä ym. 2005.)

Vanhemman työttömyyden suhteen ne nuoret, joiden läheinen käytti liikaa mutta ei haitallisesti alkoholia, eivät kovin suuresti eronneet niistä, joiden lähipiirissä ei käytetty liikaa alkoholia. Vähiten työttömyyttä oli niiden nuorten vanhemmilla, joiden lähipiirissä ei käytetty liikaa alkoholia. Jompikumpi vanhemmista oli ollut työttömänä viimeisen

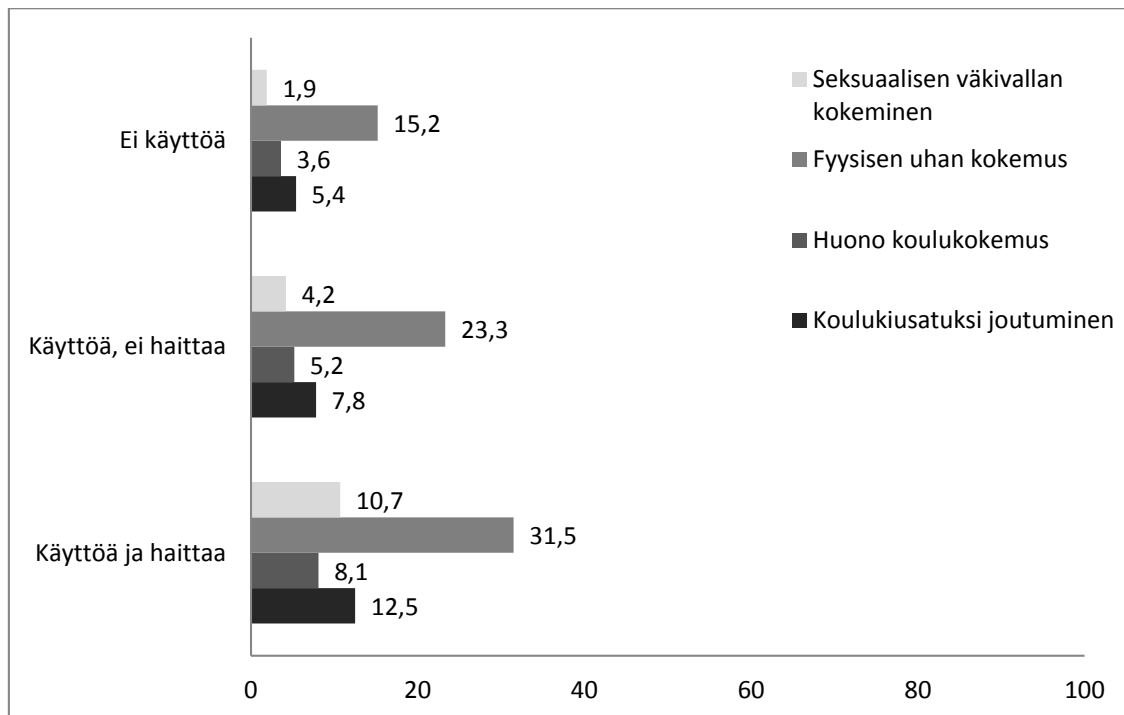
vuoden aikana 26 %:lla näistä nuorista. Työttömyyttä oli selvästi eniten, jopa 44 %:lla niiden nuorten vanhemmista, joiden lähipiirissä käytettiin liikaa ja nuoren kannalta haitallisesti alkoholia. Ei haittoja läheisen liiallisesta alkoholin käytöstä kokeneiden nuorten vanhemmista 30 % oli ollut työttömänä viimeisen vuoden aikana. Koko tutkimusjoukossa vanhemman työttömyyttä toi esiin 29 % nuorista.

Vanhempien työttömyydellä on todettu olevan heijastusvaikutuksia nuoren arkeen esimerkiksi siten, että perheen elämässä ei ole säännönmukaista jakoa työpäivän ja vapaa-ajan välillä, jolloin nuori ei saa kotoa mallia työn ja vapaa-ajan rytmiin (Huhtala ja Lilja 2008, 47). Kaikki nuoret eivät vastatessaan kuitenkaan välttämättä edes muista, jos vanhemmalla on kuluneen vuoden aikana ollut lyhyitä aikoja työttömyyttä, mikäli vanhempi on vastausajankohtana töissä. On mahdollista, että nuorten vastuksissa korostuu sellainen työttömyys, joka on ollut pitkäaikaista tai ajankohtaista vastaushetkellä.

Sosiaalisiin olosuhteisiin liittyviä mahdollisia pärjäämättömyyden riskitekijöitä esiintyi eniten niiden nuorten keskuudessa, jotka kokivat haittaa läheisen alkoholin käytöstä. Ystävyysuhteen puutetta lukuun ottamatta kaikkien sosiaalisiin olosuhteisiin liittyvien mahdollisten riskitekijöiden esiintyminen oli harvinaisinta siinä ryhmässä, joissa ei koettu lähipiirissä liiallista alkoholin käyttöä. Ystävyysuhteen puute koski kaikista vähiten niitä nuoria, joiden läheinen käytti liikaa muttei nuoren kannalta haitallisesti alkoholia. Ero muihin vastaajaryhmiin verrattuna oli kuitenkin äärimmäisen pieni.

7.4 Elämänolosuhteiden kokemukselliset riskit

Kuviossa 5 on esitetty nuoren elämänolosuhteiden kokemuksiin liittyvien riskitekijöiden esiintyminen prosentteina nuoren lähipiirin alkoholin käytön ja siitä aiheutuvan haitan mukaisissa ryhmissä.

Kuvio 5. Elämän olosuhteiden kokemuksellisiin tekijöihin liittyvät mahdolliset riskitekijät (%) nuoren lähipiirin alkoholin käytön ja siitä aiheutuvan haitan mukaisissa ryhmissä.

Kouluterveyskysely 2013, 8. ja 9. luokkalaiset, N = 99 478

Seksuaalista väkivaltaa oli kokenut 4 % koko tutkimusjoukosta. Niistä nuorista, jotka ilmoittivat, ettei kukaan heille läheinen henkilö käytä liikaa alkoholia, 2 % oli kokenut seksuaalista väkivaltaa. Haittaa läheisen liiallisesta alkoholin käytöstä kokeneista nuorista seksuaalista väkivaltaa oli kokenut 11 %. Nuorista, jotka eivät kokeneet haittaa läheisen liiallisesta alkoholin käytöstä, seksuaalista väkivaltaa oli kokenut 4 %.

Seksuaalisen väkivallan osalta pyrimme tavoittamaan varsin äärimmäistä ilmiötä rajamalla tarkastelun toteutuneeseen, fyysiseen vastentahtoiseen seksuaaliseen kanssakäymi-

seen. Tulos on äärimmäisen puhutteleva ja jopa järkyttävä. Vaikka nuori ei olisikaan kokenut haittaa läheisen liiallisesta alkoholin käytöstä, niin näiden nuorten ryhmässäkin seksuaalisen väkivallan kokeminen oli yleisempää kuin niillä, joiden lähipiirissä ei käytetty nuoren näkökulmasta liikaa alkoholia. Haittaa kokeneiden ryhmä erottui kahdesta muusta ryhmästä selvästi siten, että seksuaalisen väkivallan kokemus oli tässä ryhmässä yleisintä. Tulos tukee Itäpuiston (2008, 55) havaintoa, jonka mukaan vanhempien vaikeudet lisäävät lapsen riskiä joutua hyväksikäytetyksi.

Fyysisen uhan kokeminen oli yleisempää niiden nuorten keskuudessa, jotka kokivat haittaa läheisen alkoholin liikkäytöstä, kuin niiden, joiden lähipiirissä ei käytetty liikaa alkoholia. Koko tutkimusjoukosta 19 % oli kokenut fyysistä uhkaa viimeisen vuoden aikana. Haittoja läheisen alkoholin käytöstä kokeneista nuorista 32 % oli kokenut fyysistä uhkaa, ja nuorista, joiden läheisillä ei ollut alkoholin liikkäyttöä, osuus oli 15 %. Niistä nuorista, joiden lähipiirissä käytettiin liikaa alkoholia mutta ilman että nuori koki siitä aiheutuneen haittaa, 23 % oli kohdannut itseensä kohdistunutta fyysistä uhkaa. Fyysisen uhan kokemuksen kannalta sekä sillä että lähipiirissä käytetään liikaa alkoholia että sen haitallisuudella on nuoreen kohdistuneen fyysisen uhan kannalta merkitystä.

Tutkimamme aineistosta ei käy ilmi, missä nuori on joutunut fyysisen uhan kohteeksi. Marja Holmila ym. (2008) toteavat, että altistuminen väkivallalle omassa lähiympäristössä on yhteydessä nuorten psyykkisiin häiriöihin. Lapsen kannalta haitallisin on tilanne, jossa lapsi joutuu kokemaan sekä fyysisen väkivallan kohteeksi joutumisen että vanhempien alkoholiongelman (mt., 421–422). Lasinen lapsuus -tutkimuksessa 11 % kaikista vastaajista ilmoitti vanhempien juomisen aiheuttaneen sen, että he olivat lapsena joutuneet väkivallan kohteeksi (Roine ja Ilva 2010, 34–36).

Huono koulukokemus eli hyvin negatiivisia koulukokemuksia oli 5 %:lla tutkimusjoukon nuorista. Haittoja läheisen alkoholin liikkäytöstä kokeneiden nuorten keskuudessa huono koulukokemus oli 8 %:lla nuorista. Osuus oli 4 % niiden nuorten keskuudessa, joiden lähipiirissä ei ollut alkoholin liikkäyttöä. Niistä nuorista, joiden lähipiirissä käytettiin liikaa alkoholia mutta ilman, että siitä oli nuorelle haittaa, huonoja koulukokemuksia oli 5 %:lla.

Nuorten tulevaisuuden kannalta olennaista on saada koulussa onnistumisen kokemuksia ja kokea koulutyö mielekkääksi (Salmela-Aro 2008, 233). Hyvällä koulukokemuksella

on etenkin tyttöjen kohdalla todettu olevan pärjäämistä edistävä suojaava vaikutus (Rutter ym. 1990, 152). Voidaan olettaa, että onnistumiset koulussa voivat kompensoida nuorelle läheisen alkoholin käytön aiheuttamia haittoja. Huonojen koulukokemusten kannalta sekä sillä että lähipiirissä käytetään liikaa alkoholia, että sen haitallisuudella nuoren kannalta on selvästi merkitystä sille, miten monet kokevat koulun. Käytännössä nuoret saavat helpommin huonoja koulukokemuksia, jos lähipiirissä on liiallisista alkoholin käyttöä. Valitettavasti koulu ei ainakaan oletusarvoisesti pysty toimimaan kaikkien kohdalla suojaavana tekijänä.

Säännöllinen koulukiusatuksi joutuminen oli yleisempää haittaa läheisen liiallisesta alkoholin käytöstä kokeneiden nuorten keskuudessa kuin niillä nuorilla, joiden lähipiirissä ei ollut alkoholin liiakäyttöä. Koko tutkimusjoukosta säännöllistä koulukiusatuksi joutumista oli kokenut 7 %. Haittaa läheisen liiallisesta alkoholin käytöstä kokeneista nuorista 13 % oli ollut vähintään joka viikko koulukiusattuina. Nuorista, joiden lähipiirissä ei ollut alkoholin liiakäyttöä, viikoittaisen koulukiusaamisen kohteeksi oli joutunut 5 %. Ei haittoja läheisen liiallisesta alkoholin käytöstä kokeneiden nuorten keskuudessa viikoittaisen kiusatuksi tulemisen kokemuksia oli 8 %:lla nuorista.

Emilia Pakkanen (2010) on analysoinut päihteiden käytöstä haittoja ja huolta kokeneiden 11–18-vuotiaiden lasten ja nuorten kirjoituksia Varjomaailma-verkkopalvelussa. Vaikka kiusaamiskuvaukset olivat yleisiä, kirjoituksissa ei kuitenkaan aina kerrottu vanhempien päihteiden käytöstä. Tämän perusteella Pakkanen (mt., 72–73) päätyi siihen, että on mahdotonta tietää, kokevatko haitallisesti päihteitä käyttävien vanhempien lapset esimerkiksi muita lapsia enemmän tai vakavammin koulukiusaamista. Kouluterveysaineiston valossa näyttää siltä, että näin on. Ei voida kuitenkaan suoraan päätellä, että koulukiusattujen suurempi osuus johtuisi juuri läheisen liiallisesta tai nuoren kannalta haitallisesta alkoholin käytöstä.

Koulukiusatuksi tulemisen kohdalla merkityksellistä näyttää olevan nimenomaan haitan kokemus. Niistä nuorista, joiden lähipiirissä käytettiin liikaa alkoholia ilman nuorelle aiheuttavia haittoja, useampi koki säännöllistä kiusaamista kuin ne, joiden lähipiirissä ei käytetty liikaa alkoholia. Ero vastaajaryhmien välillä ei kuitenkaan ole kovin suuri.

Kaikkien tarkasteltujen elämäolosuhteisiin liittyvien ongelmien kokeminen oli yleisintä niiden nuorten keskuudessa, jotka kokivat haittaa läheisen alkoholin käytöstä, ja harvinaisinta siinä ryhmässä, jossa ei koettu lähipiirissä liiallista alkoholin käyttöä. Kaikkien tekijöiden kohdalla erot vastaajaryhmien välillä eivät olleet suuria. Kuitenkin negatiivisten tekijöiden ilmeneminen näyttäisi olevan yhteydessä vahvemmin haitan kokemiseen kuin pelkkään liialliseen alkoholin käyttöön lähipiirissä, vaikka silläkin oli selkeästi merkitystä.

Yhteys haitan kokemiseen tuli selkeimmin esiin nuorten seksuaalisen väkivallan kohteeksi joutumista mittaavan tekijän kohdalla. Hyvin pieni osa vastaajista oli joutunut kemaan seksuaalista väkivaltaa, mutta sen kokeminen oli monin kerroin yleisempää niiden nuorten kohdalla, joiden lähipiirissä oli haitallista alkoholin käyttöä. Minkään muun tekijän kohdalla ero ei ollut yhtä suuri.

8 Läheisen alkoholin käytöstä haittaa kokevat nuoret

8.1 Pärjäämättömyyden riskikartoitus logistisella regressioanalyysillä

Tutkimamme toisena tavoitteena oli selvittää, mitkä tekijät lisäävät nuoren pärjäämättömyyden riskiä tilanteessa, jossa nuori kokee läheisen alkoholin käytöstä haittoja omassa elämässään. Tutkimusjoukossa läheisen henkilön alkoholin käytöstä omaan elämäänsä haittoja kokevia nuoria oli yhteensä 12 302, eli 12 % vastaajista. Tutkimusmenetelmänä käytimme logistista regressioanalyysia, jossa selitettävänä muuttujana on pärjäämättömyys. Aineissamme nuori joko kuuluu pärjäämättömien ryhmään tai ei.

Selittävinä muuttujina ovat pärjäämättömyyden mahdolliset riskitekijät. Riskitekijät liittyvät nuoreen itseensä, hänen perheeseen, sosiaalisiin olosuhteisiin tai elämänolosuhteiden kokemuksellisiin tekijöihin. Logistisessa regressiomallissa on mahdollista tarkastella kaikkien selittävien tekijöiden vaikutusta samanaikaisesti. Taulukossa 4 on esitetty ”Käyttöä ja haittaa” ryhmään kuuluvien nuorten pärjäämättömyyttä ennustavien tekijöiden riskiluvut (OR) ja 95 % luottamusvälit (95 % LV). Samassa taulukossa on tuotu esiin myös tekijät, jotka eivät mallin mukaan ole tilastollisesti merkitseviä (p -arvo > 0.05). Ei-merkitsevät tekijät on merkattu taulukkoon merkillä #.

Riskilukua verrataan lukuun 1. Mikäli riskiluku on pienempi kuin 1, tarkoittaa se pienentynyttä riskiä, ja luvun ollessa suurempi kuin 1 kuvaa se kohonnutta riskiä. 95 %:n luottamusväli kuvaa riskiluvun tilastollisia ala- ja ylärajoja. Mitä kapeampi luottamusväli on, sitä vähemmän satunnaisvaihtelua kyseisen tekijän kohdalla on. Luottamusvälin avulla voidaan myös päätellä tekijän vaikutusta pärjäämättömyyteen. Mikäli luottamusväli sisältää arvon 1, voidaan tekijän vaikutus pärjäämättömyyden kannalta kyseenalaistaa. Esi-merkiksi taulukossa 4 esitetty seurustelusuhde on tämänkaltainen mahdollinen riskitekijä.

Taulukko 4. Nuoren pärjäämättömyyttä ennustavat tekijät logistisen regressioanalyysin mukaan läheisen alkoholin käytön aiheuttaessa haittaa nuoren elämään.

Kouluterveyskysely 2013, 8. ja 9. luokkalaiset, N = 99 478

	Tekijä	OR	95 % LV
Nuoreen liittyvät tekijät	Koulu-uupumus ▪ Ei	2,898 1	2,482–3,383
	Pelkoa sosiaalisissa tilanteissa ▪ Ei	1,814 1	1,556–2,115
	Myönteinen asenne päihteisiin ▪ Ei	1,768 1	1,520–2,057
	Vaikeudet opiskelussa ▪ Ei	1,892 1	1,599–2,238
Perheeseen liittyvät tekijät	Asuu muussa kuin ydinperheessä ▪ Ei	#	-
	Opiskeluun liittyvän avun puute kotoa ▪ Ei	#	-
	Puutteita vanhemmuudessa ▪ Ei	1,446 1	1,173–1,782
	Keskusteluvaikkeitä vanhempien kanssa ▪ Ei	1,746 1	1,498–2,035
Sosiaaliin olosuhteisiin liittyvät tekijät	Seurustelusuhde *(sig, 0.059) ▪ Ei	1,161 1	0,994–1,355
	Ystävyssuhteen puute ▪ Ei	#	-
	Opettajilta saadun tuen puute ▪ Ei	#	-
	Voimakas sosiaalinen altistuminen huumeille ▪ Ei	2,665 1	2,273–3,123
	Vanhemman työttömyys ▪ Ei	1,354 1	1,170–1,567
Olosuhteisiin liittyvät kokemukselliset tekijät	Seksuaalisen väkivallan kokemus ▪ Ei	2,066 1	1,723–2,476
	Fyysisen uhan kokemus ▪ Ei	1,738 1	1,486–2,032
	Huono koulukokemus ▪ Ei	1,368 1	1,113–1,682
	Säännöllinen koulukiusatuksi joutuminen ▪ Ei	1,328 1	1,099–1,605

Nuoreen liittyvistä pärjäämättömyyden riskitekijöistä kaikki: vaikeudet opiskelussa, koulu-uupumus, myönteinen asenne päihteisiin ja sosiaalisissa tilanteissa ilmenevä pelko, saivat mallissa vahvistusta sille, että ne lisäävät nuoren pärjäämättömyyden riskiä haittoja läheisen alkoholin liikakäytöstä kokevien nuorten ryhmässä.

Koulu-uupumus on mallin mukaan voimakkain nuoreen liittyvä pärjäämättömyyden riskiä lisäävä tekijä. Haittaa läheisen liiallisesta alkoholin käytöstä kokevilla nuorilla, joilla ilmenee koulu-uupumusta, on lähes kolminkertainen pärjäämättömyyden riski

(OR=2,898) verrattuna niihin nuoriin, joilla ei ole koulu-uupumusta. Stressitutkimus on elämänhallintaa ja selviytymistä koskevan ajattelun perusta. Koulu-uupumus ilmentää kouluun liittyvää stressiä nuoren kokiessa epäsuhtaa häneen kohdistuvien vaatimusten ja hänellä käytössä olevien resurssien välillä. (Kts. Aromaa 1996, 14; Järvikoski 1996, 37.)

Vaikeudet opiskelussa lisäävät mallin mukaan nuoren pärjäämättömyyden riskiä nuoreen itseensä liittyvistä tekijöistä toiseksi eniten, lähes kaksinkertaiseksi (OR=1,892). Myös nuorilla, joilla on pelkoa sosiaalisissa tilanteissa, on selkeästi korkeampi riski kuulua pärjäämättömien ryhmään (OR=1,814) kuten myös nuorilla, joilla on myönteinen asenne päihteisiin (OR=1,768).

Perheeseen liittyvistä pärjäämättömyyden riskitekijöistä vain keskusteluvaikeudet vanhempien kanssa ja vanhemmuuden puutteet saivat mallissa vahvistusta sille, että ne lisäävät nuoren pärjäämättömyyden riskiä haittoja läheisen alkoholin liikakäytöstä kokevien nuorten ryhmässä. Sen sijaan asuminen muussa kuin ydinperheessä ei mallin mukaan ole tilastollisesti merkitsevä pärjäämättömyyden selittäjä. Näin ollen voitane edelleen todeta kuten Anja Taanila (1999, 27) ja Michael Rutter (1983, 12–13), että perhesysteemin toimivuus tai toimimattomuus näyttää vaikuttavan enemmän nuoren pärjäämiseen kuin perherakenne. Myöskään opiskeluun liittyvä avun puute kotoa ei ole mallin mukaan nuoren pärjäämättömyyttä selittävä tekijä.

Voimakkaimmin perheeseen liittyvistä tekijöistä pärjäämättömyyden riskiä lisäävät keskusteluvaikeudet vanhempien kanssa (OR=1,746). Havainto tukee Itäpuiston (2008, 65–67) tulkintaa, jonka mukaan vanhemman ja lapsen välinen toimiva keskusteluyhteys voidaan nähdä lasta suojelevan perhetyypin tai vanhemmuuden piirteenä. Nuorilla, joiden kohdalla on vanhemmuuden puutteita, on korkeampi riski kuulua pärjäämättömien ryhmään (OR=1,446) kuin niillä, joiden kohdalla vanhemmuudessa ei ole puutteita.

Sosiaalisiin olosuhteisiin liittyvistä pärjäämättömyyden riskitekijöistä vain voimakas sosiaalinen altistuminen huumeille ja vanhempien työttömyys saivat mallissa vahvistusta sille, että ne lisäävät nuoren pärjäämättömyyden riskiä haittoja läheisen alkoholin liikakäytöstä kokevien nuorten ryhmässä.

Voimakkaimmin sosiaalisiin olosuhteisiin liittyvistä tekijöistä mallin mukaan pärjäämättömyyden riskiä lisää nuoren voimakas sosiaalinen altistuminen huumeille (OR=2,665).

Nuorilla, jotka ovat voimakkaasti sosiaalisesti altistuneet huumeille, on liki 2,7-kertainen pärjäämättömyyden riski verrattuna niihin nuoriin, jotka eivät ole voimakkaasti sosiaalisesti huumeille altistuneita.

Myös nuorilla, joiden jompikumpi vanhemmista on ollut viimeisen 12 kuukauden aikana työttömänä, on jonkin verran korkeampi riski kuulua pärjäämättömien ryhmään (OR=1,354) kuin muilla nuorilla. Ystävyysuhteen puute ja opettajilta saadun tuen puute eivät mallin mukaan ole tilastollisesti merkitseviä pärjäämättömyyden selittäjiä.

Seurustelusuhteen tilastollinen merkitsevyys on mallissa 0,059. Kuten tutkielman teoriakirjallisuudessa (esim. Rönkä 1999; Huhtala ja Lilja 2008) on tuotu esille, seurustelu on hyvin ristiriitainen tekijä nuoren pärjäämättömyyden näkökulmasta. Se voi näyttäytyä suojaavana tekijänä tai lisätä pärjäämättömyyden riskiä tilanteesta riippuen. Otimme seurustelun mukaan tarkasteluun, vaikka tiukan merkitsevyysrajaa koskevan tulkinnan mukaan seurustelusuhdetta ei voida pitää tilastollisesti merkitseväenä. Seurustelusuhde saa mallissa OR-arvoksi 1,161 eli seurustelusuhteessa olevilla nuorilla pärjäämättömyyden riski on hieman suurempi kuin nuorilla, jotka eivät seurustele.

Elämänolosuhteisiin liittyvistä kokemuksellisista pärjäämättömyyden riskitekijöistä kaikki saivat mallissa vahvistusta sille, että ne lisäävät nuoren pärjäämättömyyden riskiä haittoja läheisen alkoholin liikakäytöstä kokevien nuorten ryhmässä.

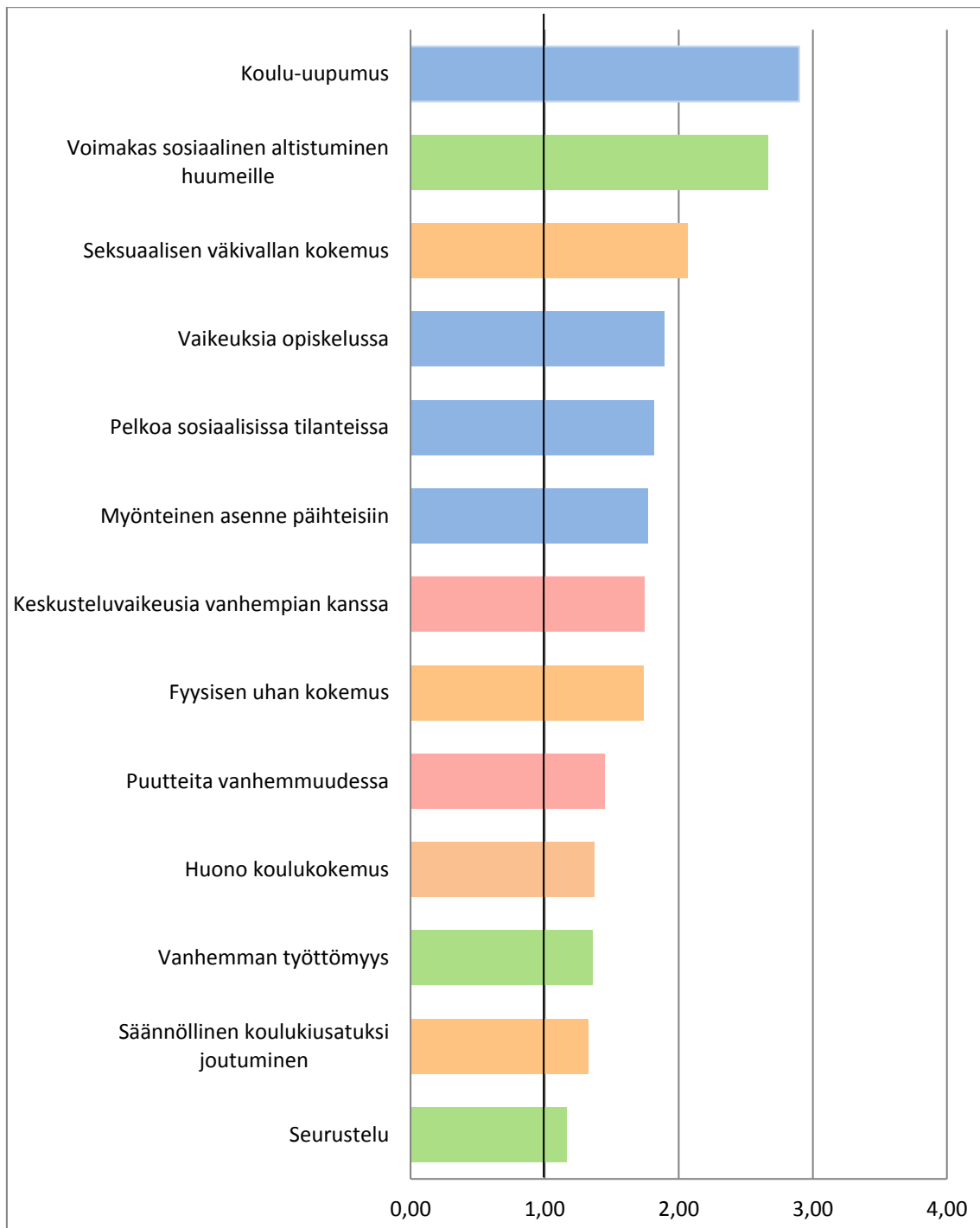
Mallin mukaan elämänolosuhteiden kokemuksellisista tekijöistä voimakkaimmin pärjäämättömyyden riskiä lisää seksuaalisen väkivallan kokemus. Sitä kokeneilla nuorilla on kaksinkertainen (OR=2,006) pärjäämättömyyden riski niihin nuoriin verrattuna, joilla kyseistä kokemusta ei ole. Seksuaalisen hyväksikäytön kokemuksen on todettu olevan merkityksellinen myös myöhemmän pärjäämättömyyden näkökulmasta. Esimerkiksi Sariola (2006) toteaa tutkimuksessaan, että suonensisäisiä huumeita käyttävien naisten historiasta löytyi merkittävän usein seksuaalisen hyväksikäytön kokemus.

Fyysisen uhan kokemus lisää mallin mukaan elämänolosuhteisiin liittyvistä kokemuksellisista tekijöistä toiseksi eniten nuoren pärjäämättömyyden riskiä (OR=1,738). Myös nuorilla, joilla on säännöllisiä kiusatuksi joutumisen kokemuksia (OR=1,328) tai huonoja koulukokemuksia (OR=1,368), on jonkin verran korkeampi riski kuulua pärjäämättömien ryhmään kuin nuorilla, joilla vastaavia kokemuksia ei ole.

8.2 Pärjäämättömyyteen altistavat tekijät

Vertasimme tarkastelemiamme riskitekijöitä toisiinsa siinä suhteessa, miten voimakkaasti ne logistisen regressiomallin mukaan vaikuttavat nuorten pärjäämättömyyteen läheisen liiallista ja haitallista alkoholin käyttöä kokevien nuorten ryhmässä. Halusimme nähdä, mitkä yksittäiset tekijät mallin mukaan näyttivät vaikuttavan voimakkaimmin nuorten pärjäämättömyyteen. Lisäksi halusimme tarkastella painottuvatko, jotkin tietyn tyyppiset riskitekijät pärjäämättömyyden selittäjinä.

Kuviossa 6 on kuvattu nuoren pärjäämättömyyden riskitekijät OR-luvun suuruuden mukaisessa järjestyksessä. Riskitekijät on merkitty värein samalla tavoin kuin aiemmin taulukossa 4. Kuvioon on merkitty eri väreillä luokiteltujen tekijöiden riskilukua (OR) kuvaavat palkit. Nuoreen itseensä liittyvät tekijät on merkitty sinisellä, perheeseen liittyvät tekijät punaisella, sosiaaliin olosuhteisiin liittyviä tekijät vihreällä ja elämänolosuhteiden kokemuksiin liittyvät tekijät oranssilla.

Kuvio 6. Pärjäämättömyyden riskitekijät läheisen liiallisen alkoholin käytön aiheuttamassa haitta nuoren elämään.

Kouluterveyskysely 2013, 8. ja 9. luokkalaiset, N = 99 478

Nuorten pärjäämättömyyttä selittävinä tekijöinä painottuivat läheisen haitallista alkoholin liikkakäyttöä kokeneiden nuorten ryhmässä kuviossa sinisellä merkityt nuoreen itseensä liittyvät tekijät. Koulu-uupumus on mallin mukaan voimakkain nuorta pärjäämättömyydelle altistava tekijä. Läheisen alkoholin käytöstä haittaa kokevien nuorten ryhmässä syyt koulu-uupumuksen takana voivat olla moninaiset. Nuoren huoli läheisen liiallisesta ja

hänen elämäänsä haittaa aiheuttavasta alkoholin käytöstä voi viedä siinä määrin nuoren voimavaroja, että nuori kokee uupuvansa koulutyössä.

Läheisen alkoholin käytön varjossa kasvavien nuorten auttamiseen tähtäävän työn näkökulmasta on mielenkiintoista, että kuvioon punaisella merkityt perheeseen liittyvät riskitekijät näyttävät merkitsevän nuoren pärjäämisen kannalta vähemmän kuin muut tekijät. Perheeseen liittyvien tekijöiden muita vähäisempi merkitys on varmasti myös osittain luonnollinen seuraus siitä, että vastaajat ovat jo siinä iässä, että perheen merkitys ongelmien ratkaisemisessa alkaa väistämättä vähentyä ja nuori kasvaa pikkuhiljaa kohti itsenäisyyttä. Kuitenkin on myös mahdollista, että nuori voi joutua hakemaan pärjäämiseen tarvittavat keinot ja tuen ikätovereitaan suuremmassa määrin muualta kuin omasta perheestä. Näin voisi ajatella tapahtuvan erityisesti niissä tilanteissa, joissa läheisen alkoholin käyttö aiheuttaa haittoja kyselyyn vastanneen nuoren lisäksi muille perheenjäsenille.

On kuitenkin muistettava kodin vaikutus nuorten tilanteiden taustalla. Tutkimusten mukaan kaikkien nuoreen itsensä liittyvien triskiekijöiden ilmenemiseen aikuisena liitty lapsuudessa saatuja kokemuksia, malleja, lapsuuden kodin olosuhteisiin liittyviä tekijöitä ja mahdollisesti myös perinnöllisiä tekijöitä (Huhtala ja Lilja 2008; Itäpuisto 2005; Ranta 2006; Salmela-Aro 2008).

Sosiaaliin olosuhteisiin liittyvistä tekijöistä, jotka on merkitty kuvioon vihreällä, hiukan yllättäen merkittävä riski oli ainoastaan voimakas sosiaalinen altistuminen huumeille. Voimakas sosiaalinen altistuminen huumeille on mallin mukaan toiseksi voimakkain nuorta pärjäämättömyydelle altistava tekijä. Huumeille altistuminen liitty todennäköisesti suurimman osan kohdalla enemmän kodin ulkopuolelle ja kaveripiiriin kuin kotiin. Vanhempien työttömyys ja seurustelu eivät lisänneet pärjäämättömyyden riskiä kovin voimakkaasti.

Kuvioon oranssilla merkityistä elämänolosuhteiden kokemuksellisista riskitekijöistä seksuaalisen hyväksikäytön kokemus painottuu nuorten pärjäämättömyyteen altistavana tekijänä. Elämänolosuhteita koskevien kokemusten vaikutus pärjäämiseen voi liittyä kodin olosuhteisiin paitsi vastaamishetkellä myös aiemmin lapsuusiässä. Myöhemmällä iällä ilmenevät ahdistus ja sosiaalisen sopeutumisen ongelmat liittyvät lapsuudenaikaisiin kielteisiin elämäkokemuksiin kuten seksuaalisen, fyysisen ja henkisen väkivallan kokemi-

seen. Vanhempien alkoholiongelma pahentaa negatiivisten elämäkokemusten vaikutusta. (Harter ja Taylor 2000.) Tähän voi liittyä myös se, ettei niissä perheissä, joissa nuori kokee haittaa liiallisesta läheisen alkoholin käytöstä, ehkä pystytään suojelemaan nuorta yhtä vahvasti kuin niissä perheissä, joissa nuori ei koe haitallista alkoholin liikakäyttöä (kts. esim. Itäpuisto 2008).

Tulosten perusteella voidaan varovasti arvioida, että yläasteikäisten kohdalla nuoren pärjäämistä tuetaan parhaiten nuoreen itseensä kohdistuvan työskentelyn ja tuen kautta. Nuoren pärjäämisen haasteet eivät välttämättä liity perheeseen lainkaan. Tutkielman tulosten mukaan nuorten pärjäämisen riskitekijät ovat pikemminkin yhteydessä nuoreen itseensä liittyviin tekijöihin tai muihin sosiaalisiin olosuhteisiin kuten voimakkaaseen sosiaaliseen huumeille altistumiseen. Näihin tekijöihin on perheeseen suunnatun tuen kautta vaikea vaikuttaa, koska koko ajan kasvaessaan nuori itsenäistyy ja irtautuu yhä kauemmas vanhempien vaikutuspiiristä.

Nuorelle suunnattu tuki mahdollistaisi sen, että itsenäistymistä lähestyvä nuori voisi käsitellä sekä mahdollisia vaikeita elämän kokemuksia että saada tukea ja apua niiden negatiivisten ajatus- ja käytösmallien ratkaisuun, jotka vaarantavat hänen pärjäämisensä. Yläasteikäisen nuoren on myös opittava tulemaan toimeen yhä itsenäisemmin sellaisten henkilökohtaisten haasteiden kanssa, jotka vaikeuttavat hänen pärjäämistään erilaisissa sosiaalisissa ympäristöissä. Tällaisia voivat olla esimerkiksi sosiaalisissa tilanteissa ilmevät pelot tai oppimisvaikeudet.

Vaikka nuoren perheessä olisi selkeästi sen kaltaisia ongelmia, että ne vaikuttavat hänen elämäänsä, ei nuorten kohdalla koko perheeseen kohdistuva työ välttämättä ole yhtä merkityksellistä ja vaikuttavaa kuin mitä se on pienillä lapsilla, jotka ovat paljon riippuvaisempia kodin tarjoamasta suojasta, turvasta ja avusta. Pienten lasten kohdalla vanhemmat ovat lasten elämän kannalta ratkaisevan tärkeässä roolissa. Tutkimamme nuoret elävät läheisen haitallisen alkoholin käytön suhteen pääasiassa aktiivista alkoholin käytöstä ”kärsimisen” vaihetta, mutta he ovat pian siirtymässä kohti aikuisuutta ja sen myötä selviämisen toista vaihetta, jolloin haitallisesti alkoholia käyttävästä läheisestä on mahdollista irtautua (kts. Itäpuisto 2003), ja heitä on syytä tukea kohti tätä vaihetta.

Edellä esille nostettu ei toki tarkoita sitä, että alaikäisten, noin 14–16-vuotiaiden nuorten tulisi elää kasvuolosuhteissa, jotka vaarantavat heidän terveytensä tai turvallisen ikätasoisien kehityksensä. Perheen aikuisia tulee myös mahdollisuuksien mukaan tukea, jotta he pystyisivät turvaamaan nuoren kannalta suotuisat kasvuolosuhteet, riittävästi tukea, apua ja ikätasoon sopivat rajat. Aina vanhemmalla ei kuitenkaan ole siihen voimavaroja. Mikäli voimavarojen puute johtuu vanhemman omista ongelmista, nuorta on tärkeä tukea irtautumaan vanhemman ongelmista ja rakentamaan omaa itsenäistä tulevaisuuttaan ja panostamaan omaan pärjäämiseensä ilman, että nuori kokee tehtäväkseen kantaa huolta itsensä lisäksi vanhemman selviytymisestä.

9 Pohdinta

Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen keräämä Kouluterveyskyselyaineisto tavoittaa hyvin suomalaiset 8. ja 9. luokkalaiset nuoret, sillä kyselyyn vastaavat lähes kaikki kohderyhmän nuoret. Aineiston kattavuuden puolesta tutkielman tuloksia voidaan pitää yleistettävänä. Vastaajista jäävät kuitenkin pois nuoret, jotka eivät syystä tai toisesta ole tavanomaisen koulutusjärjestelmän perusopetuksen piirissä vaan esimerkiksi koulukotisijoituksessa ja kotiopetuksessa. Myöskään nuoret, joilla ei erinäisistä syistä ole kykyjä tai taitoja vastata kyselyyn, eivät saa ääntään kuuluviin Kouluterveyskyselyn kautta. Kouluterveyskysely ei siis tavoita näiltä osin marginaalissa eläviä pärjäämättömyyden haasteiden kanssa kamppailevia nuoria.

On selvää, ettei tutkielmamme tulosten perusteella voida tehdä oletuksia yksittäisistä yksilötason prosesseista, sillä sensitiivisen tutkimusaiheen subjektiivisen luonteen tavoittaminen tilastollisin menetelmin on vaikeaa. Tuloksemme eivät tuo esiin yksittäisen nuoren kokemusta ja näkökulmaa, eivätkä ne välitä niitä mahdollisia henkilökohtaisia tragedioita, joita läheisten päihdeongelmat voivat nuorille aiheuttaa.

Päädymme lähestymään ilmiötä pärjäämisen käsitteen kautta. Pärjäämisellä on useita yhtymäkohtia selviytymisen käsitteeseen, jota esimerkiksi Itäpuisto (2001; 2003; 2005; 2008) on käyttänyt tutkimuksissaan. Itäpuisto (2001, 128) toteaa selviytyjien joukon määrittelymisen haastavaksi, sillä selviytyminen ei ole yksinomaan ulkoisesti mitattavissa vaan myös vahvasti sisäinen kokemus. Hän myös toteaa selviytymisen olevan prosessi eikä mikään pysyvä olotila tai mitään sellaista, jota voidaan lopullisesti saavuttaa ja jäädä siitä nauttimaan.

Yhdymme Itäpuiston (2001) näkemykseen käsitteen määrittelymisen haasteellisuudesta. Tutkielmaa tehdessämme havaitsimme, että pärjääjien ja pärjäämättömien joukon määrittelyminen oli varsin vaikea tehtävä. Jouduimme toteamaan kuten Itäpuisto (mt.) omassa tutkimuksessaan, että parhaimmillaankin kykenemme tuottamaan vain tietyn itse luomamme kriteeristön, jonka keinoin sisäistä kokemusta ei voida tavoittaa. Tutkielmamme kohteena olevat nuoret, jotka olemme määritelleet pärjäämättömiksi, eivät välttämättä liittäisi kyseistä ominaisuutta lainkaan itseensä eli eivät itse kokisi olevansa pärjäämättö-

miä. On myös edelleen tunnistettava, ettemme ole tutkineet ihmisiä, vaan heidän antamiin vastauksiin. Näin ollen emme myöskään tiedä, millaisia yksilöitä ja persoonia pärjäämättömiksi luokittelemiemme nuorten ryhmä sisältää.

Tutkielmamme nuoret ovat pääasiassa 14–16-vuotiaita. Heidän kehityksensä on monella tapaa kesken, mutta toisaalta samaan aikaan he elävät varsin merkityksellistä ikäkautta. On perusteltua olettaa, että he ovat kyselyyn vastaamishetkellä elämässään varsin eri vaiheessa ja tilanteessa kuin ovat 10–20 vuoden kuluttua. Nuoruuteen ikäkautena kuuluvat myös rajojen etsiminen ja hölmötkin kokeilut, eivätkä yksittäiset virheet tai vaikeudet vielä merkitse sitä, että nuori on epäonnistunut pärjäämisessään. Tästä syystä tutkielmassa käyttämämme määritelmä pärjäämättömyydestä on sikäli armollinen, että nuorella voi olla ongelmia useillakin mitattavilla alueilla, muttei hän kuitenkaan ole määritelmämme mukaisesti pärjäämätön.

Tutkimuskohteemme nuoret ovat monella tapaa haavoittuvaisia. Ensinnäkin nuoruus ikäkautena on itsessään haavoittuvaista aikaa. Tällöin nuoren täytyisi pikkuhiljaa kyetä kasvamaan kohti aikuisen vastuuta ja ottaa aiempaa suurempi rooli oman elämänsä hallitsijana, vaikka kuitenkin yläasteikäiset ovat vielä monessa suhteessa riippuvaisia aikuisten vallasta ja huolenpidosta. Osa tarkastelemistamme nuorista elää läheisten alkoholin käyttökulttuurin näkökulmasta riskiolosuhteissa läheisen haitallisen alkoholin käytön varjostaessa heidän kasvuaan ja kehitystään. Nämä olosuhteet tekevät näistä nuorista ikätovereitaan haavoittuvampia.

Tutkijoina meidän oli tärkeä pohtia tutkielmaan liittyviä valintoja huolellisesti koko tutkimusprosessin ajan varsinkin, kun käytimme aineistonamme vastauksia, joiden käyttöön nimenomaan tässä tarkoituksessa emme olleet pyytäneet vastaajilta suoraan lupaa. Vaikka valmis aineisto kaikessa laajuudessaan on osaltaan tutkielmamme vahvuus, asetti se eri työvaiheissa myös paljon haasteita.

Totesimme usean kyselylomakkeen kysymyksen kohdalla, että tätä nimenomaista tutkielmaa varten toisin muotoillut kysymykset olisivat antaneet enemmän informaatiota. Pohdimme tutkielmamme kannalta keskeisintä, läheisen henkilön päihteiden käyttöön liittyvää kysymystä myös siitä näkökulmasta, että kysymyksessä läheisen päihteiden käyttöä

kartoitettiin vain alkoholin osalta. Mielenkiintoista oli myös havaintomme liittyen aiheesta aiemmin julkaistuun tutkimuskirjallisuuteen, joissa hyvin usein päihteiden käytöstä ja juomisesta puhutaan toistensa synonyymeina.

Tutkielman kohteena olevien nuorten vanhemmat ja muut nuorten elämään kiinteästi liittyvät aikuiset voivat olla sitä ikäluokkaa, joiden keskuudessa muut päihteet kuin alkoholi saattavat olla enemmän riippuvuutta ja ongelmia tuottavia päihteitä. Lisäksi nuori voi olla huolissaan ystävänsä, seurustelukumppaninsa tai sisaruksensa päihteiden käytöstä ja kokea sen haittaavan omaa elämänsä. Tällöinkin kyseessä voivat olla myös muut päihdyttävät aineet kuin alkoholi. Kysymyksenasettelu itsessään saattaa tuottaa nuorelle toiseuden kokemusta, jos hänen lähipiirissään alkoholi ei olekaan suurimman murheen aiheuttaja.

Työkokemuksemme lastensuojelussa on opettanut meille, että monen perheen elämään alkoholin ohella tai sen sijasta murhetta tuottavat muut päihteet, esimerkiksi huumeet kuten kannabis, kovemmat huumeet tai lääkkeiden väärinkäyttö. Vaikka alkoholin liika-ikäyttö on usein lastensuojelullisten interventioiden alullepanija, niin alkoholistien määrä ei näkemyksemme mukaan ole lastensuojeluperheissä lisääntynyt. Sen sijaan muiden päihteiden ja päihteiden sekakäyttö on lisääntynyt ja yleistä varsinkin nuoremmassa ikäluokissa.

Läheisen alkoholin käyttöön liittyvän kysymyksen ohella myös monet muut Kouluterveyskyselyn kysymykset ovat hyvin intiimejä. Kysely sisältää kysymyksiä useilta elämäntilanteilta ja osa kysymyksistä, esimerkiksi päihteisiin ja seksuaalikäyttäytymiseen liittyvät, ovat hyvinkin henkilökohtaisia ja voivat hämmentää nuorta. Nuoruus on vertaisarvioinnin aikaa, nuori vertaa itseään usein muihin ja pyrkii tätä kautta määrittelemään itseään ja identiteettiään. Kyselyyn vastaamisen seurauksena nuori voi herätä kyseenalaisuutta esimerkiksi oman alkoholi- tai seksuaalikäyttäytymisensä normaaliutta. Tämä voi tapahtua siten, että nuori vertaa omia kokemuksiaan omaan oletukseensa koskien muiden oppilaiden vastaavia kokemuksia.

Kouluterveyskyselyn toteuttamiseen liittyvissä ohjeissa kysymysten intiimi ja mahdollisesti hämmäntävä luonne otetaan huomioon siten, että kouluja kehoitetaan informoimaan vanhempia sekä opettajia ja opiskeluhoitohenkilöstöä kyselystä etukäteen. Tällä tavoin varaudutaan siihen, että vastaaminen voi virittää joissakin oppilaissa tarvetta keskustella asioistaan. Toivomme, että tämä ohje otetaan kouluissa huomioon. Tutkimuseettisistä

näkökulmasta voisi olla perustelua tarjota Kouluterveyskyselyn täyttäneille nuorille yksilöllisen keskusteluavun lisäksi mahdollisuus keskustella kyselyn aihepiireistä esimerkiksi terveystiedon tunnilla yhteisesti.

Läheisten päihteiden käytöstä haittaa kokeviin nuoriin ja heidän pärjäämiseensä liittyy monenlaisia, yleensä negatiivisia ennakko-oletuksia. Tämän vuoksi koimme tutkijoina erityistä vastuuta aiheita käsitellessämme. Toivomme, ettei tämä tutkielmamme ainakaan perusteettomasti vahvistaisi niitä. Läheisen päihteiden käyttö ei automaattisesti määrää nuoren tulevaisuutta, eikä hänen pärjäämistään pystytä ennustamaan ulkoisten puitteiden perusteella. Kuitenkin tällaisissa olosuhteissa elävät nuoret saattavat tarvita pärjätäkseen enemmän tukea kuin ne, joiden kasvuolosuhteisiin ei liity läheisen alkoholin käytön aiheuttamia haittoja.

Toivomme, että tutkielman tietoa voisi hyödyntää käytännön työssä nuoria kohdattaessa. Toivoisimme tutkielman antavan lukijalle konkreettista apua ja ideoita siihen, miten läheisen alkoholin käytön varjossa eläviä nuoria voisi käytännön tasolla auttaa ja ongelmia ennaltaehkäistä. Riskien tunnistaminen on olennainen tekijä nuorten pärjäämättömyyden ennaltaehkäisyssä. Riskien tunnistaminen on olennainen tekijä nuorten pärjäämättömyyden ennaltaehkäisyssä. Koulu-uupumuksen seulominen esimerkiksi vuosittaisten Kouluterveystarkastusten yhteydessä vaikuttaisi tutkielmamme perusteella vartenotettava vaihtoehdolta pyrittäessä tunnistamaan nuoria, joiden pärjääminen on uhattuna. Koulu-uupumusmittarin avulla voitaisiin tunnistaa osa tuen tarpeessa olevista nuorista.

Konkreettisten auttamiskeinojen ideoinnin ohella tutkielman tekeminen on synnyttänyt meissä ajatuksia myös mahdollisista jatkotutkimusaiheista. Esimerkiksi Carolyn Zahn-Waxler (1993, 79–88) on todennut, että nuorten tavat reagoida perheen sisäisiin ongelmiin, kuten vanhemman alkoholin käyttöön, ovat hyvin yksilöllisiä ja niihin liittyy usein sukupuolittunutta eroavaisuutta siten, että tytöt reagoivat sisäänpäin ja pojat ulospäin. Voisi olla kiinnostavaa tutkia Kouluterveysaineistoon muokkaamamme muuttujia käyttäen, onko tyttöjen ja poikien välillä nähtävissä eroja pärjäämättömyyttä määrittlevien tekijöiden suhteen.

Olemme logistisen regressioanalyysin avulla tuoneet esiin niitä tekijöitä, jotka Kouluterveyskyselyaineiston mukaan altistavat nuorta pärjäämättömyydelle tilanteessa, jossa nuori kokee hänelle läheisen henkilön alkoholin käytön sekä liialliseksi että omaan elä-

määnsä haittaa aiheuttavaksi. Niin ikään mielenkiintoinen jatkotutkimusaihe olisi laajentaa tutkimusta pärjäämättömyyden riskeistä koko aineistoon eli kaikkiin vastaajaryhmiin. Mielenkiintoista olisi tutkia sitä, altistavatko samat tekijät nuorta pärjäämättömyydelle tilanteessa, jossa nuoren lähipiirissä ei ole liiallista alkoholin käyttöä, tai tilanteessa, jossa lähipiirissä on liiallista alkoholin käyttöä ilman, että nuori kokee siitä haittaa omaan elämäänsä.

Tutkielman tulosten merkitys ja painoarvo on ilmiön kuvaamisessa. Saamamme tulokset kuvaavat nuorten pärjäämättömyyden ilmiötä laajassa mittakaavassa. Tulokset voivat antaa suuntaa siitä, millaisia välineitä nuorten pärjäämisen tukemiseksi tulisi kehittää ja miten voimavaroja kohdistaa. Kuten tutkielmassa aiemmin totesimme, emme voi tutkielmamme pohjalta tehdä johtopäätöksiä syy–seuraus-suhteista. Tutkielmamme tulokset ovat kuitenkin niin johdonmukaisesti samansuuntaisia, että niiden perusteella nuoren kokemus läheisen henkilön liiallisesta ja hänen elämäänsä haittaa aiheuttavasta alkoholin käytöstä vaikuttaisi olevan yhteydessä nuoren elämän eri osa-alueilla ilmeneviin haasteisiin. Tämä tulisi tunnistaa ja tiedostaa myös nuorten kanssa tehtävässä sosiaalityössä.

Lähteet

- Ahola, Anja 2007: Lomaketutkimusprosessi. Teoksessa Viinamäki, Leena & Saari, Erkki (toim.) Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Tammi. Helsinki. 47–72.
- Alastalo, Marja 2005: Metodisuhdanteiden mahti. Lomaketutkimus suomalaisessa sosiologiassa 1947–2000. Vastapaino. Tampere.
- Alkula, Tapani & Pöntinen, Seppo & Ylöstalo, Pekka 1994: Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. WSOY. Helsinki.
- Andersson, Gunvor 2005: Family relations, adjustment and well-being in longitudinal study of children in care. *Child and Family Social Work* (1)10, 43–56.
- Aromaa, Arpo 1996: Avauspuheenvuoro. Teoksessa Raitasalo, Raimo (toim.) Elämönhallintaa etsimässä. Sosiaali- ja terveysturvan katsauksia 13. Kansaneläkelaitos. Helsinki, 13–15.
- Bachman, Jerald G. & Waasworth, Katherine N. & O'Malley, Patrik M. & Johnston, Lloud D. & Schulenberg, John E. 1997: Smoking, Drinking and Drug Use in Young Adulthood. The Impacts of New Freedom and New Responsibilities. Institute for Social Research, University of Michigan. Lawrence Erlbaum Associates Publishers. Mahwah. New Jersey
- Barnow, Sven & Lucht, Michael & Hamm, Alfons & John, Ulrich & Freyberger, Harald 2004: The Relation of a Family History of Alcoholism, Obstetric Complications and Family Environment to Behavioral Problems among 154 Adolescents in Germany: Results from the Children of Alcoholics Study in Pomerania. *European Addiction Research* 10 (8), 8–14.
- Blackson, Timothy 1995: Temperament and IQ mediate the effects of family history of substance abuse and dysfunction on academic achievement. *Journal of Clinical Psychology* 51 (1), 113–122.
- Castrén, Sari & Dunderfelt-Lövegren, Eeva & Setälä, Sanna & Saarni, Suoma 2015: Tunnistamurehtija: yleistynyt ahdistuneisuushäiriötä voidaan hoitaa. *Suomen Lääkärilehti* 70(3–4), 127–131.
- Ellonen, Noora 2008: Kasvuyhteisö nuoren turvana. Sosiaalisen pääoman yhteys nuoren masentuneisuuteen ja rikekäyttäytymiseen. Tampere University Press. Tampere.
- Forssén, Katja & Laine, Kaarina & Tähtinen, Juhani 2002: Hyvinvoinnin tekijät ja uhat lapsuudessa. Teoksessa Juhila, Kirsi & Forsberg, Hannele & Roivainen, Irene (toim.): Marginaalit ja sosiaalityö. Sophi. Jyväskylä, 81–106.
- Garnezy, Norman 1983: Stressors of Childhood. Teoksessa Garnezy Norman & Rutter Michael (toim.) Stress, Coping and Development in Children. Mc Graw-Hill. New York, 43–83.

Haavio-Mannila, Elina 2003: Esipuhe. Teoksessa Holmila, Marja & Kantola, Janna (toim.) Pullonkauloja. Kirjoituksia alkoholistien läheisistä. Stakes. Helsinki, 7–9.

Harter, Stephanie Lewis & Taylor, Tracey L. 2002: Parental alcoholism, child abuse, and adult adjustment. *Journal of Substance Abuse* 11(1), 31–44.

Heikkilä, Matti 2002: Eettisiä ongelmia yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa. Teoksessa Karjalainen, Sakari & Launis, Veikko & Pelkonen, Risto & Pietarinen, Juhani (toim.) Tutkijan eettiset valinnat. Gaudeamus. Helsinki, 165–176.

Holmila, Marja & Bardy, Marjatta & Kovonen, Petra 2008: Lapsuus päihdeperheissä ja kielteisen sosiaalisen pääoman voittaminen. *Yhteiskuntapolitiikka* 73(4), 421–430.

Huhtala, Mikko & Lilja, Kari 2008: Ongelmalliset oppijat. Opetushallitus, Helsinki.

Itäpuisto, Maritta 2008: Pullon pohjimmaisesta, lapsi, perhe ja alkoholi. Kirjapaja. Helsinki.

Itäpuisto, Maritta 2005: Kokemuksia alkoholiongelmaisten vanhempien kanssa eletystä lapsuudesta. *Julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet* 124. Kuopion yliopisto. Jyväskylä.

Itäpuisto, Maritta 2003: Vanhempien alkoholiongelma, lasten ongelma. Teoksessa Holmila, Marja & Kantola, Janna (toim.) Pullonkauloja. Kirjoituksia alkoholistien läheisistä. Stakes. Helsinki, 32–51

Itäpuisto, Maritta 2001: Pullon varjosta valoon Vanhempiensa alkoholinkäytöstä kärsineiden selviytymistarinoita. *Kuopion yliopiston selvityksiä E. Yhteiskuntatieteet* 22. Kuopio.

Jaari, Aini 2004: Itsetunto, elämänhallinta ja arvot. Korrelatiivinen tutkimus Morris Rosenbergin itsetuntokäsitteen taustasta suomalaisilla työikäisillä. Helsingin yliopisto. Helsinki.

Jahnukainen, Markku 1999: Entisten tarkkailuluokanoppilaiden kouluttautuminen, työttömyys ja syrjäytyminen. Teoksessa Kuorelahti, Matti (toim.) Sopeutumattomat koulussa ESY-opetuksen käytännöt ja teoria. Yliopistopaino. Jyväskylä.

Jokivuori, Pertti & Hietala, Risto (2007): Määrällisiä tarinoita. Monimuuttujamenetelmien käyttö ja tulkinta. WSOY. Helsinki.

Jähi, Riitta. 2004: Työstää, tarinoida, selviytyä. Vanhemman psyykinen sairaus lapsuudenkokemuksena. Tampereen yliopistopaino. Tampere.

Järvikoski, Aila 1996: Sisäinen elämänhallinta ja sosiaaliset paineet. Teoksessa: Raitasalo, Raimo (toim.) Elämänhallintaa etsimässä. Sosiaali- ja terveysturvan katsauksia 13. Kansaneläkelaitos. Helsinki, 35–48.

Järvikoski, Aila 1994: Vajaakuntoisuudesta elämänhallintaan? Kuntoutuksen viitekehyksen ja toimintamallien tarkastelua. *Kuntoutussäätiö*. Helsinki.

Kallio, Kirsi Pauliina 2010: Lasten ja nuorten epäsuoran kohtaamisen etiikka. Teoksessa Lagström, Hanna & Pösö, Tarja & Rutanen, Niina & Vehkalahti, Kaisa (toim.) Lasten ja

nuorten tutkimuksen etiikka. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura. Helsinki, 163–187.

Kestilä, Laura & Salasuo, Mikko 2007: Nuorten aikuisten alkoholinkäyttö – sosiaalisen eriarvoisuuden ilmentymä? Teoksessa Tingerstedt C. (toim.) Nuoret ja alkoholi. Alkoholi- ja huumetutkijain seura & Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 75. Helsinki, 121–148.

Ketokivi, Mikko 2009: Tilastollinen päättely ja tieteellinen argumentointi. Gaudeamus – Helsinki University Press. Helsinki.

Kinnunen, Pirjo 2011: Nuoruudesta kohti aikuisuutta. Varhaisaikuisen mielenterveys ja siihen yhteydessä olevat ennakoivat tekijä. Tampereen yliopisto. Tampere.

Kitinoja, Maunu 2005: Kujan päässä koulukoti. Tutkimus koulukoteihin sijoitettujen lasten lastensuojeluasiakkuudesta ja kouluhistoriasta. Tutkimuksia 150. Stakes. Helsinki.

Kivivuori, Janne & Salmi, Venla 2005: Nuorten rikoskäyttäytyminen 1995–2004. Teemanäkökulma sosiaalinen pääoma. Julkaisuja 214. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Helsinki.

Korhonen, Veijo & Marttunen, Mauri 2006: Nuorisopsykiatrian kehitys Suomessa. Teoksessa Laukkanen, Eila & Marttunen, Mauri & Miettinen, Seija & Pietikäinen, Matti (toim.) Nuoren psyykkisten ongelmien kohtaaminen. Duodecim. Hämeenlinna, 79–89.

Kuula, Arja 2010: Alaikäisiltä kerätyn aineiston arkistoinnin ja jatkokäytön etiikka. Teoksessa Lagström, Hanna & Pösö, Tarja & Rutanen, Niina & Vehkalahti, Kaisa (toim.): Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. Nuorisotutkimusverkosto /Nuorisotutkimusseura. Helsinki, 213–235.

Kuula, Arja 2006: Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Vastapaino. Jyväskylä.

Kuula, Tarja & Marttunen, Matti. 2009: Laitoksissa rikosten vuoksi. Selvitys alaikäisenä vastentahtoisesti huostaanotetuista. Julkaisusarja B 12. Humanistisen ammattikorkeakoulu. Helsinki.

Kuusela, Vesa 2000: Tilastografiikan perusteet. Edita. Helsinki.

Kypärä, Niina & Mäki, Marjo 2000: Suojaavat tekijät lapsen psyykkisessä selviytymisessä. Jyväskylän yliopisto. Psykologian laitos. Pro gradu-tutkielma. Jyväskylä. https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/10808/kypara_maki.pdf?seq Viitattu 23.2.2015.

Laajasalo, Taina & Pirkola, Sami 2012: Ennen kuin on liian myöhäistä Ehkäisevän mielenterveystyön toimivia käytäntöjä palvelujärjestelmän kehittäjille. THL. Raportteja 47. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-245-686-1> Viitattu 18.5.2015.

Laukkanen, Eila 2006: Todellisuudentajun häiriöt. Teoksessa Laukkanen, Eila & Marttunen, Mauri & Miettinen, Seija & Pietikäinen Matti (toim.) Nuoren psyykkisten ongelmien kohtaaminen. Duodecim, Hämeenlinna, 112–117.

Laukkanen, Eila & Shemeikka, Sirpa & Viinamäki, Heimo & Pölkki, Pirjo & Lehtonen, Johannes 2001: Heavy Drinking is Associated Whith More Sereve Psychosocial Dysfunction Among Grils Than Boys in Finland. *Journal of Adolescent Health* 28 (4), 270–277.

Lehtosalo, Pirkko & Marttunen, Mauri 2006: Käytöshäiriöt ja niiden hoito. Teoksessa: Laukkanen, Eila & Marttunen, Mauri & Miettinen, Seija & Pietikäinen, Matti (toim.) Nuoren psyykkisten ongelmien kohtaaminen. Duodecim, Hämeenlinna, 104–108.

Leskinen, Reettakaisa 2011: Ikääntyvien erokokemuksia. Jyväskylän yliopisto. Filosofian ja yhteiskuntatieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylä. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/37291/URN:NBN:fi:jyu-201201311105.pdf?sequence=1> Viitattu 23.6.2015.

Lintonen, Tomi & Rimpelä, Matti & Vikat, Andres & Rimpelä, Arja 2000: The effect of societal changes on drunkenness trends in early adolescence. *Health Education Research* 15 (3), 261–269. <http://her.oxfordjournals.org/content/15/3/261.full.pdf+html> Viitattu 13.4.2015.

Lintula, Eveliina & Ruuhkala, Hanna 2013: ”Ne pilas mun elämän”, koulukiusaamisen vaikutuksia aikuisiällä. Pro gradu-tutkielma. Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta, Kajaanin opettajankoulutusyksikkö, kasvatustiede. Oulu.

Luopa, Pauliina & Kivimäki, Hanne & Matikka, Anni & Vilkki, Suvi & Jokela, Jukka & Laukkanen, Essi & Paananen, Reija 2014. Nuorten hyvinvointi Suomessa 2000-2013 - Kouluterveyskyselyn tulokset. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-280-5> Viitattu 21.10.2015

Luopa, Pauliina & Rimpelä, Matti & Jokela, Jukka 2000: Huumeet ja koululaiset. Tuloksia Kouluterveyskyselystä 1996–2000. Aiheita 25. Stakes. Helsinki. <http://www.thl.fi/attachments/Kouluterveyskysely/Julkaisuja/Aiheita252000.pdf> Viitattu 6.5.2015.

Lämsä, Anna-Liisa: 1998: ”Ihminen tarvitsee sitä, mitä ilman on paha olla” – Tuhat tarinaa lasten ja nuorten syrjäytymisestä. Teoksessa Ulvinen, Veli-Matti (toim.) Lasten ja nuorten syrjäytymistä koskevan tutkimuksen mahdollisuudet. Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Helsinki 9–24.

Mannila, Simo 1993: Työhistoria ja syrjäytyminen. Vaikeasti työllistyvien terveysongelmaisten elämäkulusta. Tutkimuksia 41. Kuntoutussäätiö. Helsinki.

Mäkelä, Klaus 2010: Alaikäisiä koskevan yhteiskunta- ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettinen ennakkosääntely. Teoksessa Lagström, Hanna & Pösö, Tarja & Rutanen, Niina & Vehkalahti, Kaisa (toim.) Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Helsinki, 213–235.

Mäkinen, Olli 2006: Tutkimusetiikan ABC. Tammi. Helsinki.

Mämmilä-Satta, Seija 2015: Nuorten päihteiden käyttö ja siihen yhteydessä olevat sosiaalisen pääoman tekijät. Lapin yliopistopaino. Rovaniemi. <https://lauda.ulapland.fi/handle/10024/62081> Viitattu 3.8.2015.

Nieminen, Liisa 2010: Lasten ja nuorten tutkimus: oikeudellinen tarkastelu. Teoksessa

- Lagström, Hanna & Pösö, Tarja & Rutanen, Niina & Vehkalahti, Kaisa (toim.): Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura. Helsinki, 25–42.
- Nummenmaa, Lauri 2009: Käyttäytymistieteiden tilastolliset menetelmät. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki.
- Nyyssölä, Kari & Pajala, Sasu 1999: Nuorten työura. Koulutuksesta työelämään siirtyminen ja huono-osaisuus. Gaudeamus. Tampere.
- Orjasniemi, Tarja 2005: Ottaakko vai ei... Raittiuden ja alkoholin käytön sukupolviittaiset muutokset moraalivallin murtumisen ilmentymänä pohjoisella maaseudulla 1980-2000 luvulla. Acta Universitatis Lapponiensis 89. Rovaniemi.
- Pakkanen, Emilia 2010: Jaksako vai hakeeko apua? – lasten tarinat Varjomaailma-verkopalvelussa. Teoksessa Roine, Mira & Ilva, Minna & Takala, Janne (toim.) Lapsuus päihteiden varjossa. Vanhempien päihteiden käytöstä kärsivät lapset tutkimuksessa ja käytännön työssä. A-klinikka säätiön raporttisarja nro 57. A-klinikka säätiö. Helsinki, 72–78.
- Payne, Malcolm 2005: Modern Social Work Theory. Palgrave Mcmillan. Basingstoke.
- Peltoniemi, Teuvo 2005: Suomalaisten lasinen lapsuus 1994 ja 2004. Tiimi-lehti 41 (2), 4–10. http://www.lasinenlapsuus.fi/sites/default/files/pdf/suomalaisten_lasinen_lapsuus_1994_ja_2004._artikkeli.pdf Viitattu 25.3.2015.
- Peltoniemi, Teuvo 2003a: Päihdeperhe on kansanterveysongelma – Lasinen lapsuus – gallupin tuloksia. Teoksessa Utoslahti, Kirsi & Peltoniemi, Teuvo (toim.) Pikkuaiikuisia. Kirjoituskilpailun kertomuksia ja tutkimustietoa Lasinen lapsuus -hankkeesta. A-klinikkasäätiön raporttisarja nro 42. A-klinikkasäätiö. Jyväskylä, 164–167.
- Peltoniemi, Teuvo 2003b: Lapsen elämä suomalaisessa alkoholiperheessä. Teoksessa Holmila, Marja & Kantola, Janna (toim.) Pullonkauloja. Kirjoituksia alkoholistien läheisistä. Stakes: Helsinki, 554–595.
- Pirskanen, Marjatta 2007: Nuorten päihteettömyyden edistäminen. Varhaisen puuttumisen malli koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoon. Julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 140. Kuopion yliopisto. Kuopio.
- Pohjola, Anneli 2007: Eettisyyden haaste tutkimuksessa. Teoksessa Viinamäki, Leena & Saari, Erkki (toim.) Polkuja soveltavaan yhteiskunnalliseen tutkimukseen. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki, 11–31.
- Pylkkänen, Kari 2006: Nuorisopsykiatrian kehitys Suomessa. Teoksessa Laukkanen Eila & Marttunen, Mauri & Miettinen, Seija & Pietikäinen Matti. (toim.) Nuoren psyykkisten ongelmien kohtaaminen. Duodecim. Hämeenlinna.
- Raitasalo, Kirsimarja & Huhtanen, Petri & Miekkala, Mari & Ahlström, Salme 2012: Nuorten päihteiden käyttö Suomessa 1995 - 2011 ESPAD -tutkimusten tulokset. RA-PORTTI 59/2012. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90828/URN_ISBN_978-952-245-735-6.pdf?sequence=1 Viitattu 13.10.2015

Raitasalo, Kirsimarja & Simonen, Jenni 2011: Alaikäiset juovat entistä vähemmän, mutta nuorten aikuisten juominen lisääntyy. *Yhteiskuntapolitiikka* 76 (1), 17–29.

Ranta, Klaus 2006: Ahdistuneisuus ja ahdistuneisuushäiriöt. Teoksessa Laukkanen, Eila & Marttunen, Mauri & Miettinen, Seija & Pietikäinen, Matti (toim.) *Nuoren psyykkisten ongelmien kohtaaminen*. Duodecim. Hämeenlinna, 66–78.

Rimpelä, Arja & Rainio, Susanna & Pere, Lasse & Lintonen, Tomi & Rimpelä, Matti 2005: Tupakkatuotteiden ja päihteiden käyttö 1977–2005. Nuorten terveystapatutkimus 2005. Selvityksiä 23. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki. http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-3752.pdf&title=Tupakkatuotteiden_ja_paihteiden_kaytto_1977___2005_.pdf Viitattu 13.4.2015.

Rimpelä, Matti & Pohjanpää, Kirsti & Karvonen, Sakari & Rimpelä, Arja 1994: Nuorten sosiaalinen altistuminen huumeille 1991–1993. *Suomen lääkirilehti* 44 (35), 3730–3735.

Roine, Mira & Ilva, Minna & Takala, Janne 2010: Johdatus Lapsuus päihdeongelman varjossa -raporttiin. Teoksessa Roine, Mira & Ilva, Minna & Takala, Janne (toim.) *Lapsuus päihteiden varjossa. Vanhempien päihteiden käytöstä kärsivät lapset tutkimuksessa ja käytännön työssä*. A-klinikka säätiön raporttisarja nro 57. A-klinikka säätiö. Helsinki, 11–16.

Roine, Mira & Ilva, Minna 2010: Joka neljännessä suomalaisperheessä käytetään lasten näkökulmasta liikaa päihteitä. Teoksessa Roine, Mira & Ilva, Minna & Takala, Janne (toim.) *Lapsuus päihteiden varjossa. Vanhempien päihteiden käytöstä kärsivät lapset tutkimuksessa ja käytännön työssä*. A-klinikka säätiön raporttisarja nro 57. A-klinikka säätiö. Helsinki, 26–39.

Rutter, Michael & Quinton, David & Hill, Jonathan 1990: Adult outcome of institution-reared children: Males and females compared. Teoksessa Robins, Lee & Rutter, Michael (toim.) *Straight and Devious Pathways from Childhood to Adulthood*. Cambridge University Press. New York, 135–157.

Rutter, Michael 1983: Stress, coping, and development: Some issues and some questions. Teoksessa Garnezy, Norman & Rutter, Michael (toim.) *Stress, Coping and Development in Children*. Mc Graw-Hill. New York, 1–41.

Rönkä, Anna 1999: Sosiaalinen selviytyminen lapsuudesta aikuisuuteen: ongelmien kasautumisen kolme väylää. Teoksessa Kuorelahti, Matti & Viitanen, Reijo (toim.) *Holtittomasta hortoilusta hallittuun harhailuun – nuorten syrjäytymisen riskit ja selviytymiskeinot*. Mannerheimin lastensuojeluliitto. Helsinki, 9–15.

Salasuo, Mikko & Tigerstedt, Cristoffer 2007: Miten nuorten juomista on tutkittu 1950–2007? Teoksessa Tingerstedt, Cristoffer (toim.) *Nuoret ja alkoholi*. Julkaisuja 75. Alkoholi- ja huumetutkijain seura & Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Helsinki, 9–32.

Salmela-Aro, Katariina 2008: Ajankohtaisia näkemyksiä nuorten koulu-uupumuksesta. Teoksessa Lahikainen, Anja Riitta & Punamäki, Raija-Leena & Tamminen, Tuula (toim.) *Kulttuuri lapsen kasvattajana*. WSOY. Helsinki, 233–244.

- Salmela-Aro, Katariina & Näätänen, Petri 2005: Nuorten koulu-uupumusmittari BBI-10. Edita. Helsinki.
- Sariola, Salla 2006: ”Joku, jota rakastaa ja josta huolehtia.” Etnografinen tutkimus skotlantilaisistahuumeita käyttävistä naisista. Teoksessa Nätkin, Ritva (toim.) Pullo, pillerit ja perhe. Vanhemmuus ja päihdeongelmat. PS-kustannus. Jyväskylä, 137–163.
- Savolainen, Vilja 2013: Vankeuden värittävä elämä–Vanhemman vankeustuomio osana lapsuutta. Helsingin yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta, yhteiskuntapolitiikka. Pro gradu -tutkielma. Helsinki. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/41838/SavolainenGradu.pdf?sequence=2> Viitattu 24.7.2015.
- Silven, Maarit & Kouvo, Anna 2008: Onko läheisillä perhesuhteilla kauaskantoisia vaikutuksia lastemme elämään? Teoksessa Lahikainen, Anja Riitta, Punamäki, Raija-Leena & Tamminen, Tuula. (toim.) Kulttuuri lapsen kasvattajana. WSOY. Helsinki, 98–116.
- Sourander, Anders & Jensen, Peter & Davies, Mark & Niemelä, Solja & Elonheimo, Henrik, Ristkari, Terja, & Helenius, Hans & Sillanmäki, Lauri & Piha, Jorma & Kumplainen, Kirsti & Tamminen, Tuula & Moilanen, Irja & Almqvist, Fredrik 2007. Who is at greatest risk of adverse long-term outcomes? The Finnish From a Boy to a Man study. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*. 46:9, 1148–1161.
- Spitzer, Robert L. & Kroenke, Kurt & Williams, Janet B. W. & Löwe, Bernd 2006: A brief measure for assessing generalized anxiety disorder: the GAD-7. *Archives of Internal Medicine* 166:1092–1097. <http://archinte.jamanetwork.com> Viitattu 4.2.2015
- Stein, Mike 2006: Young people aging out of care: The poverty of theory. *Children and Youth Services Review* 28, 422–434.
- Sutinen, Riikka 2010: ”Loistava perhe, mahtavat kaverit ja koulussa menee hyvin!” Lapilaisten nuorten hyvinvoinnin ankkurit. Yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja C. Työpapereita 53. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Rovaniemi.
- Taanila, Anja 1999: Yksinhuoltaja- / uusperheet ja lasten käytöshäiriöt: lasten ja vanhempien väliset suhteet. Teoksessa Kuorelahti, Matti & Viitanen, Reijo (toim.) Holtittomasta hortoilusta hallittuun harhailuun – nuorten syrjäytymisen riskit ja selviytymiskeinot. Mannerheimin lastensuojeluliitto. Helsinki, 9–15.
- Tacke, Ulrich 2006: Päihdeongelmat. Teoksessa Laukkanen, Eila & Marttunen, Mauri & Miettinen, Seija & Pietikäinen, Matti (toim.) Nuoren psyykkisten ongelmien kohtaaminen. Duodecim. Hämeenlinna, 135–145.
- Takala, Janne & Ilva, Minna 2012: Mikä suojaa nuorta aikuisten alkoholinkäytön aiheuttamilta haitoilta? *Yhteiskuntapolitiikka* 77(2), 176–185.
- Takala, Matti 1992: ”Kouluallergia” – yksilön ja yhteiskunnan ongelmana. Tampereen yliopisto. Vammala.
- Talentia 2013: Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet Ammattieettinen lautakunta. Helsinki.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015: Kouluterveyskysely. <https://www.thl.fi/Koulu-terveyskysely>. Viitattu 17.7.2015.

Ungar, Mikael 2008: Resilience across cultures. *British Journal of Social Work* 38, 218–235

Ungar, Mikael 2004: A Constructionist discourse on resilience: Multiple contexts, multiple realities among at-risk children and youth. *Youth and Society* 35 (3), 341–365.

Virtanen, Petri 1995: ”Jos huomina tuo jotain uutta...” Tutkimus pitkäaikaistyöttömien nuorten työllistymisestä ja nuoria koskevan syrjäytymisproblematiikan luonteesta. Työpoliittinen tutkimus 96. Työministeriö. Helsinki.

Zahn-Waxler, Carolyn 1993: Warriors and worriers: Gender on psychopathology (5), 79–89.

Vuorinen, Risto 2004: Minän synty ja kehitys: ihmisen psyykkinen kehitys yli elämänsä. WSOY. Porvoo.

Liitteet

Liite 1. GAD- mittaristo

Kysytään, kuinka usein seuraavat ongelmat ovat vaivanneet sinua lomakkeen täyttöä edeltäneen kahden viikon aikana:

1. Hermostuneisuuden, ahdistuneisuuden tai kireyden tunne
2. Kyvyttömyys lopettaa huolehtiminen tai pitää se kurissa
3. Liiallinen huolestuneisuus erilaisista asioista
4. Vaikeus rentoutua
5. Niin levoton olo, että on vaikea pysyä aloillaan
6. Taipumus harmistua tai ärsyyntyä helposti
7. Pelko siitä, että jotakin kauheaa saattaisi tapahtua.

Vastausvaihtoehdot ovat: Ei lainkaan = 0; Useana päivänä = 1; Suurimpana osana päivistä = 2; Lähes joka päivä = 3.

Kukin kysymys pisteytetään arvolla 0–3.

GAD-7 pistemäärä voi vaihdella välillä 0–21 seuraavasti:

- 0–4: Vähäinen ahdistuneisuus,
- 5–9: Lievä ahdistuneisuus,
- 10–15: Kohtalainen ahdistuneisuus,
- 16–21: Vaikea ahdistuneisuus

Spitzer, Robert L. & Kroenke, Kurt. & Williams, Janet B. W. & Löwe, Bernd 2006: A brief measure for assessing generalized anxiety disorder: the GAD-7. Archives of Internal Medicine 166:1092–1097. <http://archinte.jamanetwork.com> Viitattu 4.2.2015.

Liite 2. Pärjäämättömyyden osatekijät aineistossa

Huonoa opillista koulumenestystä kuvaava indikaattori, keskiarvo alle 6,5, oli aineistossa valmiina.

Tunne-elämän häiriöitä kuvaavan pärjäämättömyyden osatekijä toteutuu nuoren kohdalla, mikäli nuori on vastannut molempiin mielialaa koskeviin kysymyksiin nro 37 ja 38 kyllä ja nuori on saanut keskivaikeaa tai vaikeaa masennusta kuvaavan pistemäärän kysymyksen nro 39 muodostamasta GAD -mittaristosta (Generalized Anxiety Disorder 7-item scale). Keskivaikeaa tai vaikeaa ahdistuneisuutta kuvaava indikaattori oli aineistossa valmiina.

Käyttäytymisen haavoittuvuutta kuvaava pärjäämättömyyden osatekijä on muodostettu viiden muuttujan avulla, joita ovat rikoksilla oireilu, sosiaalisen kanssakäymisen ongelmat koulussa, ongelmallinen seksuaalikäyttäytyminen, päihteiden ongelmakäyttö sekä väkivaltainen käytös.

Rikoksilla oireilua kuvaavan muuttujan olemme muodostaneet kysymyksen nro. 86 pohjalta. Rikoksilla oireilua kuvaavia tekijöitä ovat koulun tai muun omaisuuden vahingoittaminen ja varastaminen koulusta tai kaupasta. Molempia sekä omaisuuden vahingoittamista että varastamista on kysytty kahdella osakysymyksellä. Muokkasimme pisteytystä siten, että vastusvaihtoehto ei kertaakaan/kerran tuotti 0 pistettä, 2–4 kertaa 1 pisteen ja yli 4 kertaa 2 pistettä. Muodostettu summamuuttuja sai näin ollen arvoja väliltä 0–8. Rikoksilla oireilua kuvaava indikaattori toteutuu summamuuttujan saadessa arvoja väliltä 2–8. Tällöin nuori on varastanut koulusta/kaupasta tai hajottanut koulun/muuta omaisuutta edellisen 12 kuukauden aikana vähintään neljä kertaa.

Sosiaalisen kanssakäymisen ongelmia koulussa kuvaavan muuttujan olemme muodostaneet faktorianalyysin tuloksen pohjalta. Kyselylomakkeen kysymyksen 11 kysymyspatteristossa on kartoitettu koulunkäynnin sujuvuutta. Nuoret ovat arvioineet neliportaisella asteikolla (ei lainkaan, melko vähän, melko paljon, erittäin paljon), kuinka paljon heillä on vaikeuksia kysymyspatteriston sisältämällä osa-alueella. Faktorianalyysissä koulunkäynnin sujuvuutta kuvaavat tekijät asettuivat kahdelle faktorille, joista toinen kuvaa sosiaalisen vuorovaikutuksen haasteita koulussa. Sosiaalisen vuorovaikutuksen haasteita koulussa kuvaava faktori sai Cronbachin alfan arvoksi 0,673. Faktorianalyysin tulokseen perustuen muodostimme koulun puitteissa toteutuvan sosiaalisessa kanssakäymisen ongelmia kuvaavan muuttujan. Muuttujan toteutumisen ehtona on, että nuorella on samanaikaisesti melko paljon tai erittäin paljon vaikeuksia työskennellä ryhmässä ja melko paljon tai erittäin paljon ongelmia koulukavereiden tai opettajien kanssa toimeen tulemisessä.

Ongelmallista seksuaalikäyttäytymistä kuvaavan muuttujan olemme muodostaneet kysymyslomakkeen kysymysten nro 25, 28, 30 ja 35 pohjalta. Muuttujan muodostamisen vaiheessa jaoin aineiston ensin kahteen ryhmään. Ensimmäinen ryhmä kuvasi nuoria,

jotka kokevat seksistä kieltäytymisen päihtyneenä erittäin vaikeaksi tai heidän on melko tai erittäin vaikea kieltäytyä sellaisesta seksuaalikäyttäytymisestä, jota eivät itse halua, sekä ovat olleet yhdynnässä kolmen tai useamman kumppanin kanssa. Toinen ryhmä kuvasi tyttöjä, jotka ovat käyttäneet jälkiehkäisyä kaksi kertaa tai useammin. Lopullisessa ongelmallista seksuaalikäyttäytymistä kuvaavassa muuttujassa ryhmät on yhdistetty.

Päihteiden ongelmakäyttöä kuvaavan muuttujan olemme muodostaneet vaiheittain useista nuorten päihteiden käyttöä koskevista tiedoista. Mukana on kysymysten 55, 60 ja 61 aihealueet. Muuttuja kuvaa neljäntyyppistä päihteiden ongelmakäyttöä: 1) nuori käyttää alkoholia viikoittain tosi humalaan asti, muttei muita huumaavia aineita, 2) nuori käyttää alkoholia viikoittain tai 2–4 kertaa kuukaudessa tosi humalaan asti ja on edeltäneen kuukauden aikana käyttänyt kysymyksessä 60 kuvattuja huumaavia aineita 2–5 kertaa, 3) nuorella ei ole humalajuomista kuukausittain, mutta hän on käyttänyt kysymyksen 60 huumaavia aineita viimeisimmän kuukauden aikana useammin kuin viisi kertaa tai 4) nuori on kokeillut/käyttänyt ekstaasia, subuteksia tai muita kovia huumeita.

Väkivaltaista käyttäytymistä kuvaavan muuttujan olemme muodostaneet kahdesta tekijästä. Muuttujan toteutumisen ehtona on, että nuori on viimeisimmän 12 kuukauden aikana osallistunut tappeluun useammin kuin neljä kertaa tai hakannut jonkun vähintään kaksi kertaa.

Liite 3. Pärjäämättömyyden mahdolliset riskitekijät aineistossa

Nuoreen liittyvät mahdolliset riskitekijät

Vaikeuksia opiskelussa kuvaava indikaattori oli aineistossa valmiina. Se on muodostettu seuraavista tekijöistä: läksyjen tekeminen, kokeisiin valmistautuminen, parhaan opiskelutavan löytäminen, omatoimisuutta vaativien tehtävien hoitaminen, kirjoittamistehtävien tekeminen, lukemistehtävien tekeminen, opetuksen seuraaminen (kys. 11). Vastausvaihtoehtojen pisteytys sen mukaan, kuinka paljon nuori kokee vaikeuksia edellä mainituissa asioissa: Ei lainkaan; Melko vähän = 0; Melko paljon = 1; Erittäin paljon = 3. Indikaattori toteutuu nuoren saadessa 3–21 pistettä.

Koulu-uupumusta kuvaava indikaattori oli aineistossa valmiina. Se on muodostettu kolmesta tekijästä: opintoihin liittyvä uupumusasteinen väsymys, merkityksettömyyden tunne ja riittämättömyyden tunne opiskelijana (kys. 14). Vastausvaihtoehtojen pisteytys sen mukaan, kuinka usein nuori tuntee edellä mainittuja tunteita: En juuri koskaan, Muutamana kerran kuussa = 0; Muutamana päivänä viikossa = 1; Lähes päivittäin = 2. Indikaattori toteutui nuoren saadessa 3–6 pistettä.

Myönteistä päihdeasennetta kuvaava muuttujan olemme muodostaneet nuorten humalajuomisen ja marihuanan polttamisen hyväksymistä kuvaavista tekijöistä. Muuttuja toteutuu nuorilla, jotka hyväksyvät viikoittaisen humalajuomisen ja säännöllisen marihuanan polttamisen (kys. 63).

Pelkoa sosiaalisissa tilanteissa kuvaavan muuttujan olemme muodostaneet seuraavista tekijöistä: nolostumisen, huomion keskipisteenä olemisen ja nolatuksi tulemisen pelko (kys. 40). Vastausvaihtoehtojen pisteytys sen mukaan, kuinka paljon nuori kokee pelkoa: Ei lainkaan/vähän = 0; Kohtalaisesti = 1; Hyvin paljon = 2; Äärimmäisen paljon = 3. Indikaattori toteutuu nuoren saadessa 3–9 pistettä.

Perheeseen liittyvät mahdolliset riskitekijät

Muussa kuin ydinperheessä asumista kuvaavan muuttujan olemme muodostaneet kysymyksen nro 102 pohjalta. Muuttuja toteutuu niillä nuorilla, jotka asuvat muulla tavoin kuin yhdessä äidin ja isän kanssa.

Ei avointa keskusteluyhteyttä vanhempien kanssa kuvaavan muuttujan olemme muodostaneet seuraavista tekijöistä: nuoren käsitys siitä, pystyykö hän keskustelemaan vanhempiensa kanssa omista asioistaan ja kuinka helppoa nuoren mielestä on keskustella jomman kumman tai molempien vanhempien kanssa seksuaalisuuteen liittyvistä asioista. (kys. 25 ja 96). Muuttujaa muodostettaessa oli huomioitava vastausvaihtoehtojen käänteinen järjestys kysymysten osalta. Vastausvaihtoehtojen pisteytys muokattiin yhdenmukaiseksi siten, että pienin arvo (=1) kuvaa nuoren kokemaa vaikeutta keskusteluyhteydessä. Ei juuri koskaan/Vaikeaa = 1; Silloin tällöin/Melko vaikea = 2; Melko

usein/Melko helppo = 3; Usein/Erittäin helppoa = 4. Muuttuja toteutuu nuoren saadessa 2–3 pistettä.

Opiskeluun liittyvää avunpuutetta kotoa kuvaavan muuttujan olemme muodostaneet kysymyksen nro 12 pohjalta. Muuttuja toteutuu nuorilla, jotka kokevat etteivät saa kotoa apua koulunkäyntivaikeuksiinsa juuri koskaan tai saavat apua vaikeuksiinsa harvoin.

Vanhemmuuden puutteita kuvaavan muuttujan olemme muodostaneet kahdesta tekijästä: tuntevatko vanhemmat nuoren ystäviä ja tietävätkö he, missä nuori viettää viikonloppuillansa (kys. 94 ja 95). Muuttujan toteutumisen ehdoksi asetimme, että kumpikaan vanhemmista ei tunne nuoren ystäviä ja vanhemmat eivät tiedä tai tietävät joskus, missä nuori viettää viikonloppuillansa.

Sosiaalisiin olosuhteisiin liittyvät mahdolliset riskitekijät

Seurustelua kuvaavan muuttujan olemme muodostaneet kysymyksen nro 26 pohjalta. Muuttuja toteutuu, mikäli nuori on ilmoittanut seurustelevansa.

Ei yhtään läheistä ystävää muuttujan olemme muodostaneet kysymyksen nro 93 pohjalta. Muuttuja toteutuu, mikäli nuori on ilmoittanut, ettei hänellä ole yhtään läheistä ystävää.

Vanhempien työttömyyttä kuvaavan muuttujan olemme muodostaneet kysymyksen nro 97. pohjalta. Muuttuja toteutuu, mikäli toinen tai molemmat vanhemmista ovat olleet työttömänä tai pakkolomalla viimeksi kuluneen 12 kuukauden aikana.

Opettajilta saadun tuen puutetta kuvaavan muuttujan olemme muodostaneet kolmesta nuoren opettajalta saamaa tukea kuvaavasta tekijästä. Nuoret ovat arvioineet asteikolla täysin samaa mieltä, samaa mieltä, eri mieltä ja täysin erimieltä seuraavia väittämiä: opettajat rohkaisevat minua ilmaisemaan oman mielipiteeni oppitunneilla ja opettajat ovat kiinnostuneita siitä, mitä minulle kuuluu (kys. 8). Opettajalta saatua tuen puutetta kuvaava muuttuja toteutuu niillä nuorilla, jotka ovat eri tai täysin eri mieltä edellä mainittujen väittämien osalta. Lisäksi muuttujan toteutumisen ehtona on, että nuori kokee saavansa harvoin tai ei koskaan tukea koulunkäyntiin liittyviin ongelmiin koulusta (kys. 12).

Voimakasta sosiaalista altistumista huumeille kuvaavan muuttujan olemme muodostaneet kolmesta tekijästä: nuoren tuttavapiirin huumeita kokeilleiden henkilöiden määrästä ja siitä, onko nuorelle tarjottu huumeita sekä kuka huumeita on tarjonnut (kys. 58 ja 59). Vastausvaihtoehtojen pisteytys huumeita tuttavapiirissä kokeilleiden henkilöiden määrän osalta: Ei tiedä ketään = 0 pistettä, Yhden = 1 pistettä, 2–5 henkilöä = 2 pistettä, Useamman kuin 5 = 3 pistettä. Huumeiden tarjonnan osalta vastausvaihtoehtojen pisteytys koodattiin seuraavalla tavalla: Ei tarjottu = 0 pistettä, Vieras tarjonnut = 1 pistettä, Tuttava tarjonnut = 2 pistettä, Sekä tuttava että vieras tarjonnut = 3 pistettä. Muuttuja toteutuu nuoren saadessa 3–6 pistettä.

Elämän olosuhteiden kokemukselliset mahdolliset riskitekijät

Seksuaalisen väkivallan kokemista kuvaavan muuttujan olemme muodostaneet kahdesta tekijästä: vastentahtoinen intiimi koskettelu ja seksiin painostaminen tai pakottaminen (kys. 33). Muuttuja toteutuu nuoren kohdalla, mikäli hän on joskus tai toistuvasti kokenut kehon intiimien alueiden koskettelua vastentahtoisesti ja yhdyntään tai muunlaiseen seksiin painostamista tai pakottamista.

Fyysisen uhan kokemista kuvaava indikaattori oli aineistossa valmiina. Se on muodostettu kolmesta tekijästä: nuorelta on varastettu tai yritetty varastaa käyttämällä väkivaltaa tai uhkaamalla sillä, häntä on uhattu vahingoittaa tai hänen kimppuunsa on käyty fyysisesti vuoden aikana (kys. 87). Vastausvaihtoehtojen pisteytys Kyllä = 1; Ei = 0. Mukaan otettiin 1–3 pistettä saaneet vastaajat.

Huonoa koulukokemusta kuvaavan muuttujan olemme muodostaneet kolmesta tekijästä. Nuoren arvioon siitä, miten paljon hän pitää koulun käynnistä (kys. 5) sekä nuoren mielipiteeseen siitä, rohkaisevatko opettajat mielipiteen ilmaisuun ja kohtelevatko he oppilaita oikeudenmukaisesti (kys. 8). Muuttuja toteutuu, mikäli nuori pitää koulun käynnistä melko vähän tai ei lainkaan ja samanaikaisesti on eri tai täysin eri mieltä sen suhteen, että opettajat rohkaisevat mielipiteen ilmaisuun ja kohtelevat oppilaita oikeudenmukaisesti.

Kiusatuksi joutumista kuvaavan muuttujan olemme muodostaneet kysymyksen nro 15 pohjalta. Muuttuja toteutuu, mikäli nuori on joutunut kiusaamisen kohteeksi koulussa noin kerran viikossa tai useammin meneillään olevan lukukauden aikana.

Liite 4. Ristiintaulukot pärjäämättömyyden riskitekijöiden ilmenemisestä vastaajaryhmittäin

		Ei käyttöä	Käyttöä		Yhteensä
			Ei haittaa	Haittaa	
Nuoreen liittyvät tekijät					
Koulu-uupumus	Ei	n=55417 90,3 %	n=20761 85,1 %	n=9331 76,1 %	n=85509 87,2 %
	Kyllä	n=5958 9,7 %	n=3645 14,9 %	n=2937 23,9 %	n=12540 12,8 %
Pelkoa sosiaalisissa tilanteissa	Ei	n=49043 81,6 %	n=18621 78,2 %	n=7993 66,4 %	n=75657 78,8 %
	Kyllä	n=11056 18,4 %	n=5203 21,8 %	n=4040 33,6 %	n=20299 21,2 %
Myönteinen päihdeasenne	Ei	n=43635 70,9 %	n=15703 64,1 %	n=7710 62,7 %	n=67048 68,2 %
	Kyllä	n=17948 29,1 %	n=8794 35,9 %	n=4592 37,3 %	n=31334 31,8 %
Vaikeuksia opiskelussa	Ei	n=42836 71,6 %	n=14492 60,8 %	n=6395 53,2 %	n=63723 66,6 %
	Kyllä	n=17005 28,4 %	n=9325 39,2 %	n=5631 46,8 %	n=31961 33,4 %

Kouluterveyskysely 2013, 8. ja 9. luokkalaiset, N = 99 478

		Ei käyttöä	Käyttöä		Yhteensä
			Ei haittaa	Haittaa	
Perheeseen liittyvät tekijät					
Asuminen muussa kuin ydinperhe	Ei	n=43439 72,3 %	n=15774 66,4 %	n=5863 49,2 %	n=65076 68,0 %
	Kyllä	n=16606 27,7 %	n=7979 33,6 %	n=6051 50,8 %	n=30636 32,0 %
Opiskeluun liittyvä avunpuute kotoa	Ei	n=52170 87,2 %	n=19658 82,1 %	n=8564 71,0 %	n=80392 83,9 %
	Kyllä	n=7655 12,8 %	n=4276 17,9 %	n=3501 29,0 %	n=15432 16,1 %
Vanhemmuuden puutteita	Ei	n=59593 96,8 %	n=23259 94,9 %	n=11378 92,5 %	n=94230 95,8 %
	Kyllä	n=1990 3,2 %	n=1238 5,1 %	n=924 7,5 %	n=4152 4,2 %
Keskustelu vaikeuksia vanhempien kanssa	Ei	n=52972 86,0 %	n=19970 81,5 %	n=9152 74,4 %	n=82094 83,4 %
	Kyllä	n=8611 14,0 %	n=4527 18,5 %	n=3150 25,6 %	n=16288 16,6 %

Kouluterveyskysely 2013, 8. ja 9. luokkalaiset, N = 99 478

		Ei käyttöä	Käyttöä		Yhteensä
			Ei haittaa	Haittaa	
Sosiaaliin olosuhteisiin liittyvät tekijät					
Seurustelusuhde	Ei	n=52470 86,0 %	n=19630 81,1 %	n=8878 73,0 %	n=80978 83,2 %
	Kyllä	n=8530 14,0 %	n=4589 18,9 %	n=3287 27,0 %	n=16406 16,8 %
Ystävyyssuhteen puute	Ei	n=55215 91,7 %	n=21908 91,9 %	n=10846 90,2 %	n=87969 91,5 %
	Kyllä	n=4972 8,3 %	n=1940 8,1 %	n=1172 9,8 %	n=8084 8,5 %
Tuen puute opettajalta	Ei	n=55130 89,5 %	n=21067 86,0 %	n=9894 80,4 %	n=86091 87,5 %
	Kyllä	n=6453 10,5 %	n=3430 14,0 %	n=2408 19,6 %	n=12291 12,5 %
Voimakas sosiaalinen altistuminen huumeille	Ei	n=40191 88,3 %	n=9129 78,7 %	n=8451 69,2 %	n=81599 83,6 %
	Kyllä	n=7127 11,7 %	n=5164 21,3 %	n=3756 30,8 %	n=16047 16,4 %
Vanhemman työttömyys	Ei	n=45105 74,5%	n=16885 70,2%	n=6773 56,0%	n=68763 71,1%
	Kyllä	n=15408 25,5 %	n=7175 29,8 %	n=5313 44,0 %	n=27896 28,9 %

Kouluterveyskysely 2013, 8. ja 9. luokkalaiset, N = 99 478

		Ei käyttöä	Käyttöä		Yhteensä
			Ei haittaa	Haittaa	
Elämänolosuhteiden kokemukselliset tekijät					
Seksuaalisen väkivallan kokemus	Ei	n=60416 98,1 %	n=23464 95,8 %	n=10987 89,3 %	n=94867 96,4 %
	Kyllä	n=1167 1,9 %	n=1033 4,2 %	n=1315 10,7 %	n=3515 3,6 %
Fyysisen uhan kokemus	Ei	n=50439 84,8 %	n=17985 76,7 %	n=8136 68,5 %	n=76560 80,8 %
	Kyllä	n=9036 15,2 %	n=5469 23,3 %	n=3738 31,5 %	n=18243 19,2 %
Huono koulukokemus	Ei	n=59395 96,4 %	n=23232 94,8 %	n=11311 91,9 %	n=93938 95,5 %
	Kyllä	n=2188 3,6 %	n=1265 5,2 %	n=991 8,1 %	n=4444 4,5 %
Säännöllinen koulukiusatuksi joutuminen	Ei	n=57929 94,6 %	n=22451 92,2 %	n=10685 87,5 %	n=91065 93,1 %
	Kyllä	n=3336 5,4 %	n=1898 7,8 %	n=1532 12,5 %	n=6766 6,9 %

Kouluterveyskysely 2013, 8. ja 9. luokkalaiset, N = 99 478

AINEISTONKÄYTTÖLUPAHAKEMUS 2015**Hakijan nimi ja yhteystiedot**

Etu- ja sukunimi		Virka tai tehtävä
Osoite		Laitos tai virasto
Puhelin	E-mail	

Aineiston käyttötarkoitus

☐ Pro gradu -tutkielma ☐ Väitöskirja-tutkielma ☐ Muu opinnäytetyö ☐ Julkaisu ☐ _____	Tutkimushankkeen nimi / kuvaus (tiivis tutkimussuunnitelma ja julkaisusuunnitelma liitteenä)
---	---

Ohjaajan / vastaavan tutkijan nimi ja yhteystiedot

Etu- ja sukunimi		Virka-asema tai tehtävä
Osoite		Laitos tai virasto
Puhelin	E-mail	

Aineiston määrittely (SPSS-systeemitiedosto: .sav)

Kieliryhmä:	☐ Suomenkieliset	Kouluaste:	☐ Peruskoulut	☐ Ammatilliset oppilaitokset					
	☐ Ruotsinkieliset		☐ Lukiot						
Kyselyvuodet	☐ 1996	☐ 1998	☐ 2000	☐ 2002	☐ 2004	☐ 2006	☐ 2008	☐ 2010	☐ 2013
	☐ 1997	☐ 1999	☐ 2001	☐ 2003	☐ 2005	☐ 2007	☐ 2009	☐ 2011	
☐ Poikkileikkausaineisto (eri vuosien kaikki koulut)	☐ Kunta:		☐ Seutukunta:						
☐ Seuranta-aineisto (samat koulut eri vuosina)	(Kuntakohtaiseen tarkasteluun vaaditaan kirjallinen lupa asianomaisilta kunnilta)		☐ Maakunta:						
☐ Ruotsinkieliset labelit									

Aihepiirit (kysymysnumerot peruskoululaisten/lukiolaisten lomakkeesta vuodelta 2013).

Sukupuoli ja luokka-aste sisältyvät tiedostoon automaattisesti

☐ Kouluolot (4-14)	☐ Liikunta (64-68)	☐ Koti ja ystävät (93-105)	Erillinen perustelu:	
☐ Koulukiusaaminen (15-18)	☐ Ruokailutottumukset, nukkuminen, hampaiden harjaaminen (69-82)	☐ Terveysopetus (vuosina 2006- 2009)		☐ Koulun koodi
☐ Terveys (19-23)	☐ Tapaturmat (83-85)	☐ Perusindikaattorit		☐ Alue/kuntakoodit
☐ Seksuaaliterveys (24-36)	☐ Rikkeet ja rikokset (86-87)	☐ Oppilashuollon indikaattorit		☐ Oppilaan ikä (2)
☐ Mieliala (37-41)				☐ Pituus ja paino (21)
☐ Tupakointi (42-52)				☐ Maahanmuutto (99-100)
☐ Muut päihteet (53-63)	☐ Media ja pelit (88-92)			

Aineiston määrittelylle muu perusteYksityiskohtainen selvitys
liitteenä

AINEISTONKÄYTTÖLUPAHAKEMUS 2015

2/2

LUVAN EHDOT

- Aineistoa saa käyttää vain hakemuksessa mainittuun tarkoitukseen. Mikäli tutkimusaihetta tai asetelmaa on tarvetta muuttaa tutkimuksen edetessä, tulee ottaa yhteyttä Kouluterveyskyselyn tutkijoihin.
- Aineistoa ei saa luovuttaa kolmannelle osapuolelle ja se tulee hävittää asianmukaisesti käytön jälkeen.
- Aineistossa olevien *alkuperäisten* muuttujien arvoja ei saa muuttaa.
- Tutkimuksen aikataulusta ja julkaisuista sovitaan etukäteen.
- Luvan myöntäjällä on oikeus kommentoida tutkimuksesta tehtäviä julkaisuja.
- Aineiston käsittelyssä ja siitä tehdyissä julkaisuissa tulee huolehtia, että yksittäistä koulua tai kuntaa ei voida tunnistaa.
- Julkaisuissa/tuloksia esitellessä on mainittava aineiston lähde.
- Tutkimuksen valmistumisesta tulee raportoida välittömästi luvan myöntäjälle.

Hyväksyn luvan ehdot ja sitoudun noudattamaan niitä

_____ / _____
Paikkakunta_____ / _____
Päiväys

20 _____

Allekirjoitus

***Tutkimussuunnitelma ja
aineistonkäyttölupahakemus
palautetaan osoitteeseen:***

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
Erikoistutkija Nina Halme
PL 30
00271 HELSINKI

puh: 029 524 7270
e-mail: nina.halme@thl.fi

*Aineisto luovutetaan tutkimussuunnitelman mukaiseen
käyttötarkoitukseen*

_____ / _____ 20 _____
THL, Kouluterveyskysely
Nina Halme, erikoistutkija

Aineisto toimitettu hakijalle

Tiedoston nimi: _____ / _____ 20 _____

Kouluterveyskysely 2013

Terveyden ja hyvinvoinnin
laitos (THL)
Kouluterveyskysely
PL 30
000271 Helsinki

www.thl.fi/kouluterveyskysely

Hei!

Kouluterveyskysely tehdään maaliskuussa 2013 peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaille sekä lukkioiden ja ammatillisten oppilaitosten 1. ja 2. vuoden opiskelijoille. Kyselyllä kerätään tietoa oppilaiden koulukokemuksista, terveydestä ja elämäntavoista. Tuloksia hyödynnetään nuorille suunnattujen palvelujen suunnittelussa ja kehittämisessä.

Kysely tehdään nimettömästi ja luottamuksellisesti. Siihen vastaaminen on vapaaehtoista. Vastaustilanteen jälkeen lomakkeet suljetaan kirjekuoreen, joka lähetetään tallennuskeskukseen. Tallennuksen jälkeen lomakkeet hävitetään.

Tutkimuksen tulokset valmistuvat vuoden 2013 loppuun mennessä. Valtakunnalliset ja maakuntakohtaiset tulokset esitellään internetsivuilla www.thl.fi/kouluterveyskysely. Koulu- ja kuntakohtaiset tulokset lähetetään niihin kuntiin, jotka tilaavat omat tuloksensa. Yksittäisten oppilaiden vastaukset eivät tule tuloksissa esiin.

Jos lomakkeessa esitetyt kysymykset jäävät askarruttamaan Sinua, keskustelethan niistä vanhempiesi tai jonkun muun aikuisen kanssa.

Maaliskuussa 2013

Juha Fränti
Kehittämispäällikkö

Täyttöohjeet

Lue ensin koko kysymys. Vastaa merkitsemällä rasti oikeaan tai sopivimman vaihtoehdon mukaiseen ruutuun. Käytä pehmeää lyijykynää (tai kuulakärkikynää tai mustekynää).

Esimerkki: Jos pidät koulunkäynnistä melko paljon, vastaisit oheiseen kysymykseen näin:

Mitä pidät koulunkäynnistä tällä hetkellä? Pidän koulunkäynnistä

- hyvin paljon
 melko paljon
 melko vähän
 en lainkaan

Virheen sattuessa älä käytä pyyhekumia, vaan täytä väärin merkitsemäsi ruutu kokonaan ja rastita oikea vaihtoehto. Näin:

virhe oikea

Joidenkin kysymysten jälkeen huomautetaan, että voit siirtyä suoraan numerolla ilmoitettuun kysymykseen. Tällöin sinun ei tarvitse vastata väliin jääviin kysymyksiin.

Sivujen reunoissa on
merkkejä ja numeroita,
joita tarvitaan lomakkeen
optisessa tallennuksessa.

1. Sukupuoli

- poika tyttö

2. Syntymäkuukausi ja -vuosi

- tammikuu 1993 tai aiemmin
 helmikuu 1994
 maaliskuu 1995
 huhtikuu 1996
 toukokuu 1997
 kesäkuu 1998
 heinäkuu 1999
 elokuu 2000 tai myöhemmin
 syyskuu
 lokakuu
 marraskuu
 joulukuu

3. Koulu tai oppilaitos

- peruskoulun 8. luokan oppilas
 peruskoulun 9. luokan oppilas
 lukion 1. vuoden opiskelija
 lukion 2. vuoden opiskelija
 lukion 3. vuoden opiskelija

4. Suoritatko kaksois- tai kolmoistutkintoa lukiossa tai ammatillisessa oppilaitoksessa?

- kyllä en

KOULUOLOT**5. Mitä pidät koulunkäynnistä tällä hetkellä? Pidän koulunkäynnistä**

- hyvin paljon
 melko paljon
 melko vähän
 en lainkaan

6. Millaiseksi olet kokenut koulutyöhön liittyvän työ määräsi tämän lukuvuoden aikana?

- jatkuvasti liian suuri
 melko usein liian suuri
 sopiva
 melko usein liian vähäinen
 jatkuvasti liian vähäinen

7. Mikä oli keskiarvosi (kaikki aineet) viime todistuksessasi?

- < 6,5 8,0 - 8,4
 6,5 - 6,9 8,5 - 8,9
 7,0 - 7,4 9,0 - 9,4
 7,5 - 7,9 9,5 - 10,0

8. Lue jokainen seuraavista väittämistä huolellisesti. Merkitse se vaihtoehto, joka parhaiten kuvaa omaa mielipidettäsi. Vastaa joka kohtaan.

	Täysin samaa mieltä	Samaa mieltä	Eri mieltä	Täysin eri mieltä
Opettajat rohkaisevat minua ilmaisemaan oman mielipiteeni oppitunneilla	☐	☐	☐	☐
Opettajat ovat kiinnostuneita siitä, mitä minulle kuuluu	☐	☐	☐	☐
Opettajani odottavat minulta liikaa koulussa	☐	☐	☐	☐
Opettajat kohtelevat meitä oppilaita oikeudenmukaisesti	☐	☐	☐	☐
Luokkani oppilaat viihtyvät hyvin yhdessä	☐	☐	☐	☐
Luokassani on hyvä työrauha	☐	☐	☐	☐
Luokan ilmapiiri on sellainen, että uskallan vapaasti ilmaista mielipiteeni	☐	☐	☐	☐
Oppilaiden mielipiteet otetaan huomioon koulutyön kehittämisessä	☐	☐	☐	☐
Tiedän, miten koulussani voin vaikuttaa koulun asioihin	☐	☐	☐	☐

9. Oletko osallistunut seuraaviin koulusi toimintoihin? Vastaa joka kohtaan.

	Kyllä	En
Oppituntien järjestelyihin vaikuttaminen (esim. työskentelytavat)	☐	☐
Koulutyön suunnittelu (mm. oppituntien sijoittelu, koulupäivän alkamisajankohta, koejärjestelyt)	☐	☐
Välitunti- tai taukotoiminnan suunnittelu tai toteutus	☐	☐
Järjestyssääntöjen laatiminen	☐	☐
Koulun sisätilojen suunnittelu, siistiminen tai sisustaminen	☐	☐
Koulun piha-alueiden suunnittelu tai siistiminen	☐	☐
Kouluruokailujärjestelyt	☐	☐
Koulun teemapäivien, juhlien, retkien ja leirikoulun järjestäminen	☐	☐
Oppilaskunnan hallituksen toiminta	☐	☐
Tukioppilas- tai tutortoiminta	☐	☐

10. Haittaavatko seuraavat seikat työskentelyäsi koulussa? Vastaa joka kohtaan.

	Ei lainkaan	Melko vähän	Melko paljon	Erittäin paljon
Opiskelutilojen ahtaus	☐	☐	☐	☐
Melu, kaiku	☐	☐	☐	☐
Sopimaton valaistus	☐	☐	☐	☐
Huono ilmanvaihto tai huoneilma	☐	☐	☐	☐
Lämpötila (kuumuus, kylmyys, veto)	☐	☐	☐	☐
Likaisuus, pölyisyys	☐	☐	☐	☐
Epämukavat työtuolit tai työpöydät	☐	☐	☐	☐
Huonot sosiaalityilat (WC, pukeutumis- ja peseytymistilat)	☐	☐	☐	☐
Työympäristön rauhattomuus	☐	☐	☐	☐
Kiireisyys	☐	☐	☐	☐
Väkivaltilanteet	☐	☐	☐	☐
Tapaturmavaara	☐	☐	☐	☐

11. Miten koulunkäyntisi sujuu? Onko sinulla vaikeuksia seuraavissa asioissa? Vastaa joka kohtaan.

	Ei lainkaan	Melko vähän	Melko paljon	Erittäin paljon
Opetuksen seuraaminen oppitunneilla	☐	☐	☐	☐
Työskentely ryhmissä	☐	☐	☐	☐
Läksyjien tai muiden vastaavien tehtävien tekeminen	☐	☐	☐	☐
Kokeisiin valmistautuminen	☐	☐	☐	☐
Itselleni parhaiten sopivan opiskelutavan löytäminen	☐	☐	☐	☐
Omatoimisuutta vaativien tehtävien aloittaminen tai valmiiksi hoitaminen	☐	☐	☐	☐
Kirjoittamista vaativien tehtävien tekeminen	☐	☐	☐	☐
Lukemista (esim. kirjasta) vaativien tehtävien tekeminen	☐	☐	☐	☐
Laskemista vaativien tehtävien tekeminen	☐	☐	☐	☐
Koulukavereiden kanssa toimeentuleminen	☐	☐	☐	☐
Opettajien kanssa toimeentuleminen	☐	☐	☐	☐

12. Jos sinulla on vaikeuksia koulunkäynnissä, kuinka usein saat apua? Vastaa molempiin kohtiin.

	Aina kun tarvitsen	Useim- miten	Harvoin	En juuri koskaan
Koulussa	☐	☐	☐	☐
Kotona	☐	☐	☐	☐

13. Kuinka monta kokonaista koulupäivää olet ollut seuraavien syiden takia poissa VIIMEISTEN 30 PÄIVÄN aikana? Vastaa joka kohtaan.

	En yhtään	Yhden päivän	2-3 päivää	Yli 3 päivää
Sairauden takia	☐	☐	☐	☐
Pinnaamisen tai lintsauksen takia	☐	☐	☐	☐
Muusta syystä	☐	☐	☐	☐

14. Oletko kokenut seuraavanlaisia tunteita koulutyöhösi liittyen? Vastaa joka kohtaan.

	En juuri koskaan	Muuta- man kerran kuussa	Muuta- mana päivänä viikossa	Lähes päivit- täin
Tunnen hukkuvani koulutyöhön	☐	☐	☐	☐
Tuntuu, ettei opinnoillani ole enää merkitystä	☐	☐	☐	☐
Minulla on riittämättömyyden tunteita opinnoissani	☐	☐	☐	☐

KOULUKIUSAAMINEN

Kiusaamisella tarkoitetaan tässä sitä, kun toinen oppilas tai ryhmä oppilaita sanoo tai tekee epämiellyttäviä asioita jollekin oppilaalle. Kiusaamista on myös se, kun oppilasta kiusoitellaan toistuvasti tavalla, josta hän ei pidä. Kiusaamista ei ole se, kun kaksi suunnilleen samanvahvuista oppilasta riitelevät.

15. Kuinka usein sinua on kiusattu koulussa tämän LUKUKAUDEN aikana?

- useita kertoja viikossa
- noin kerran viikossa
- harvemmin
- ei lainkaan

16. Kuinka usein sinä olet osallistunut muiden oppilaiden kiusaamiseen tämän LUKUKAUDEN aikana?

- useita kertoja viikossa
- noin kerran viikossa
- harvemmin
- en lainkaan

17. Jos sinua on kiusattu tai olet osallistunut muiden oppilaiden kiusaamiseen tämän LUKUKAUDEN aikana, miten se on tapahtunut? Vastaa joka kohtaan.

	Kyllä	Ei
Nimitelty ilkeästi, tehty naurunalaiseksi tai kiusoiteltu loukkaavasti	☐	☐
Jätetty huomiotta tai kaveriporukan ulkopuolelle	☐	☐
Lyöty, potkittu tai tönitty	☐	☐
Levitetty valheita toisille oppilaille loukkaamistarkoituksessa	☐	☐
Viety rahaa tai tavaraa tai rikottu tavaroita	☐	☐
Uhkailtu tai pakotettu tekemään asioita vastentahtoisesti	☐	☐
Loukattu kännykän tai internetin kautta; viestit, soitot tai kuvat	☐	☐
Jollakin muulla tavalla	☐	☐

18. Jos sinua on kiusattu tai olet osallistunut muiden oppilaiden kiusaamiseen tämän LUKUKAUDEN aikana, onko siihen puututtu koulun aikuisten toimesta?

ei kyllä

TERVEYS

19. Mitä mieltä olet terveydentilastasi? Onko se

- erittäin hyvä
 melko hyvä
 keskinkertainen
 melko tai erittäin huono

20. Onko sinulla viimeksi kuluneen PUOLEN VUODEN aikana ollut jotakin seuraavista oireista ja kuinka usein? Vastaa joka kohtaan.

	Harvoin tai ei lainkaan	Noin kerran kuussa	Noin kerran viikossa	Lähes joka päivä
Niska- tai hartiakipu	☐	☐	☐	☐
Selän alaosan kipuja	☐	☐	☐	☐
Vatsakipu	☐	☐	☐	☐
Jännittyneisyyttä tai hermostuneisuutta	☐	☐	☐	☐
Ärtyneisyyttä tai kiukunpurkauksia	☐	☐	☐	☐
Vaikeuksia päästä uneen tai heräilemistä öisin	☐	☐	☐	☐
Päänsärkyä	☐	☐	☐	☐
Väsymystä tai heikotusta	☐	☐	☐	☐

21. Pituus ja paino (merkitse selkein numeroin)

Pituus cm Paino kg

22. Jos haluaisit mennä koulusi terveydenhoitajan, lääkärin, kuraattorin tai psykologin vastaanotolle, miten helppo on päästä? Vastaa joka kohtaan.

	Erittäin helppo	Melko helppo	Melko vaikea	Erittäin vaikea
Terveydenhoitajan	☐	☐	☐	☐
Lääkärin	☐	☐	☐	☐
Kuraattorin	☐	☐	☐	☐
Psykologin	☐	☐	☐	☐

23. Kuinka monta kertaa olet tämän LUKUVUODEN aikana käynyt koulusi terveydenhoitajan, lääkärin, kuraattorin tai psykologin vastaanotolla? Vastaa joka kohtaan.

	En lainkaan	Kerran	Kaksi kertaa	3 kertaa tai useammin
Terveydenhoitajan	☐	☐	☐	☐
Lääkärin	☐	☐	☐	☐
Kuraattorin	☐	☐	☐	☐
Psykologin	☐	☐	☐	☐

SEKSUAALITERVEYS

24. Seuraavat väittämät käsittelevät seksuaalisuuteen liittyviä tietoja ja käsityksiäsi. Vastaa joka kohtaan.

	Oikein	Väärin	En tiedä
Kuukautisten alkaminen on merkki siitä, että tyttö voi tulla raskaaksi	☐	☐	☐
Ehkäisyvälineistä vain kondomi suojaa sukupuolitaudeilta	☐	☐	☐
Sukupuolitauti on joskus täysin oireeton	☐	☐	☐
Nainen ei voi tulla raskaaksi ensimmäisellä yhdyntäkerralla	☐	☐	☐
Siemensyöksyjen alkaminen on merkki siitä, että poika on tullut sukukypsäksi ja voi siittää lapsia	☐	☐	☐
Klamydiatulehdus voi aiheuttaa hedelmättömyyttä	☐	☐	☐
Kerran sairastettua sukupuolitautia ei voi saada uudelleen	☐	☐	☐
Saatuaan HI-viruksen henkilö voi tartuttaa sitä muihin loppuikänsä	☐	☐	☐
Papillooma (HPV) -rokote suojaa kohdunkaulan syövältä	☐	☐	☐
Papillooma (HPV) -rokote suojaa kaikilta sukupuolitaudeilta	☐	☐	☐

25. Ajattele mahdollista seksuaaliterveyteen liittyvää käyttäytymistäsi. Kuinka helppoa tai vaikeaa sinun olisi

	Erittäin helppoa	Melko helppoa	Melko vaikeaa	Erittäin vaikeaa
Puhua avoimesti seksistä poika-/tyttöystäväsi kanssa	☐	☐	☐	☐
Hankkia kondomeja	☐	☐	☐	☐
Ehdottaa poika-/tyttöystävälle kondomin käyttöä	☐	☐	☐	☐
Vaatia poika-/tyttöystävältäsi kondomin käyttöä yhdynnässä	☐	☐	☐	☐
Kieltäytyä seksistä päihtyneenä	☐	☐	☐	☐
Kieltäytyä sellaisesta seksuaalikäyttäytymisestä, jota et halua	☐	☐	☐	☐
Varata aika lääkärille tai terveydenhoitajalle seksuaaliterveyteen liittyvässä asiassa	☐	☐	☐	☐
Keskustella jommankumman tai molempien vanhempiesi kanssa seksuaalisuuteen liittyvistä asioista	☐	☐	☐	☐

26. Seurusteletko nykyisin VAKITUISESTI?

- kyllä
 en

27. Oletko koskaan tehnyt seuraavia asioita? Vastaa joka kohtaan.

	Kyllä	En
Suudellut suulle	☐	☐
Hyväillyt vaatteiden päältä	☐	☐
Hyväillyt vaatteiden alta tai alastomana	☐	☐

28. Oletko ollut sukupuoliyhdyntäsi?

- en (siirry kysymykseen 33)
 kyllä, **kuinka monta kertaa yhteensä?**
- kerran
 - 2-4 kertaa
 - 5-9 kertaa
 - 10 kertaa tai useammin

29. Kuinka usein olet ollut yhdynnässä viimeksi kuluneen KUUKAUDEN aikana?

- en kertaakaan
 kerran
 2-3 kertaa
 neljä kertaa tai useammin

30. Kuinka monen kumppanin kanssa olet ollut sukupuoliyhdyntäsi?

- yhden
 kahden
 kolmen tai neljän
 viiden tai useamman

31. Mitä ehkäisymenetelmää käytitte VIIMEISIMMÄSSÄ yhdynnässä?

- ei mitään
 kondomia
 e-pillereitä, ehkäisyrengasta tai -laastaria
 kondomia ja e-pillereitä, ehkäisyrengasta tai -laastaria
 jotain muuta menetelmää

32. Olitteko nauttineet alkoholia ennen VIIMEISINTÄ yhdyntää? Vastaa molempien osalta.

	Minä	Kumppani
Ei lainkaan	☐	☐
Kyllä, jonkin verran humalassa	☐	☐
Kyllä, tosi humalassa	☐	☐

33. Oletko kokenut jotakin seuraavista? Vastaa joka kohtaan.

	Kyllä toistuvasti	Kyllä joskus	En
Häiritsevää seksuaalista ehdottelua tai ahdistelua puhelimesta tai internetissä	☐	☐	☐
Seksuaalisuutta loukkaavaa nimittelyä esim. huorittelua tai homottelua tai kehon loukkaavaa arvostelua	☐	☐	☐
Kehon intiimien alueiden koskettelua vasten tahtoasi	☐	☐	☐
Yhdyntään tai muunlaiseen seksiin painostamista tai pakottamista	☐	☐	☐
Rahan, tavarain tai päihteiden tarjoamista sinulle vastineeksi seksistä	☐	☐	☐

34. Oletko tehnyt INTERNETISSÄ seuraavia asioita? Vastaa joka kohtaan.

	Kyllä	En
Seurustellut niin, että ette tavanneet muualla kuin internetissä	☐	☐
Kuvannut tai katsonut webkameran avulla intiimejä kehon osia tai itsetyydytystä	☐	☐
Levittänyt omia intiimejä kuvia muiden nähtäväksi	☐	☐
Levittänyt toisen henkilön intiimejä kuvia muiden nähtäväksi	☐	☐
Keskustellut tuntemattoman (muun kuin terveydenhuollon ammattilaisen tms.) kanssa seksistä	☐	☐
Katsonut pornografiaa	☐	☐

Työille

(pojat siirtyvät kysymykseen 37)

35. Oletko käyttänyt jälkiehkäisyä?

- en tiedä, mitä jälkiehkäisy on
- en ole käyttänyt
- kyllä, **kuinka monta kertaa yhteensä?**
- kerran
- kaksi kertaa
- 3 kertaa tai useammin

36. Käytätkö nykyisin ehkäisy pillereitä tai ehkäisyrenkasta tai ehkäisyalaastaria?

- en kyllä

MIELIALA

37. Onko sinua viimeksi kuluneen KUUKAUDEN aikana USEIN vaivannut alakuloinen, masentunut tai toivoton mieliala?

- kyllä ei

38. Onko sinusta viimeksi kuluneen KUUKAUDEN aikana USEIN tuntunut siltä, että mikään ei kiinnosta tai tuota mielihyvää?

- kyllä ei

39. Kuinka usein seuraavat ongelmat ovat vaivanneet sinua lomakkeen täyttöä edeltäneen KAHDEN VIIKON aikana? Vastaa joka kohtaan.

	Ei lainkaan	Useana päivänä	Suurimpana osana päivistä	Lähes joka päivä
Hermostuneisuuden, ahdistuneisuuden tai kireyden tunne	☐	☐	☐	☐
En ole voinut lopettaa tai hallita huolestumistani	☐	☐	☐	☐
Liiallinen huolestuneisuus erilaisista asioista	☐	☐	☐	☐
Vaikeus rentoutua	☐	☐	☐	☐
Niin levoton olo, että on vaikea pysyä aloillaan	☐	☐	☐	☐
Taipumus harmistua tai ärsyyntyä helposti	☐	☐	☐	☐
Pelko siitä, että jotakin kauheaa saattaisi tapahtua	☐	☐	☐	☐

40. Kuinka paljon seuraavat ongelmat ovat vaivanneet sinua viimeksi kuluneen VIIKON aikana? Vastaa joka kohtaan.

	Ei yhtään	Vähän	Kohtalaisesti	Hyvin paljon	Äärimmäisen paljon
Nolostumisen pelko saa minut välttämään joidenkin asioiden suorittamista tai puhumista toisille ihmisille	☐	☐	☐	☐	☐
Vältän tekemisiä joissa olen huomion keskipisteenä	☐	☐	☐	☐	☐
Nolostuneeksi tuleminen tai tyhmältä vaikuttaminen kuuluvat pahimpiin pelkoihini	☐	☐	☐	☐	☐

41. Oletko joskus hakenut apua joltakin ammattitajalta masentuneen tai ahdistuneen mielialan takia? Vastaa joka kohtaan.

	Kyllä	En
Lääkäriltä	☐	☐
Terveystieteiltä	☐	☐
Psykologilta	☐	☐
Koulukuraattorilta	☐	☐
Muulta terveydenhuollon ammattilaiselta	☐	☐
Opettajalta/opinto-ohjaajalta	☐	☐
Muun alan ammattitajalta	☐	☐

TUPAKOINTI JA PÄIHTEET

42. Miten helppoa ikäistesi on nykyisin ostaa tupakkaa kotisi lähikaupoista, kioskeista, huoltoasemilta tai automaateista?

- erittäin helppoa
- melko helppoa
- melko vaikeaa
- erittäin vaikeaa

43. Kuinka monta savuketta, piipullista ja sikaria olet polttanut yhteensä tähän mennessä?

- en yhtään (siirry kysymykseen 47)
- vain yhden (siirry kysymykseen 47)
- noin 2-50
- yli 50

44. Mikä seuraavista vaihtoehtoista kuvaa parhaiten NYKYISTÄ TUPAKOINTIASI?

- tupakoin kerran päivässä tai useammin
 tupakoin kerran viikossa tai useammin, en kuitenkaan päivittäin
 tupakoin harvemmin kuin kerran viikossa
 olen lakossa tai lopettanut tupakoinnin

45. Mistä hankit tupakkaa viimeksi kuluneen kuukauden aikana? Vastaa joka kohtaan.

	Kyllä	En
Kaupasta	☐	☐
Kioskista	☐	☐
Huoltoasemalta	☐	☐
Baarista	☐	☐
Kavereilta	☐	☐
Vanhemmilta	☐	☐
Muilta aikuisilta	☐	☐
Sisaruksilta	☐	☐
Otin kotoa	☐	☐

46. Miten usein tupakoit koulumatkalla tai koulussa? Vastaa joka kohtaan.

	En koskaan	Silloin tällöin	Joka päivä
Koulumatkalla	☐	☐	☐
Koulussa, koulualueella	☐	☐	☐
Koulun läheisyydessä kouluaikana	☐	☐	☐

47. Onko tupakointi sallittua siinä koulussa, jota käyt?

- kielletty kokonaan
 sallittu tietyissä paikoissa
 sallittu rajoituksetta

48. Miten tarkkaan oppilaiden tupakointirajoituksia valvotaan koulussasi?

- erittäin tarkasti
 melko tarkasti
 ei juuri lainkaan

49. Tupakoivatko opettajat tai muu henkilökunta koulurakennuksessa tai koulun alueella?

- kyllä, päivittäin
 kyllä, joskus
 eivät tupakoi
 en osaa sanoa

50. Ovatko vanhempasi tupakoineet sinun elinaikanasi? Vastaa molempien osalta.

	Äiti	Isä
Ei ole koskaan tupakoinut	☐	☐
On tupakoinut, mutta lopettanut	☐	☐
Tupakoi nykyisin	☐	☐
En osaa sanoa	☐	☐

51. Nuuskaatko?

- en lainkaan (siirry kysymykseen 53)
 olen kokeillut kerran
 nuuskaan silloin tällöin
 nuuskaan päivittäin

52. Mistä hankit nuuskaa viimeksi kuluneen 6 KUUKAUDEN aikana? Vastaa joka kohtaan.

	Kyllä	En
Kaupasta	☐	☐
Kioskista	☐	☐
Huoltoasemalta	☐	☐
Baarista	☐	☐
Kavereilta	☐	☐
Ulkomailta, laivalta	☐	☐
Muualta	☐	☐

53. Miten helppoa ikäistesi on nykyisin ostaa KESKIOLUTTA TAI SIIDERIÄ kotisi lähi-kaupoista, kioskeista tai huoltoasemilta?

- erittäin helppoa
 melko helppoa
 melko vaikeaa
 erittäin vaikeaa

54. Kuinka usein kaiken kaikkiaan käytät alkoholia, esimerkiksi puoli pulloa keskialutta tai enemmän?

- kerran viikossa tai useammin
 pari kertaa kuukaudessa
 noin kerran kuukaudessa
 harvemmin
 en käytä alkoholijuomia (siirry kysymykseen 57)

55. Kuinka usein käytät alkoholia TOSI HUMALAN asti?

- kerran viikossa tai useammin
 noin 1-2 kertaa kuukaudessa
 harvemmin
 en koskaan

56. Miten hankit viime käyttökerralla nauttimasi alkoholijuomat? Vastaa joka kohtaan.

	Kyllä	En
Hain itse Alkosta	☐	☐
Hain itse kaupasta	☐	☐
Isä tai äiti haki tai tarjosi	☐	☐
Vanhemmat sisarukset hakivat tai tarjosivat	☐	☐
Otin kotoa	☐	☐
Kaverit hakivat tai tarjosivat	☐	☐
Joku tuntematon henkilö haki tai tarjosi	☐	☐
Ulkomailta tai laivalta	☐	☐

57. Käyttääkö joku sinulle läheinen ihminen mielestäsi liikaa alkoholia?

- ei
 kyllä, onko siitä aiheutunut haittoja tai ongelmia elämässäsi?
 ei kyllä

58. Tiedätkö tuttaviesi joukossa jonkun, joka viimeksi kuluneen VUODEN aikana olisi kokeillut huumaavia aineita (hasista, liimaa tai muuta nuuhkittavaa, lääkkeitä, joista saa humalan, tai muita vastaavia aineita)?

- en tiedä ketään nuorta
 tiedän yhden nuoren
 tiedän 2-5 nuorta
 tiedän useampia kuin 5 nuorta

59. Onko sinulle viimeksi kuluneen VUODEN aikana tarjottu huumaavia aineita SUOMESSA?

- ei
 kyllä, kuka tarjosi?
 ystävät tai tuttavat
 tuntemattomat henkilöt

60. Oletko koskaan kokeillut tai käyttänyt seuraavia aineita? Vastaa joka kohtaan.

	En koskaan	Kerran	2-4 kertaa	5 kertaa tai useammin
Marihuanaa tai hasista	☐	☐	☐	☐
Haistellut jotain huumaavaa ainetta (liimaa, butaania tms.) päihtyäksesi	☐	☐	☐	☐
Alkoholia ja lääkkeitä yhdessä päihtyäksesi	☐	☐	☐	☐
Läkkeitä (rauhottavia, uni- tai särkyläkkeitä, ilman alkoholia) päihtyäksesi	☐	☐	☐	☐
Ekstaasia	☐	☐	☐	☐
Subutexia	☐	☐	☐	☐
Heroiinia, kokaiinia, amfetamiinia, LSD:tä, gammaa tai muita vastaavia huumeita	☐	☐	☐	☐

61. Muistele viimeksi kuluneita 30 PÄIVÄÄ. Kuinka monta kertaa olet tuona aikana käyttänyt edellisessä kysymyksessä mainittuja HUUMAAVIA AINEITA?

- en lainkaan
 kerran
 2-4 kertaa
 viisi kertaa tai useammin

62. Millaisiksi arvioit IKÄTOVERIESI mahdollisuudet hankkia huumeita, esimerkiksi marihuanaa tai hasista, OMALLA paikkakunnallasi?

- erittäin helppoa
 melko helppoa
 melko vaikeaa
 erittäin vaikeaa

63. Ihmisillä on erilaisia käsityksiä siitä, mikä on hyväksyttävää ja mikä ei. Hyväksytkö sinä seuraavat asiat? Vastaa joka kohtaan.

	Kyllä	En	En osaa sanoa
Tupakointi silloin tällöin	☐	☐	☐
10 tai useamman savukkeen poltto päivässä	☐	☐	☐
Parin alkoholiannoksen juominen muutaman kerran viikossa	☐	☐	☐
Humala kerran viikossa	☐	☐	☐
Marihuanan polttaminen silloin tällöin	☐	☐	☐
Marihuanan polttaminen säännöllisesti	☐	☐	☐

MUUT TERVEYSTOTTUMUKSET

64. Kuinka usein harrastat urheilua tai liikuntaa VAPAA-AIKANASI vähintään PUOLEN TUNNIN ajan?

- useita kertoja päivässä
 noin kerran päivässä
 4-6 kertaa viikossa
 2-3 kertaa viikossa
 kerran viikossa
 harvemmin
 en lainkaan

65. Kuinka monta tuntia VIIKOSSA tavallisesti harrastat liikuntaa VAPAA-AIKANASI niin, että HENGÄSTYT ja HIKOILET?

- en yhtään
 noin ½ tuntia
 noin 1 tunnin
 noin 2-3 tuntia
 noin 4-6 tuntia
 noin 7 tuntia tai enemmän

66. Kuinka monena PÄIVÄNÄ VIIKOSSA harrastat hengästyttävää ja hikoiluttavaa liikuntaa VÄHINTÄÄN TUNNIN ajan?

- 0 1 2 3 4 5 6 7
päivänä päivä

67. Kuinka pitkä matka sinulla on kouluun?

- 0 - 1,0 km
 1,1 - 3,0 km
 3,1 - 5,0 km
 5,1 - 10,0 km
 10,1 - 20,0 km
 yli 20 km

68. Kuinka monta minuuttia YLEENSÄ kävelet tai pyöräilet edestakaisen koulumatkasi aikana? Ota huomioon myös esimerkiksi siirtyminen bussipysäkille ja pysäkiltä kouluun ja kotiin. Vastaa molempiin kohtiin.

	Keväisin tai syksyisin	Talvisin
En lainkaan, kuljen koulumatkan kokonaan moottoriajoneuvolla (esim. mopolla, autolla)	☐	☐
Alle 10 minuuttia päivässä	☐	☐
10-30 minuuttia päivässä	☐	☐
31-60 minuuttia päivässä	☐	☐
Yli tunnin päivässä	☐	☐

69. Kuinka usein syöt aamupalaa (muutakin kuin vain kahvia, mehua tai muita juomia) kouluviikon aikana?

- viitenä aamuna
 3-4 aamuna
 1-2 aamuna
 harvemmin

70. Mikä seuraavista vaihtoehdoista parhaiten kuvaa perheesi ateriointia iltapäivällä tai illalla?

- ei varsinaista aterioita, vaan jokainen ottaa itselleen syötävää
 valmistetaan aterioita, mutta koko perhe ei syö yhtä aikaa
 syömme yhteisen aterian, jolloin yleensä kaikki ovat ruokapöydässä

71. Millainen koulusi ruokailuympäristö on yleensä? Vastaa joka kohtaan.

	Kyllä	Ei
Ruokailuympäristö on viihtyisä	☐	☐
Ruokailuympäristö on meluton	☐	☐
Ruokajono kulkee nopeasti	☐	☐
Aikuisia syö kanssamme ruokasalissa	☐	☐

72. Kuinka usein syöt koululounasta kouluviikon aikana?

- viitenä päivänä
 3-4 päivänä
 1-2 päivänä
 harvemmin

73. Mitä aterianosia yleensä syöt kouluruoalla?

	Kyllä	En
Pääruokaa	☐	☐
Salaattia	☐	☐
Maitoa tai piimää	☐	☐
Leipää	☐	☐

74. Mitä mieltä olet koululounaasta?

	Täysin samaa mieltä	Samaa mieltä	Eri mieltä	Täysin eri mieltä
Koululounasta tarjotaan sopivaan aikaan päivästä	☐	☐	☐	☐
Koululounaan syömiseen on varattu riittävästi aikaa	☐	☐	☐	☐
Koululounasta on riittävästi tarjolla	☐	☐	☐	☐
Koululounas on laadultaan hyvää	☐	☐	☐	☐
Koululounas on mauultaan hyvää	☐	☐	☐	☐

75. Mitä MUUTA yleensä syöt tai juot koulussa koululounaan lisäksi?

- en syö tai juo muuta (siirry kysymykseen 77)
 syön tai juon muuta, mitä? Vastaa joka kohtaan.

	Harvemmin kuin kerran viikossa	1-2 kertaa viikossa	3-5 kertaa viikossa
Hedelmiä/hedelmäsoseita	☐	☐	☐
Leipää	☐	☐	☐
Pullaa, keksejä, leivoksia tms.	☐	☐	☐
Lihapiirakkaa, hampurilaista tms.	☐	☐	☐
Perunalastuja tms.	☐	☐	☐
Makeisia	☐	☐	☐
Jäätelöä	☐	☐	☐
Sokeroitua virvoitusjuomaa	☐	☐	☐
Vähäkalorista virvoitusjuomaa	☐	☐	☐
Energiajuomaa	☐	☐	☐
Jotain muuta	☐	☐	☐

76. Jos syöt koulussa välipaloja, niin mistä hankit ne? Vastaa joka kohtaan.

	Kyllä	En
Koulun välipalatarjoilusta	☐	☐
Koulussa olevista automaateista	☐	☐
Kaupasta, kioskista tai huoltoasemalta	☐	☐
Tuon välipalat kotoa	☐	☐

77. Kuinka usein olet syönyt seuraavia ruokia viimeksi kuluneen VIIKON (7 pv) aikana? Vastaa kumpaankin kohtaan.

	En kertaakaan	1-2 päivänä	3-5 päivänä	6-7 päivänä
Hedelmiä tai marjoja	☐	☐	☐	☐
Tuoreita tai keitettyjä kasviksia	☐	☐	☐	☐

78. Mitä mieltä olet painostasi? Oletko mielestäsi

- selvästi ylipainoinen
 hieman ylipainoinen
 sopivan painoinen
 hieman tai selvästi alipainoinen

79. Mihin aikaan tavallisesti menet nukkumaan? Vastaa molempiin kohtiin.

	Arkisin	Viikonloppuisin
Noin 21.00 tai aikaisemmin	☐	☐
Noin 21.30	☐	☐
Noin 22	☐	☐
Noin 22.30	☐	☐
Noin 23	☐	☐
Noin 23.30	☐	☐
Noin 24	☐	☐
Noin 00.30	☐	☐
Noin 01	☐	☐
Noin 01.30 tai myöhemmin	☐	☐

80. Mihin aikaan tavallisesti heräät? Vastaa molempiin kohtiin.

	Arkisin	Viikonloppuisin
Noin 6.00 tai aikaisemmin	☐	☐
Noin 6.30	☐	☐
Noin 7.00	☐	☐
Noin 7.30	☐	☐
Noin 8.00	☐	☐
Noin 8.30	☐	☐
Noin 9.00 tai myöhemmin	☐	☐

81. Nukutko mielestäsi tarpeeksi?

- kyllä, lähes aina
 kyllä, usein
 harvoin tai tuskin koskaan
 en osaa sanoa

82. Kuinka usein harjaat hampaasi?

- en koskaan
 harvemmin kuin kerran viikossa
 vähintään kerran viikossa, mutta en päivittäin
 kerran päivässä
 useammin kuin kerran päivässä

TAPATURMAT

83. Onko sinulle tämän LUKUVUODEN aikana sattunut koulussa tai koulumatkalla tapaturma, joka on edellyttänyt lääkärin tai terveydenhoitajan vastaanotolla käyntiä?

	Ei kertaa-kaan	Kerran	Kaksi kertaa tai useammin
Välitunnilla	☐	☐	☐
Liikuntatunnilla	☐	☐	☐
Muulla tunnilla	☐	☐	☐
Työelämään tutustumisessa tai työssäoppimisjaksolla	☐	☐	☐
Koulumatkalla	☐	☐	☐

84. Onko sinulle tämän LUKUVUODEN aikana sattunut MUULLOIN kuin kouluajana tai koulumatkalla tapaturma, joka on edellyttänyt lääkärin tai terveydenhoitajan vastaanotolla käyntiä?

	Ei kertaa-kaan	Kerran	Kaksi kertaa tai useammin
Liikennetapaturma moottoriajoneuvolla	☐	☐	☐
Liikennetapaturma kävellen tai pyörällä	☐	☐	☐
Urheilu- tai liikuntatapaturma	☐	☐	☐
Tapaturma kotona tai kotipihalla	☐	☐	☐
Muu vapaa-ajan tapaturma	☐	☐	☐
Työtapaturma	☐	☐	☐

85. Käytätkö liikenteessä seuraavia turvavälineitä?

	Yleensä aina	Joskus	En koskaan	En liiku kyseisellä tavalla
Kypärää pyöräillessäsi	☐	☐	☐	☐
Turvavyötä autolla liikkeessäsi	☐	☐	☐	☐
Heijastinta tai heijastavia asusteita pimeällä liikkeessäsi	☐	☐	☐	☐
Pelastusliivejä vesillä liikkeessäsi	☐	☐	☐	☐

RIKKEET JA RIKOKSET

86. Oletko viimeksi kuluneen 12 KUUKAUDEN aikana tehnyt seuraavia asioita? Vastaa joka kohtaan.

	En ole	Kerran	2-4 kertaa	Yli 4 kertaa
Kirjoittanut tai maalannut kirjoituksia tai graffiteja seiniin, busseihin, pysäkkikatoksiin, ikkunoihin tai muihin vastaaviin paikkoihin	☐	☐	☐	☐
Tahallasi vahingoittanut tai tuhonnut koulun omaisuutta tai koulurakennusta	☐	☐	☐	☐
Tahallasi vahingoittanut tai tuhonnut muuta kuin koululle kuuluvaa omaisuutta	☐	☐	☐	☐
Varastanut jotakin kaupasta tai kioskista	☐	☐	☐	☐
Varastanut jotakin koulusta tai oppilaitoksesta	☐	☐	☐	☐
Osallistunut tappeluun	☐	☐	☐	☐
Hakannut jonkun	☐	☐	☐	☐

87. Onko sinulle viimeksi kuluneen 12 KUUKAUDEN aikana tehty seuraavia asioita? Vastaa joka kohtaan.

	Kyllä	Ei
Varastettu tai yritetty varastaa jotain käyttämällä väkivaltaa tai uhkaamalla sillä	☐	☐
Muuten varastettu jotain	☐	☐
Uhattu vahingoittaa fyysisesti	☐	☐
Käyty fyysisesti kimppuusi kuten lyöty, potkittu tai käytetty jotain asetta	☐	☐

MEDIA JA PELIT

88. Kuinka usein pelaat rahapelejä?

- 6-7 päivänä viikossa
- 3-5 päivänä viikossa
- 1-2 päivänä viikossa
- harvemmin kuin kerran viikossa
- harvemmin kuin kerran kuukaudessa
- en ole pelannut viimeisen vuoden aikana

89. Montako tuntia käytät YHTEENSÄ PÄIVITTÄIN aikaa television katseluun, tietokoneen käyttöön (viihdekäyttö ja opiskelu) sekä kännykkä- ja konsolipeleihin? Vastaa sekä koulupäivien että viikonloppujen osalta.

	Koulu-päivinä	Viikon-loppuisin
En lainkaan	☐	☐
Korkeintaan kaksi tuntia	☐	☐
Yli 2 tuntia, mutta alle 4 tuntia	☐	☐
Vähintään 4 tuntia, mutta alle 6 tuntia	☐	☐
6 tuntia tai enemmän	☐	☐

90. Aiheutuuko netin käytöstäsi ongelmia ihmissuhteissasi?

- kyllä ei

91. Aiheuttaako netissä viettämäsi aika ongelmia opiskelussasi?

- kyllä ei

92. Aiheuttaako netissä viettämäsi aika ongelmia vuorokausirytmissäsi?

- kyllä ei

KOTI JA YSTÄVÄT

93. Onko sinulla tällä hetkellä todella läheistä ystävää, jonka kanssa voit keskustella luottamuksellisesti lähes kaikista omista asioistasi?

- ei ole läheisiä ystäviä
- on yksi läheinen ystävä
- on kaksi läheistä ystävää
- on useampia läheisiä ystäviä

94. Tuntevatko vanhempasi useimmat ystäväsi?

- molemmat tuntevat
- vain isä tuntee
- vain äiti tuntee
- ei kumpikaan tunne

95. Tietävätkö vanhempasi, missä vietät perjantai- ja lauantai-iltasi?

- tietävät aina
- tietävät joskus
- useimmiten eivät tiedä

96. Pystytkö keskustelemaan vanhempiesi kanssa omista asioistasi?

- en juuri koskaan
 silloin tällöin
 melko usein
 usein

97. Ovatko vanhempasi olleet viimeksi kuluneen VUODEN aikana työttöminä tai pakkolomalla?

- ei kumpikaan
 toinen vanhemmistani
 molemmat vanhempani

98. Mikä on korkein koulutus, minkä vanhempasi ovat suorittaneet?

	Äiti	Isä
Peruskoulu tai kansakoulu/kansalaiskoulu	☐	☐
Lukio tai ammatillinen oppilaitos	☐	☐
Lukion tai ammatillisen oppilaitoksen lisäksi ammatillisia opintoja	☐	☐
Yliopisto, ammattikorkeakoulu tai muu korkeakoulu	☐	☐
Ei koulutusta	☐	☐

99. Missä maassa sinä ja vanhempasi olette syntyneet?

	Sinä	Äitisi	Isäsi
Suomi	☐	☐	☐
Ruotsi	☐	☐	☐
Venäjä tai entinen Neuvostoliitto	☐	☐	☐
Viro	☐	☐	☐
Muu Euroopan maa	☐	☐	☐
Somalia	☐	☐	☐
Irak	☐	☐	☐
Kiina	☐	☐	☐
Thaimaa	☐	☐	☐
Jokin muu maa	☐	☐	☐

100. Kuinka kauan olet asunut Suomessa?

- koko ikäni
 yli 10 vuotta, mutta en aina
 5-10 vuotta
 3-4 vuotta
 1-2 vuotta
 alle vuoden

101. Kuinka kauan olet asunut nykyisellä paikkakunnalla?

- koko ikäni
 yli 10 vuotta, mutta en aina
 5-10 vuotta
 3-4 vuotta
 1-2 vuotta
 alle vuoden

102. Keiden aikuisten kanssa asut? Valitse yksi tilannettasi parhaiten kuvaava vaihtoehto.

- äidin ja isän kanssa
 äidin ja isän kanssa vuorotellen, vanhempani eivät asu yhdessä
 vain äidin kanssa
 vain isän kanssa
 äidin/isän ja hänen kumppaninsa kanssa
 muun aikuisen tai aikuisten kanssa
 asun muulla tavoin

103. Onko sinulla toinen koti tai toinen perhe (esimerkiksi jos vanhempasi ovat eronneet tai asuvat erillään)?

- ei kyllä

104. Kuinka paljon sinulla on rahaa käytettävissäsi keskimäärin VIIKOSSA (viikkorahaa tai muita tuloja, jotka saat käyttää niin kuin haluat)?

- alle 5 euroa 30-39 euroa
 5-9 euroa 40-49 euroa
 10-19 euroa 50 euroa tai enemmän
 20-29 euroa

105. Oletko käynyt viime LUKUKAUDEN aikana työssä opiskelun ohessa iltapäivisin, iltaisin tai viikonloppuisin?

- en
 kyllä, työskentelen keskimäärin viikossa
 1-5 tuntia
 6-10 tuntia
 yli 10 tuntia

KIITÄMME VASTAUKSISTASI!

Jos kysymykset jäivät askarruttamaan mieltäsi, keskustele niistä vanhempiesi tai muun aikuisen kanssa. Voit myös ottaa yhteyttä opettajaasi, terveydenhoitajaan, koulusi psykologiin tai kuraattoriin.